

Sfera Politicii

69

REVISTĂ LUNARĂ DE ȘTIINȚE POLITICE EDITATĂ DE FUNDAȚIA "SOCIETATEA CIVILĂ"

Anul VII, 1999

E C U M E N I S M

&

P O L I T I C Ă

Editorial Board:

CĂLIN ANASTASIU
DANIEL CHIROT
DENNIS DELETANT
GAIL KLIGMAN
DAN OPRESCU
STELIAN TĂNASE (*Editor*)
VLADIMIR TISMĂNEANU
G.M. TAMAS

**Fundatia
Societatea Civila**

Președinte: DAN GRIGORE

Redacție:

Valentin Stan
Adrian Cioroianu
Laurențiu Ștefan-Scalat

Traduceri, culegere text, corectură:

Eva Szabo
Mirela Șendruic

Coperta:

Marius Neacșa

Tehnoredactare:

Corina Bardăș

Acest număr apare cu sprijinul
Grupului de presă NORD-EST,
editorul cotidianului
Monitorul

Tiparul executat la:
S.C. Multiprint S.A. - Iași

Sfera Politicii

este citită de membrii Parlamentului, de cei mai importanți oameni de afaceri, de intelectuali, oameni politici și studenți. SFERA POLITICII ajunge acolo unde se iau decizii, se creează imagine, se cîștigă influență.

Sfera Politicii apare lunar. Revista poate fi procurată și direct, de la sediul Fundației, str. Piața Amzei nr. 13, etaj 1, sector 1. De la 1 aprilie, prețul unui exemplar este 10.000 de lei, iar un abonament pe șase luni costă 90.000 de lei, inclusiv taxele poștale, și se poate face la sediul redacției sau prin telefon.

Outside Romania:

Yearly subscription (12 issues) is \$50, or its equivalent in our country's currency. Please send checks to:
PO Box 212/22, Bucharest, Romania.
Please include the following information: name, address, institution, phone number, or transfer money in our USD account.

Cont/Account

FUNDAȚIA "SOCIETATEA CIVILĂ"

Lei: 25110246602642003

USD: 25110246602840000

BANKCOOP ROSETTI

În atenția cititorilor:

Adresa Fundației "Societatea Civilă" este:
Str. Piața Amzei nr. 13, et. 1, CP 212, OP 22,
București

Tel/Fax: 312.84.96; Tel: 659.57.90

E-mail: sfera@dnt.ro

Adresa noastră Internet: <http://dntb.ro/sfera>

SFERA POLITICII este înregistrată
în Catalogul publicațiilor din România
la numărul 4165.

Reproducerea articolelor apărute în publicația
noastră se face numai cu acordul redacției.

Cuprins

2. Editorial	Stelian Tănase	Kosovo, ultimul coșmar
6. Biserica	Dragoș Petrescu	Despre vocația democratică a "țărilor ortodoxe"
11.	Gabriela Gheorghe	Vizita Papei Ioan Paul al II-lea în România
25. Politică internă	Laurențiu Ștefan Scalat	Noi alternative politice
29. 1989	Sami Damian	Anul zero
35. Mineriaide	Richard Andrew Hall	Ce ne spune marșul minerilor despre societatea română post-comunistă
38.	Marius Teja	Armata și conflictele interne (cazul ultimei mineriaide)
42. Politică externă	Marian Chiriac	Intervenția NATO în Iugoslavia
46.	Romulus Brâncoveanu	Impact Kosovo: tranziție internă - tranziție externă
49.	Eladi Florentina Pătru	Summit-ul de la Washington
52. Arhiva Sfera Politicii Document		Răfuieri la vîrf (II)
55. IdeoSfera	George Voicu	Mitul Nae Ionescu (V)
61. Cărți și autori	Ana Valeria Ilie	Sociologie și politică
	Laurențiu Constantiniu	Totalitarismul comunist: elite și societate

Kosovo, ultimul coșmar

STELIAN TĂNASE

La moartea lui Tito, puțini își imaginau ce avea să se întâpte cu Iugoslavia. Tito, în contextul războiului rece, și beneficiind de mitul "războiului de partizani" a reușit să prelungească existența unui stat-conglomerat apărut în mare pe ruinele Imperiului austro-ungar. De altfel, era la formare în 1918 în aceeași situație cu Cehoslovacia și România, care vor și încheia un acord antirevizionist, "mica înțelegere". Provincii care duseseră o existență separată secole în cîteva zile, odată Kakania dispărută, căutând stabilitate, aplicînd principiul wilsonian al autodeterminării cuprins în declarația celor 14 puncte, se unesc în structuri statale noi. Sfîrșitul anilor 30 au arătat cît de vulnerabile erau ele.

Proiectul democratic al Europei de est a fost îndeplinit vag, toate recurgînd în doze diferite la regimuri autoritare pentru a supraviețui. Iugoslavia a fost salvată - ca și URSS - tocmai de izbucnirea războiului. Pericolul extern, invazia, au amînat scadențele. Ocupația germano-italiană, dezmembrarea statului iugoslav, au scos la iveală conflicte vechi, intoleranțe nemărturisite. Ustașii, cetnicii, partizanii lui Tito etc. s-au masacrat reciproc vreme de 4 ani. Motivele de a se ucide unii pe alții erau politice, etnice, religioase, militare, economice. Orice motiv era bun de a-l ucide pe celălalt. Deznodămîntul războiului a impus autoritatea lui Tito, și regimul comunist. El copiază constituția altui stat multinational și totalitar, URSS. Traseul, cum vedem, nu intersectă nici un episod democrat. Abia conflictul Stalin, îl determină pe principalul lui aliat de pînă atunci Tito, să caute soluții în interior, și să diminueze teroarea îndreptata în 1944-48 împotriva celor care nu fuseseră de partea sa. Indiferent că erau sîrbi, croați, sloveni, muntenegreni, catolici, musulmani, ortodoxi, ustași, cetnici, regaliști, liberali etc.

Regimul autoritar al lui Tito, ia sfîrșit în mai 1980, lăsînd o moștenire confuză, o construcție fier (1973 și 1978), recesiunea din occident care retrînge masiv piețele de desfacere pentru produsele iugoslave, aduc șomaj și inflație. Pînă atunci (și o vreme și după)

Iugoslavia a fost țara cea mai deschisă spre piețele occidentale. Modelul ei economic plin de neclarități și ambiguități, un sistem *no man's land*, îmbină proprietatea de stat cu unele elemente ale economiei de piață. El s-a dovedit incapabil să facă față unei crize majore. Sistemul "autogestiunii muncitorești" în ciuda pătrunderii multor elemente capitaliste - mai ales de la sfîrșitul anilor 60- s-a dovedit prea vulnerabil pentru a se adapta puternicelor tensiuni provocate de diminuarea piețelor, scumpirea energiei etc. În anii 70 Iugoslavia face mari împrumuturi externe pentru a surmonta dificultățile ivite. În 1982 datoria externă se ridică deja la 18 miliarde dolari, jumătate din *annual social product*. În 1985 ajunge la 21 miliarde dolari. Inerent șomajul crește, în 1985 atinge un prag critic de peste 16%. Inflația în 1985 atinge 100%, 250% în 1988, pentru a scapa apoi de sub control. Numărul grevelor trece de la 851 în 1986 la 1570 în 1987. În 1982 guvernul i-a primele măsuri pentru a stopa această evoluție, reducînd masiv importurile. Fără rezultate. În 1987 Iugoslavia cere reeșalonarea plășii datoriei externe, cum procedase Polonia cîțiva ani mai înainte.

Sistemul federal (un amestec de confederalism și centralism) așa cum funcționa, împedica o politică unitară pentru rezolvarea crizei. Fiecare republiecă încerca propria sa strategie de a depăși dificultățile, ignorînd prioritățile guvernului federal și în dauna celoralte republici. Conflictul s-a focalizat în jurul bugetului. Fiecare participant la distribuirea lui a avut frustrări proprii. Slovenia și Croația, din totdeauna republicile bogate ale iugoslaviei au considerat că sumele percepute la bugetul federal sunt prea mari, și au cerut ca o parte mai mare din sume să rămînă pe plan local pentru a depăși criza. Republicile înapoiante de la sud est, au cerut să fie sprijinite mai mult pentru a micșora decalajul cu republicile prospere din nord vest. Modelul economic iugoslav avea nevoie de schimbări. Instituit la începutul anilor 50, el nu mai corespunde realităților din anii 80. Recesiunea mondială din anii 70 a avut consecințe grele mai ales

pentru economiile insuficient dezvoltate. Schimbările piețelor, a situației financiare, a surselor de energie etc. a impus o ajustare radicală. Prețul adaptării era o reformă a economiei dar și a instituțiilor, o reformă politică deci. Sistemul federal iugoslav era un obstacol în plus pentru orice fel de reformă, datorită echilibrului fragil dintre părțile componente, care făcea ca orice schimbare să necesite prelungite negocieri și să întîmpine rezistențe conservatoare puternice. Era nevoie de un guvern puternic, de o autentică democrație nu de un surogat al ei, de mecanisme decizionale cu reală legitimitate, de o bază politică stabilă. Toate acestea iugoslaviei îi lipseau. "The fragmentation of iugoslav economy, however disastrous it may have been, was a necessary concomitant of the devolution of political power to national communists elites in control of each republic and province; these elites naturally refused to implement any economic reform which would have resulted in the loss of their control over the major sources of their patronage in jobs and sinecures." (*Alexandr Pavkovic The Fragmentation of Iugoslavia Nationalism in a Multinational State. St. Martin's Press 1997, pp 78).

În anii 50-70, datorită împărțirii Europei în blocuri, Iugoslavia primise o asistență importantă din partea USA și a Occidentului. În paralel Occidentul parcurgea un boom economic spectaculos, care îl făcea apt să acorde aceasta asistență și să își deschidă piețele produselor și forței de muncă iugoslave. De la mijlocul anilor 70 situația s-a schimbat. Efectul asupra economiei iugoslave nu a întîrziat să apară. La prima încercare reală a sistemului "autogestiunii muncitorești", el s-a dovedit o improvizație instituțională fără consistență. Jumătatea de comunist din sistemul a impiedicat cealaltă jumătate, capitalistă, să funcționeze. A treia cale nu există. Sistemul economic iugoslav a eşuat încă înainte ca Iugoslavia să se prăbușească. Criza economică a alimentat masiv nemulțumirile populației și a conturat tentativele republicilor de a-și rezolva exclusiv propriile lor dificultăți, alimentînd astfel tendințele naționaliste. Conflictul concret, derulat în jurul resurselor, a devenit unul simbolic, etnic, religios și naționalist. "No wonder the most obvious aftermath of the self-management is utter confusion. The system of total direct empowerment disintegrated leaving people politically inarticulate, unable to analyse power or define priorities. When false communities of self

management melted away, people fled to their nations and churches, the only real communities that not been swallowed by socialism." (Mark Thomson. op. cit. pp.39)

După moartea lui Tito la Belgrad circula un banc: "Slovenii s-au ales cu colecția de limuzine de lux, croații au luat iahurile, iar noi, sîrbii, ne-am ales cu coșciugul." (*West op. cit. p 340). Si sfîrșitul lui Tito a fost un prilej de dispute. Conflictele nu țineau neapărat de ultimii ani ai unei lungii domnii în declin. Ele au însoțit toată istoria iugoslaviei, de la începuturile sale. Încă din decembrie 1918, cînd a fost proclamat "regatul sîrbilor, croaților și slovenilor" sub sceptrul regelui Alexandru I Karaghiorghevici. Destărirea imperiului austro-ungar a dus la crearea în timp scurt a noului stat care reunea slavii de sud. Conviețuirea între sîrbi, sloveni, croați, muntenegreni, bosniaci, albanezi nu a mers. În 1921 o constituție a întărit autoritatea centrală, a sîrbilor, în ciuda cererilor Croației care dorea un stat federal. Diferențele de istorie, tradiție, cultură sint prea mari și marchează toate actele politice. Croația aparține Europei Centrale, chiar dacă teritorial este în peninsula balcanică. A fost mai multe secole teritoriu al Imperiului Habsburgic, și ia și Muntenegru. Kosovo este alipită Albaniei. După 22 de ani de existență statul iugoslav înceta să mai existe. Ante Pavelici dezlănțuie represaliile împotriva locuitorilor sîrbi rămași în Croația, (1/3 din totalul populației). El le cere să se convertească la catolicism. Cine refuza este fie ucis, fie trimis în lagăr. Numărul victimelor : 700.000, mai mult de zece procente din totalul intregii populații a Croației (6,3 milioane). Colonelul sîrb Draza Mihailovici, a creat organizația, Cetnici, pentru a rezista ocupanților în zilele care s-au succedat căderii Belgradului. Ustașa, Cetnici și partizanii lui Tito s-au aflat într-un continuu conflict, soldat cu numeroase masacre de o parte și de alta. Tito este singurul care a avut compoziția etnică mixtă. Stafful său - ca și trupele- erau alcătuite de oameni din toate provinciile. Tito era croato-sloven, Kardelj sloven Rankovici sîrb, Djillas muntenegrean etc. Ajuns la putere, Tito a dezlănțut teroarea împotriva membrilor Ustașa și Cetnik (ca și împotriva tuturor adversarilor lui, liberali, naționaliști, monarhiști etc). Proporțiile terorii au fost fără precedent. Zeci de mii de Ustașa și Cetnici sunt uciși, peste 100.000 sunt trimiși în închisori. Dupa criza din 1948, politica lui Tito a devenit mai tolerantă, dar

serviciile speciale conduse de Rankovici au continuat să fie extrem de active în anihilarea oricărora tendințe autonomiste. Cînd în 1966 Rankovici este obligat să demisioneze, motivul a fost antagonismul pe care poliția politică îl stîrnăea în toate cele șase republici, după 20 de ani persecuției îndreptate împotriva celor mai timide manifestări ale conștiinței proprii la Liubliana, ca și la Sarajevo, la Zagreb ca și la Skopje. Tito a înțeles corect că principalul pericol pentru Iugoslavia este chestiunea națională. Cultul personalității (deși diminuat în comparație cu cel al lui Stalin, Mao sau Ceaușescu) a fost folosit ca un factor coagulant al statului. Pericolul extern a avut aceeași funcție.

La un an după dispariția sa, în Kosovo izbucnesc primele conflicte. Kosovo este "leagănul" vechii Serbiei, cum Kiev este pentru Rusia. Din cei aproape 2 milioane de locuitori, 90% sunt de origine albaneză, vorbitori ai limbii albaneze, și de religie islamică. În secolele precedente, teritoriile ocupate de turci erau administrate de o elită albaneză, musulmană, populație supusa era sîrbă, ortodoxă, în mare majoritate rurală. Independența Serbiei după tratatul de la Berlin (1878) și apoi apariția iugoslaviei în 1918 a transformat această populație într-o minoritate etnică și religioasă. Serbia a incorporat Kosovo, după sute de ani de existență separată, în cadrul Imperiului Otoman 1912 după primul razboi balcanic. Belgradul trimite zeci de mii de coloniști sîrbi, care devin elita politica și administrativă. Albanezii deși majoritari, și pătura suprapusă pînă în 1912, rămîn în pozitii inferioare. În 1941, după dezmembrarea iugoslaviei, Kosovo devine o provincie a Albaniei, sub protecția Italiei. În 1945, șeful mișcării comuniste de rezistență, Enver Hodja, cedează Kosovo iugoslaviei fără rezistență. Kosovo este cea mai săracă provincie a iugoslaviei, mult sub nivelul de dezvoltare al Sloveniei și Croației. Acest raport nu s-a schimbat sub regimul lui Tito. Decalajele cu nord vestul dezvoltat au rămas intace, chiar dacă în anii 70 Kosovo are cea mai înaltă rată de dezvoltare. Aceasta s-a datorat gradului de înapoiere de la care pornea programul de dezvoltare și mărimii investițiilor alocate de fondul federal de dezvoltare. Cea mai mare parte a resurselor acestuia au fost alocate pentru Kosovo. Albanezii din Kosovo au cea mai ridicată natalitate, în perioada postbelică populația s-a dublat aici. În 1981 albanezii reprezintă aproape 80% din populația Kosovo. Odată cu înălțarea lui

Rankovic (1966), atotputernicul ministru de interne, se produce o albanizare a administrației, serbii și muntenegreni, încep să părăsească regiunea. În 1967 se înființează o facultate la Priština, transformată în 1970 în universitate, de unde au pornit apoi acțiunile revendicative ale albanezilor din Kosovo.

Clivajele religioase, culturale, etnice rămîn după decenii identice. Încercarea din 1974, cînd Constituția a prevăzut autonomia regiunii Kosovo a venit prea tîrziu. Posteritatea politică a lui Tito începe în 1981, cînd studenții din Priština demonstrează. Ei cer o republică Kosovo, ca parte a iugoslaviei, și chiar unirea cu Albania. Sunt înregistrați morți și răniți. Este declarată starea de urgență și se ordonă represalii. Acuzatiile de genocid vin din ambele părți. Pe acest fond contradicțiile, conflictul de interes, intoleranțele proliferează. Ca peste tot în asemenea situații în declin, trecutul este instrumentat. Vechi istorii din anii 40, sau din istoria medievală sunt repuse în circulație. Faptul nu e în măsură să potolească spiritele. Agresiunea împotriva celorlați trece prin banale seminarii academice, prin publicare unor documene literare inedite. Articole anodine, chestiuni lingvistice, filme și emisiuni de televiziune sunt preambul conflictelor politice și armate. Tot estul european va cunoaște în anii 80 asemenea revizuiri culturale și istorice. Comunismul a rescris masiv trecutul. A fost una din ocupările lui favorite. Cum s-a întredeschis o ușă a arhivelor, cum regimurile din cauza unor interese de moment au lăsat să iasă la suprafață o parte din acest trecut terra incognita, cum spațiul public a fost traversat de manifestari care depășeau cu mult cadrul academic. Așa s-a întimplat în Ungaria în legătură cu Imre Nagy și revoluția maghiară, un tabu sub Kadar. Așa s-a întimplat în Polonia cu masacrul de la Katyn. Așa s-a întimplat în URSS cu Gulag-ul. Etc. Redescoperirea istoriei și refacerea memoriei colective a fost unul din procesele profunde, cauză și efect al sfîrșitului regimurilor comuniste. Iugoslavia nu face excepție. O multiplă polemică ia naștere. Sunt invocate episoade din istoria veche a Balcanilor, și din al doilea razboi mondial. Sunt implicați lideri politici, istorici, jurnaliști, scriitori etc. din Belgrad, Zagreb, Liubliana,etc. Tensiunea crește treptat în anii'80, odată cu accentuarea crizei economice. Kosovo, cu o economie mai slabă decît a celorlalte regiuni, - în ciuda accelerării dezvoltării din anii 70 - rezista cel mai prost înrăutățirii situației. Presiunile asupra

Belgradului, cererile de autonomie se înmulțesc. Concomitent sîrbii și muntenegrenii se părăsesc în număr tot mai mare regiunea, acuzînd tratamentul la care sunt supuși de majoritatea albaneză. În 1985-6 apar primele reacții de protest ale sîrbilor. O petiție trimisă la Belgrad este semnată de peste 2000 de sîrbi din Kosovo cere să înceteze abuzurile împotriva lor. În 1986 peste 200 de intelectuali sîrbi înaintează o petiție parlamentului federal și celui sîrb, în care sunt "denunțate" discriminările, hărțuielile, violențele localnicilor împotriva lor. Mass media - controlată de stat - dă amploare acestor incidente. Polemice, atacurile se înțelesc. Ca și mitingurile de protest/suștinere de o parte și de alta.

În 1988, nouă lider al Serbiei, Slobodan Miloșevici cere în termeni ferini desființarea autonomiei celor două regiuni Kosovo și Voivodina și incorporarea lor la Serbia. El acuză discriminarea sîrbilor din Kosovo, alungarea lor din regiunie de către localnicii albani (acum 90 % din populație), denunță ceea ce el denumește "atrocitățile albanezilor contra sîrbilor". La instigarea lui, la Belgrad, peste o jumătate de milion de persoane la Belgrad și în alte orașe, demonstrează împotriva persecuției minorității sîrbe din Kosovo. Naționalismul devine pentru elitele comuniste locale, în toate republicile iugoslaviei, o ideologie care le re legitimează putere. Ele părăsesc marxism-leninismul și memoria lui Tito. Fenomenul se produce în Slovenia ca și în Croația, în Serbia, ca și Macedonia și Bosnia-Herțegovina simultan. Tendințele centrifugese accentuează. Liderii locali încearcă să se desprindă de Belgrad, să prezerve resursele financiare, materiale, umane pe teritoriul propriu. Vechile clivaje operează neîngrădite, într-un climat în care centrul are tot mai puțină autoritate. și atunci cînd încearcă să impună unitatea este acuzat de sloveni croați etc. ca o încercare a sîrbilor de a-și impune interesele în dauna celoralți.

Polemica federalism/stat unitar din anii 20 revine în forță. În aprilie 1987 Slobodan Miloșevici, în vizită în Kosovo, este întâmpinat de mai multe mii de etnici sîrbi, care cer să înceteze violențele și tratamentul discriminatoriu împotriva lor din partea albanezilor.

Strigătelor "Ei (albanezii) ne bat!" Slobodan Miloșevici răspunde "Nimănui nu îi este permis să vă lovească!", "Nu veți mai fi loviți!". Sîrbii nu mai apar ca vinovații de discriminări împotriva unor minorități, ci ca victime ale acestora. Reacția lui

Miloșevici devine peste noapte sloganul unei noi atitudini a liderului de la Belgrad. De aici la promovarea ideii Marii Serbiei prin care sîrbii din Croația, Bosnia Herțegovina etc să fie reuniți într-un singur teritoriu, nu mai este decît un pas. Soarta iugoslaviei se va juca în următorii pe an pe această contradicție între tendințele centrifuge ale republicilor, sub conducerea unor elite locale tot mai naționaliste, căutînd autonomia și apoi secesiunea în opozitie cu tendințele Serbiei de a reface Iugoslavia pe vechile trasee ale misiunii sîrbilor de a unifica slavii din sud sub conducerea lor. În mai bine de o sută de ani nimic nu pare să se fi schimbat. Ce a urmat se știe. Kosovo a ajuns numele unui coșmar. Ultimul coșmar al secolului al XX-lea. După istoricul Erich Hobsbawm, secolul nostru începe în 1914 odată cu declanșarea primului război mondial în Iugoslavia la Sarajevo, și se termină în 1989, odată cu căderea regimurilor comuniste. La acest ultim eveniment Iugoslavia a lipsit. Cauza devierii naționaliste etnocide a regimului soft-comunist al lui Tito, a fost tocmai lipsa revoluției anticomuniste. Dacă atentatul din 28 iunie 1914 a deschis secolul al XX-lea, drama din Kosovo, pare să nu fie ultimul episod al acestui secol, ci primul din secolul al XXI-lea.

STELIAN TĂNASE - a absolvit Facultatea de Filosofie, Universitatea București. Autor al mai multor cărți (romane, eseuri politice). Profesor de științe politice la Universitatea București. În 1997 a fost visiting professor la UCLA și bursier Fullbright la New School for Social Research în 1997. Din 1992 este redactor-suf la revista *Sfera Politicii*.

Despre vocația democratică a "țărilor ortodoxe"

DRAGOȘ PETRESCU

S-a afirmat deseori că dificultatea tranziției spre democrație în România post-comunistă s-ar datora unei culturi politice de tip anti-democratic, determinată în mare parte de cultura religioasă, preponderent ortodoxă, a românilor. În cele ce urmează, voi analiza cîteva dintre stereotipurile cele mai persistente care pun pe seama ortodoxiei prealenta evoluție spre democrație a României post-comuniste. În continuare, pentru a identifica originile stereotipurilor amintite și pentru a stabili în ce măsură acestea au contribuit, după 1989, la tratamentul diferit aplicat țărilor din Europa Centrală față de țările Europei de Est, voi discuta aspectele principale ale relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Stat în perioada comunistă. În final, voi avansa cîteva ipoteze cu privire la influența ortodoxiei asupra culturii politice românești.¹

Evoluțiile din Europa Centrală și de Est în perioada de după 1989, precum și războiul din fosta Iugoslavie, au redus în discuție problema vocației democratice a așa-numitelor "țări ortodoxe." Așa cum afirma Maria Todorova, istoria și antropologia au fost chemate în mod special să ofere o explicație viabilă pentru violența conflictului din Balcani. Numerosi autori au preluat conceptul de "ciocnire a civilizațiilor," pus în circulație de Samuel P. Huntington, folosindu-l cu precădere pentru explicarea cauzelor războiului din Iugoslavia (1991-1995). Amintesc doar că, pentru Huntington, Europa se sfîrșește acolo unde se sfîrșește creștinismul occidental și unde încep creștinismul răsăritean și religia islamică.² În fapt, Huntington susține ideea că extinderea Uniunii Europene și a NATO ar trebui să se limiteze la țările care aparțin creștinătății occidentale, în timp ce Serbia, Bulgaria, România, Moldova, Belarus și Ucraina ar urma să rămână în sfera de influență a Rusiei, ca aparținând unui alt tip de civilizație, cea ortodoxă.³

Din nefericire, numeroși politicieni și intelectuali occidentali au aplicat, de cele mai multe ori dogmatic, paradigma orientalistă pentru a interpreta violența conflictului din fosta Iugoslavie.⁴ De asemenea, în intervențiile unor intelectuali croați sau sloveni s-a vorbit deseori despre cultura politică anti-democratică a sîrbilor ortodocși, acesteia fiindu-i

opusă cultura politică de tip democratic a slovenilor și croaților catolici. Milica Bakic-Hayden și Robert M. Hayden, de exemplu, au analizat modul în care intelectuali croați sau sloveni au utilizat variante ale orientalismului pentru a se delimita de restul fostei Iugoslavii. Astfel, s-a recurs la afirmarea unei identități central-europene pentru teritoriile nordice și vestice ale fostei Iugoslavii, spre deosebire de teritoriile sudice și estice care s-au aflat sub stăpînirea Imperiului Otoman, considerate ca avînd tradiții culturale "orientale," "bizantine" sau "balcanice."⁵

De multe ori, pentru a fi pusă în evidență alteritatea culturală a sîrbilor ortodocși, a fost subliniată apartenența acestora la valorile culturale ale "Estului," alături de români, ruși sau bulgari. Într-o carte publicată în 1993, *Habits of the Balkan Heart*, Stjepan G. Mestrovic oferă o explicație a tragediei din Iugoslavia centrată pe alteritatea culturală a sîrbilor. Mestrovic afirmă că înțelege "Estul" nu în sens geografic, ci pentru a descrie acele tradiții culturale aflate în opoziție față de idealurile democratice liberale occidentale. În continuare, Mestrovic argumentează că Ungaria, fosta Cehoslovacie, Slovenia și Croația vor intra probabil în orbita valorilor culturale ale Vestului, în timp ce România, Bulgaria, Serbia și Muntenegru, împreună cu noile țări desprinse din flancurile de est și de sud ale fostei Uniuni Sovietice (Kirghistan, Tadjikistan, Uzbekistan, Turkmenia, Azerbaïdjan, Armenia, Georgia și Moldova), care au fost dominate de valorile culturale ale "Estului," vor avea, cel mai probabil, o evoluție diferită.⁶ Este evident faptul că Mestrovic încearcă să îi "alterizeze" pe sîrbi și, pentru a da mai multă greutate argumentelor sale, exageriază similaritatele culturale dintre sîrbi, români și bulgari. În același timp, comparația dintre România și fostele republici sovietice menționate, cu excepția Republicii Moldova, este cel puțin neseroasă.

Idei similare au fost dezvoltate și de alți autori. Krysztof Pomian, de exemplu, vorbește despre o Europă Bizantină, din care ar trebui să facă parte Rusia, Belarus, Ucraina, România, Bulgaria, Serbia, Macedonia și Grecia.⁷ Andrei Georgiev și Emil Tzenkov afirmă la rîndul lor că ideea unei diviziuni între creștinismul occidental și cel răsăritean capătă

un nou impuls. Aceiași autori susțin că există voci care argumentează pentru diferențierea între un grup "latin" de state, care să fie asociate Europei Occidentale și un grup "bizantin" de state, format din Rusia, Ucraina, Serbia, România și Bulgaria, care ar urma să rămână în sfera de influență a Moscovei.⁸ În sfîrșit, Chris Cviic este de părere că integrarea regională va avea o importanță din ce în ce mai mare în viitor. În viziunea lui Cviic există două modele de integrare regională în Europa de sud-est. Primul model ar fi acela unei Mici Europe Centrale, *Kleinmitteleuropa*, formată din Austria, fosta Cehoslovacie, Ungaria, Slovenia, Croația și Bosnia. Al doilea model de integrare regională ar fi acela al unei confederări balcanice, *Balkania*, compusă din "țări ortodoxe": Serbia, România, Bulgaria, Grecia, Muntenegru și Macedonia.⁹

Am insistat asupra ideilor prezentate mai sus pentru a sublinia obstinația cu care autorii citați, și nu numai ei, fie exclud complet România și celelalte "țări ortodoxe" din Europa, fie includ aceste "țări ortodoxe," într-o nouă "altă Europă," marcată de o presupusă moștenire bizantină și caracterizată de un anumit tip de cultură politică. Cu alte cuvinte, România este plasată într-un grup de țări care par a nu avea o vocație democratică. Chiar și în cazul Greciei "ortodoxe," membră a Uniunii Europene și a NATO, căderea regimurilor comuniste din Europa Est-Centrală și destrămarea Uniunii Sovietice și a Iugoslaviei au produs schimbări importante la nivelul discursului politic. Autori precum F. Stephen Larrabee vorbesc despre o "renaționalizare" și o "rebalcanizare" a politicii grecești, în condițiile în care Grecia a pierdut mult din importanța strategică pe care a avut-o în timpul Războiului Rece.¹⁰

Ortodoxie și comunism

Pentru a analiza originile acestor stereotipuri persistente, care plasează România "ortodoxă" în grupul țărilor cu o evoluție incertă spre o democrație stabilă, voi analiza în continuare cîteva aspecte ale relației dintre Biserica Ortodoxă Română și regimul comunist. Este apoi unanim acceptată ideea că, sub comunism, România nu s-a comportat ca un "occident kidnap," pentru a folosi expresia celebră a lui Milan Kundera.¹¹ Lipsa unor mișcări de protest de mare amploare, comparabile cu Revoluția maghiară din 1956 sau cu Solidaritatea poloneză a contribuit la nașterea stereotipurilor privind presupusa pasivitate nativă a românilor. Mai mult, inexistența unei opozitii în România comunistă a fost explicată prin influența preponderentă a ortodoxiei asupra culturii politice. Cu alte cuvinte, ortodoxia, spre deosebire de catolicism sau protestantism, ar

încuraja atitudinile pasive.

La o privire mai atentă, se poate observa că numai în cazul Poloniei și, într-o mai mică măsură, în cazul fostei Germanii Democrate, se poate vorbi de o implicare a Bisericii în mișcarea de opoziție față de regimul comunist.¹² Prin comparație, se poate vorbi despre lipsa oricarei poziții critice a Bisericii Ortodoxe Române față de Statul totalitar. În această privință, Michael Shafir observă deosebirea esențială dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Catolică Poloneză, arătînd că docilitatea tradițională, întărită de frica sancțiunilor, a făcut din Biserica Ortodoxă o unealtă în mâna autoritaților comuniste.¹³ Cu privire la lipsa unei tradiții de rezistență a Bisericii față de Stat, Daniel Barbu observă: "Bisericii românești nu i-a fost dat să traverseze modernitatea în opoziție cu Statul, ci s-a lăsat plămădită de acesta. Mai întîi, Statul liberal i-a dăruit autocefalia, unitatea prin patriarhie și dominația asupra celorlalte confesiuni. Mai tîrziu, Statul totalitar a scutit-o de concurență — periculoasă întrucît se desfășura chiar pe terenul meritelor naționale — a Bisericii Greco-Catolice și i-a garantat securitatea în schimbul unei retrageri parțiale din sfera publică."¹⁴

Pentru a analiza presupusul rol al ortodoxiei în crearea atitudinii pasive a populației față de Statul totalitar și a unei mentalități anti-democratice, prezentul studiu apelează la elemente ale teoriei organizațiilor. Privită ca o organizație religioasă, Biserica este nevoită să adopte diverse strategii care să îi permită să își desfășoare activitatea și să își atingă scopurile. Cu alte cuvinte, Biserica se confruntă cu anumite "nevoi instituționale." Pedro Ramet identifică patru factori care determină nevoile instituționale ale unei organizații religioase: (1) mărimea acesteia – cu cât o organizație religioasă este mai numerosă, cu atât aceasta va fi nevoită să ajungă la o înțelegere cu autoritatea seculară; (2) dispersia – o organizație religioasă, care depinde de un centru eclesiastic exterior și are legături strînsă cu organizații similare din exterior, are sansă mai mare de a scăpa de sub controlul Statului totalitar; (3) capitalul simbolic - creșterea capitalului simbolic al unei organizații religioase va duce la creșterea capacitatii acesteia de a se opune Statului totalitar, și (4) ideologia operațională: acest concept se referă la modul de operare al diverselor organizații religioase și în special la strategia de atragere de noi adepti.¹⁵ În cazul României, cei patru factori menționați au condus la afirmarea constantă a fidelității Bisericii față de Stat. În plus, această supunere a Bisericii față de Statul totalitar a condus la alienarea unui mare număr de credincioși ortodocși și la migrarea acestora către cultele neo-protestante. Voi analiza, pe rînd, cei

patru factori menționați mai sus.

În primul rînd, Biserica Ortodoxă a reprezentat și reprezintă cea mai numeroasă organizație religioasă din România care, în 1989, numără între 15,5 și 16 milioane de credincioși la o populație totală de 23 de milioane.¹⁶ În cazul Poloniei, dimensiunile Bisericii Catolice Poloneze au făcut ca, pînă la mijlocul anilor '70, înaltul cler catolic să adopte o atitudine ambiguă față de Statul totalitar. După cum notează Andrzej Korbonski, de pe la mijlocul anilor '50 și pînă la mijlocul anilor '70, Biserica Catolică Poloneză a fost preocupată în primul rînd să-și apere poziția amenințată de autoritățile comuniste. Același autor afirmă că intrarea Bisericii Catolice în fază de disidență politică, după 1976, s-a datorat în mare parte creșterii activismului politic în rîndul tinerilor clerici.¹⁷

În al doilea rînd, este evident că autocefalia Bisericii Ortodoxe Române i-a impus acesteia o fidelitate constantă față de Stat. În cazul Bisericii Catolice Poloneze, dependența față de un centru ecclastic extern (Vaticanul) a făcut ca regimul comunist să aibă dificultăți majore în a-i controla activitatea.

În al treilea rînd, capitalul simbolic al Bisericii Ortodoxe Române s-a erodat treptat în timpul regimului comunist. Pasivitatea ierarhilor ortodocși față de abuzurile regimului a condus la alienarea unui mare număr de credincioși. În plus, faptul că naționalismul românesc este în primul rînd etnolingvistic și nu religios a contribuit, fără îndoială, la această eroziune. Acest tip de naționalism este, de altfel, comun țărilor balcanice. După cum afirmă Maria Todorova, "în Balcani, limba a devenit nucleul în jurul căruia s-au format identitățile naționale. [...] Religia s-a adăugat ulterior în procesul de formare a identităților naționale."¹⁸ În plus, naționalismul românesc a luat forme diferite în Transilvania față de Vechiul Regat. În timp ce în Transilvania naționalismul românesc s-a născut în rîndul elitelor greco-catolice, în Vechiul Regat naționalismul românesc s-a dezvoltat sub forma unui naționalism birocratic.¹⁹ În schimb, în Polonia sau în Croația religia a avut un rol esențial în formarea identităților naționale. În cazul Poloniei, de exemplu, Peter F. Sugar remarcă faptul că apartenența la Biserica Catolică sau la cea Greco-Catolică era obligatorie pentru cel care voia să fie considerat polonez.²⁰ De asemenea, în cazul Poloniei, alegerea cardinalului Karol Wojtyla ca Papă în 1978, și asasinarea preotului Jerzy Popieluszko în 1984, de către poliția secretă poloneză, au contribuit semnificativ la creșterea capitalului simbolic al Bisericii Catolice.

În sfîrșit, ideologia operațională a cultelor

tradiționale nu este orientată către prozelitism. În schimb, astăzi sub comunism cît și după 1989, cultele neo-protestante au cunoscut o creștere rapidă a numărului de aderenți, cei mai mulți nou-converși venind din rîndurile credincioșilor ortodocși.²¹ În același timp, trebuie remarcat faptul că aceste culte neo-protestante nu au acționat, așa cum s-a afirmat deseori, ca grupuri ale disidenței politice față de regimul comunist.

În același timp, analizarea nevoilor institutionale ale Bisericii Ortodoxe Române nu poate oferi o explicație pentru aproape totala lipsă de reacție a ierarhiei ortodoxe față de dărâmarea sistematică a bisericilor din București, în perioada 1977-1989, ca urmare a planului de sistematizare a Capitalei. În perioada menționată, în București au fost demolate 20 de biserici și translatate alte 8.²² Singurul protest radical, venit din partea unui ierarh ortodox, a aparținut preotului Gheorghe Calciu-Dumitreasa. Într-o serie de șapte predici ținute la Biserica Radu-Vodă, între 8 martie și 19 aprilie 1978, preotul Gheorghe Calciu a condamnat în mod explicit campania de dărâmare a bisericilor din București.²³ Pentru comparație, merită amintită intervenția Patriarhului Justin Moisescu (1977-1986) care, în decembrie 1985, afirmă că autoritățile dărîmaseră numai cîteva biserici mici, lipsite de importanță și că acest fapt nu putea fi interpretat ca o acțiune ostilă a regimului față de Biserica Ortodoxă.²⁴

Un aspect extrem de important al studiului de față îl constituie analizarea presupusei legături dintre religia ortodoxă și formarea unei mentalități anti-democratice. Dezbaterile cu privire la influența ortodoxiei asupra formării unui anumit tip de cultură politică au frâmînat lumea intelectuală românească încă de la începutul acestui secol. Constantin Rădulescu-Motru, de exemplu, în lucrarea *Cultura română și politicianismul*, publicată în 1904, afirmă că "ortodoxismul nu este o școală pentru viață practică" și că, spre deosebire de protestantism, nu "a înrădăcinat în conștiințele oamenilor intransigență pentru anumite opinii politice."²⁵

În același sens, Ken Jowitt observă că o societate în care religia subliniază importanța ritualului și a unei relații mediate cu divinitatea dezvoltă o cultură politică diferită de aceea a unei societăți în care religia acordă o importanță redusă ritualului și subliniază importanța unei relații directe cu divinitatea.²⁶ În opinia lui Jowitt, există două elemente esențiale care au caracterizat relațiile dintre instituții și societate în România, și care au determinat apariția unui anumit tip de cultură politică: (1) delimitarea clară a spațiului public de cel privat, și (2) separarea ritualui religios de viața privată,

respectarea ritualului fiind considerată elementul esențial al religiei ortodoxe. În consecință, după Jowitt, astăzi în perioada modernă cît și în cea totalitară, românii au dezvoltat o cultură politică caracterizată de un puternic "privatism anti-politic," care a determinat concentrarea asupra problemelor personale și familiale în dauna intereselor regimului și ale societății.²⁷

Cu privire la cultura politică a comunismului românesc, Jowitt este de părere că formalismul și ritualismul culturii religioase ortodoxe ar fi determinat un pronunțat caracter formalistic al regimului comunist din România.²⁸ La rîndul sau, Daniel Barbu afirma că, în România, comunismul a fost mai degrabă un rit, "o rutină a discursului și o pantomimă folosită cu ocazia reunuiilor publice."²⁹ În analizarea *ceaușismului*, văzut ca o religie civilă, merită reamintite elementele esențiale ale cultului personalității lui Ceaușescu, așa cum le-a identificat Mary Ellen Fischer: o iconografie (portretele "conducătorului"), o Biblie ("operele" acestuia) și un lider infailibil.³⁰ Rămîne însă ca analize mai detaliate să determine măsura în care cultura religioasă a contribuit la ortodoxia ideologică care a caracterizat elitele comuniste românești.

Pe de altă parte, la nivelul culturii politice a majorității populației, acel "privatism anti-politic" de care vorbea Jowitt merită analizat deoarece el reprezintă un element remanent, care a supraviețuit căderii regimului comunist și care continuă să afecteze atitudinile politice ale românilor. Cred că acest "privatism anti-politic" poate fi considerat o componentă a ceea ce sociologul polonez Piotr Sztompka numea "incompetență civilizațională," adică lipsa aceluia set de reguli, norme, coduri, obișnuințe și reflexe caracteristice civilizației moderne.³¹ În același timp, astăzi în cazul României cit și îl celorlalte țări balcanice, exagerarea influenței culturii religioase (ortodoxe sau islamică) asupra culturii politice simplifică în mod nepermis discuția cu privire la originile subdezvoltării și la eșecul proiectelor modernizatoare în această regiune.

Concluzii

Exclusă din Europa Centrală, România este percepută în continuare ca o țară "balcanică și ortodoxă," cu puține șanse de a evoluă către o democrație stabilă. Tentativele eşuate de integrare în alianța nord-atlantică, astăzi în 1997, cît și în 1999, precum și menținerea regimului vizelor pentru cetățenii români, au arătat clar că România mai are încă multe de făcut pînă să poată fi luată în considerare, ca un partener serios, de către Europa Occidentală. Din păcate, stereotipurile privind

mentalitatea nedemocratică a popoarelor "ortodoxe" au fost alimentate de evoluțiile din România post-decembristă. Refuzul Bisericii Ortodoxe Române de a-și asuma compromisurile făcute în timpul regimului totalitar, precum și anti-europeanismul manifest al majorității clerului ortodox nu au făcut decât să întărească percepțiile negative cu privire la vocația democratică a României "ortodoxe."

În acest moment, surprinzătoarea deschidere către un dialog cu Biserica Catolică și, mai ales, vizita Papei Ioan Paul al II-lea în România sunt primele semne ale unui început de ieșire din imobilism a Bisericii Ortodoxe Române. În același timp, trebuie amintite obstacolele serioase, datorate ierarhiei ortodoxe, care au dus la limitarea vizitei Papei în România. Cu toate acestea, așa cum observă Andrei Pleșu, această vizită "este o medalie pe sutana prelatului ortodox," iar Biserica Ortodoxă nu are decât de cîstigat, dăvînd că este deschisă dialogului și că este atentă la spiritul vremii.³²

NOTE

1 Deoarece analizează percepții colective, studiul de față se concentrează asupra culturii politice și nu asupra atitudinilor politice. Cultura politică este înțeleasă, așa cum o definea Sidney Verba, ca un sistem de percepții, opinii, convingeri privind nu astăzi evenimentele din sfera politică, cît ceea ce oamenii înțeleg din aceste evenimente. Cu alte cuvinte, este vorba despre modul în care populația percepă politicul și despre cum îl interpretează. Vezi Sidney Verba, "Comparative Political Culture" în Louis J. Cantori, ed., *Comparative Political Systems* (Boston: Holbrook Press, 1974), 226-27.

2 Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (New York: Simon & Schuster, 1996), p.158. Vezi de asemenea celebra hartă care indică frontieră rasăriteană a civilizației occidentale la p.159.

3 Huntington, *op. cit.*, pp. 161-62.

4 După cum a fost definit de către Edward Said, *orientalismul* este un stil de gîndire bazat pe distincția ontologică și epistemologică dintre Orient și Occident. Vezi Edward W. Said, *Orientalism: Western Conceptions of the Orient* (London: Penguin Books, 1978), p.2. După cum observă Sorin Antohi, "orientalismul este un discurs (în sens foucauldian) al expansiunii și al dominației occidentale, prin care Orientul e reconstruit ca fantasă pasivă și necivilizată, spațiu care cheamă, chiar dacă inconștient, acțiunea civilizatoare vest-europeană, în numele căreia orice abuz a fost posibil." Vezi Sorin Antohi, *Exercițiul distanței: Discursuri, societăți, metode* (București: Nemira, 1997), pp. 310-11.

5 Milica Bak-Hayden și Robert M. Hayden, "Orientalist

- Variations on the Theme 'Balkans': Symbolic Geography in Recent Yugoslav Cultural Politics," *Slavic Review* 1 (Spring 1992): pp. 2-3.
- 6 Stjepan G. Mestrovic with Slaven Lecica and Miroslav Goreta, *Habits of the Balkan Heart: Social Character and the Fall of Communism* (College Station: Texas A&M University Press, 1993), pp. 26-27.
- 7 Citat în Jacques Le Rider, *Mitteleuropa* (Iași: Polirom, 1997), pp. 23-24.
- 8 Vezi Andrei Georgiev și Emil Tzenkov, "The Troubled Balkans" în Hugh Miall, ed., *Redefining Europe: New Patterns of Conflict and Cooperation* (London: Pinter Publishers, 1994), p. 58.
- 9 Citat de Adrian Hyde-Price. Vezi Adrian G. V. Hyde-Price, "The System Level: The Changing Topology of Europe" în G. Wyn Rees, ed., *International Politics in Europe: The New Agenda* (London: Routledge, 1993), p. 24.
- 10 F. Stephen Larrabee, "Washington, Moscow, and the Balkans: Strategic Retreat or Reengagement?" în F. Stephen Larrabee, ed., *The Volatile Powder Keg: Balkan Security after the Cold War* (Washington D.C.: The American University Press, 1994), p. 213.
- 11 Vezi celebrul eseul al lui Milan Kundera, *Tragedia Europei Centrale*, în traducerea Alinei Ghimpă, în Adriana Babeț și Cornel Ungureanu, ed., *Europa Centrală. Nevroze, dileme, utopii* (Iași: Polirom, 1997), pp. 221-35.
- 12 Pentru o analiză a legăturii dintre Biserica Catolică și nașterea Solidarității vezi Michael D. Kennedy, *Professionals, Power and Solidarity in Poland: A Critical Sociology of Soviet-Type Society* (Cambridge: Cambridge University Press, 1991), 49-83. Pentru o discuție asupra valorilor religioase în societatea poloneză, în perioada nașterii Solidarității, vezi David S. Mason, *Public Opinion and Political Change in Poland, 1980-1982* (Cambridge: Cambridge University Press, 1985), 78-80. Pentru cazul fostei Germanii Democrate vezi excelenta carte a lui Christian Joppke, *East German Dissidents and the Revolution of 1989. Social Movement in a Leninist Regime* (London: Macmillan Press, 1995).
- 13 Michael Shafir, *Romania. Politics, Economics and Society: Political Stagnation and Simulated Change*, (London: Frances Pinter Publishers, 1985), p. 152.
- 14 Daniel Barbu, *Şapte teme de politică românească* (București: Antet, 1997), pp. 121-22.
- 15 Pedro Ramet, *Cross and Commissar: The Politics of Religion in Eastern Europe and the USSR* (Bloomington: Indiana University Press, 1987), p. 193.
- 16 Vezi V. C. Chrypinski, "Romania" în Stuart Mews, ed., *Religion in Politics: A World Guide* (Harlow, Essex: Longman, 1989), p. 228. Vezi și Shafir, p. 151.
- 17 Vezi Andrzej Korbonski, "Dissent in Poland, 1956-1976" în Jane Leftwich Curry, ed., *Dissent in Eastern Europe* (New York: Praeger, 1983), p. 32.
- 18 Maria Todorova, *Imagining the Balkans* (New York: Oxford University Press, 1997), p. 177.
- DRAGOȘ PETRESCU - Absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea București. A obținut masteratul în istorie contemporană la Universitatea Central-Europeană din București. În prezent își pregătește doctoratul în istorie comparată la aceeași universitate.**

Vizita Papei Ioan Paul al II-lea în România

GABRIELA GHEORGHE

România a trăit, timp de trei zile, un eveniment deosebit. Papa Ioan Paul al II-lea a calcat pentru prima dată pămîntul unei țări cu populație majoritar ortodoxă. Semnificația religioasă a evenimentului a fost recunoscută de toată lumea, fiind considerată primul semn de apropiere între două biserici surori creștine separate de Schisma din 1054. Semnificația politică a vizitei Suveranului Pontif în România a fost și ea marcată, sugerind toleranță și deschiderea poporului român într-un context politic tensionat de criza din Kosovo.

Papa Ioan Paul al II-lea, "pelerin neobosit al creștinismului"

Papa Ioan Paul al II-lea a fost caracterizat drept "un pelerin neobosit al creștinismului". Puține sînt regiunile lumii în care Sanctitatea Sa nu a ajuns. În cei 22 de ani de pontificat, Papa Ioan Paul al II-lea a vizitat peste 150 de țări, în cursul a 86 de vizite sau turnee pastorale și a avut peste 500 de întîlniri cu șefi de stat și guverne, fiind unul dintre cei mai activi lideri ai lumii, în poftida vîrstei înaintate și a problemelor de sănătate cu care se confruntă.

Conducător al unei Biserici cu aproape un miliard de credincioși, Papa Ioan Paul al II-lea desfășoară o activitate diplomatică intensă, fiind un apărător constant al drepturilor omului și al libertății religioase. Filosofia sa poate părea paradoxală, în măsura în care, în timp ce predica libertatea pentru popoarele oprimate din Europa de Est și lumea a treia, nu toleră nici un dezacord în cadrul Bisericii Catolice. De altfel, multe dintre inițiativele sale în materie de politică externă au fost contestate și au dat naștere la controverse. În scrierea apostolică "Spre mileniul trei", din 1994, Suveranul Pontif definește ca pe "o cheie a pontificatului său" stabilirea unei noi doctrine morale, diferite de folosofile comunistă sau capitalistică ale secolului XX.

Oficiali de la Vatican consideră că mesajul ecumenic promovat de Papă în cei 22 de ani de activitate a ajutat la consolidarea poziției Bisericii Catolice în lumea a treia – vizitele pastorale în Asia și Africa au determinat convertirea multor credincioși, iar în America Latină Papa a încercat să facă uz de

prestanță să pentru a face față influențelor protestante.

În decursul anilor, Papa Ioan Paul al II-lea și-a făcut simțită prezența în majoritatea momentelor cheie care au marcat istoria recentă. El l-a primit, în decembrie 1989, la Vatican, pe liderul sovietic Mihail Gorbaciov, a avut întrevederi cu liderul OEP, Yasser Arafat, provocînd nemulțumirea Israelului, a lansat apeluri la dialog pentru evitarea războaielor din Golf și din fosta Iugoslavie, a combătut activ încercările de impunere a controlului asupra nașterilor, a avertizat asupra pericolelor prezentate de armamentul nuclear și amenințarea cu utilizarea acestuia, a condamnat superputerile "pentru transferarea conflictelor ideologice și politice în lumea a treia", implicîndu-se în majoritatea evenimentelor cărora le-a fost contemporan.

Ultima sa vizită în Polonia, în iunie 1997, a provocat numeroase controverse. El a cerut atunci autorităților de la Varșovia să acorde atenție persoanelor dezavantajate, care, după căderea regimului comunist, luptă pentru supraviețuire. "În fiecare zi, din ce în ce mai multe familii suferă de pe urma sărăciei, iar numărul celor fără adăpost e în continuu creștere. Nu pot să trec cu vederea acestei suferințe", a spus Papa, aflat pentru a săptea oară în Polonia.

În vara același an, Papa Ioan Paul al II-lea a participat, în Franța, la Zilele Mondiale ale Tineretului catolic, bucurîndu-se de cea mai mare audiență înregistrată în această țară - 1,2 milioane de credincioși care au participat la ceremonia desfășurată, la 25 august, la Longchamps. Suveranul Pontif le-a cerut tinerilor catolici să se implice în viața Bisericii Catolice, "care are nevoie de tinerete și de un nou suslu de energie". El a spus, în timpul unei întrevederi cu președintele francez, Jacques Chirac, că tinerilor le este tot mai greu să-și găsească linștea spirituală într-o lume dominată de violență, somaj și sărăcie. Cu ocazia acestei a șasea vizite în Franța, el a recunoscut că masacrarea protestanților în "Noaptea Sfintului Bartolomeu" a fost unul dintre cele mai nefericite momente din istoria Franței. "Creștinii au făcut lucruri pe care Evanghelia le condamnă. Faptul că aparținem unor tradiții religioase diferite nu

trebuie să constituie astăzi o sursă de conflicte și tensiuni”, a spus el.

Următoarea vizită a fost în Brazilia (2 – 6 octombrie 1997), unde le-a cerut credincioșilor să lupte împotriva legiferării avorturilor, pe care le consideră o crimă și o rușine pentru umanitate. “Copiii nenăscuți nu trebuie să cadă victime acestei execuții nedrepte, acestei crimi abominabile care este avortul”, a afirmat el, în momentul în care Brazilia dezbatea problema facilitării accesului la avort.

Începutul anului 1998 a fost marcat de una dintre cele mai controversate vizite ale Papei din ultimii ani – Cuba, ultimul bastion comunist.

Vizita Papei, considerat “marele destabilizator” al comunismului sovietic, a fost posibilă datorită unei “modeste” îmbunătățiri a relațiilor dintre Biserica Catolică și regimul de la Havana. În noiembrie 1997, Fidel Castro a fost primit la Vatican, permisind apoi, pentru prima dată după revoluția cubaneză, celebrarea oficială a Crăciunului. Vizita în Cuba (21 – 26 ianuarie 1998) a trezit speranțe privind revigorarea catolicismului în această țară și o eventuală eliberare a deținuților politici. Papa Ioan Paul al II-lea a lansat, în Cuba, apeluri pentru reunificarea familiilor emigranților albanezi, care reprezentă circa 10% din populația Cubei. Totodată, le-a cerut intelectualilor, artiștilor, dar și lui Castro “să promoveze democrația”, în cea de-a patra zi a vizitei referindu-se direct la necesitatea respectării drepturilor omului și a statului de drept. “Suferința nu e numai de natură fizică. Există, de asemenea, suferință spiritului, pe care o resimt persoanele închise sau persecutate, deținuții condamnați pentru motive de conștiință sau din cauza ideilor lor pacifice”, a spus Suveranul Pontif. În egală măsură, Papa Ioan Paul al II-lea a condamnat embargoul impus Cubei de Statele Unite, afirând că “izolarea provocată lovește fără deosebire întreaga populație”. În ultima zi a vizitei, Papa a oficiat o slujbă religioasă la Havana, la care au asistat peste 600.000 de cubanezi.

În luna martie a același an, Papa Ioan Paul al II-lea a vizitat Nigeria, la invitația Conferinței episcopilor catolici, pentru a-l beatifica pe părintele Michael Cyprian Iwene Tansi. Papa a fost, astfel, unul dintre primii reprezentanți ai comunității internaționale care a vizitat Nigeria după executarea, în 1995, a scriitorului opozant Ken Sarowwa. Suveranul Pontif a cerut regimului nigerian al generalului Sani Abacha să amnistieze 60 de deținuți politici.

În luna iunie a anului 1998, Suveranul Pontif a vizitat Austria. Ceremonia de beatificare a trei clerici austrieci, oficiată în Piața Heldenplatz din Viena, a atrăs numai 50.000 de credincioși, deși organizatorii se așteau la o participare de trei ori mai mare.

Vizita în Croația (2 – 4 octombrie 1998) a avut

drept principal scop beatificarea cardinalului Alojije Stepinac, conducător al Bisericii Catolice create în perioada regimului fascist al lui Ante Pavelici, cînd au fost exterminați 750.000 de evrei, sîrbi și tigani din Croația. Personalitate controversată, Stepinac este bănuit de unele organizații evreiești de colaborare cu regimul fascist, în timp ce croații îl consideră un erou național. El a fost arestat în 1946 și condamnat la 15 ani de închisoare, fiind eliberat în 1951. La ceremonia de beatificare au asistat un milion de credincioși, iar la masa celebrată la Split au fost prezente aproximativ 300.000 de persoane.

Anul 1999 a început cu o vizită a Papei în Mexic (22 – 26 ianuarie). Cu această ocazie, Sfîntul Părinte a denunțat “individualismul din viața internațională, care face ca națunile puternice să devină și mai puternice, iar cele sărace tot mai dependente” și a cerut mobilizarea Bisericii Catolice din cele două Americi în vederea combaterii corupției și a spălării banilor proveniți din traficul de droguri, precum și a eliminării pedepsei cu moartea. “Acesta este strigătul nostru: viață demnă pentru toți! Fără violență, terorism și trafic de droguri! Fără tortură și alte forme de abuz! Trebuie să existe un sfîrșit pentru folosirea fără rost a pedepsei cu moartea! Fără exploatare a celor slabii, discriminări rasiale sau ghetouri ale săraciei!”, a spus Papa Ioan Paul al II-lea. Suveranul Pontif i-a avertizat pe americani asupra riscurilor de a oferi celui de-al treilea mileniu “o lume fără istorie și fără suflet”, ca urmare a globalizării și a progreselor tehnologice necontrolate.

În continuarea vizitei în Mexic, Papa a sosit, pentru a cincea oară, în Statele Unite, unde a avut o întrevedere cu președintele Bill Clinton, în cursul căreia acesta i-a explicat politica americană față de Cuba și Irak, subliniind și progresele “minore” realizate după vizita Papei în Cuba. La St. Louis, Papa Ioan Paul al II-lea i-a cerut guvernatorului statului Missouri, Mel Carnahan, comutarea pedepsei cu moartea pentru Darrell J. Mease, condamnată pentru asasinarea a doi prieteni și a nepotului handicapăt al acestora, în 1988. Carnahan a comutat pedeapsa în închisoare pe viață, fără posibilitate de eliberare condiționată. Suveranul Pontif a subliniat, cu această ocazie, “conflictul dintre o cultură care afirmă și celebrează darul vieții și o cultură care încearcă să declare grupuri întregi de ființe umane – nenăscuți, bolnavii cronici, handicapăți – în afara limitelor protecției legale”. La slujba desfășurată la St. Louis, la Trans World Dome, au participat peste 100.000 de credincioși.

Ultimul mare triumf, pe care Papa îl sublinieze și prin vizita pe care o face în România, este ecumenismul. Dialogul interconfesional este astăzi o realitate și prezența Papei la București vine să

confirme încă o dată, că oricât de iubit este Ioan Paul al II-lea în Occident, rămîne un Papă al Estului.

Implicațiile religioase ale vizitei Papei într-o țară ortodoxă

Patriarhul Teocist l-a invitat oficial pe Suveranul Pontif în România la jumătatea lunii februarie 1999, după ce a considerat mult timp această vizită ca fiind “inoportună”, din cauza dezacordurilor patrimoniale cu greco-catolicii. Miza rezolvării, pe cît posibil, a conflictului generat de aceste diferențe sau, cel puțin, a ameliorării relațiilor dintre cele două biserici a constituit-o, de fapt, chiar vizita Suveranului Pontif în România.

Invitat, în repetate rînduri, din 1990 începînd, astăzi de către președinții Ion Iliescu și Emil Constantinescu, cît și de actualul șef al Executivului român, Radu Vasile (în anul 1998), Papa Ioan Paul al II-lea a evitat de fiecare dată să dea curs invitațiilor, motivîndu-și atitudinea prin aceea că nu poate veni într-o țară unde prezența sa nu este agreată și de biserica majoritară, în sprijîn de cea ortodoxă.

Potrivit uzanțelor Vaticanului, Suveranul Pontif trebuie să primească invitații astăzi în calitate de șef de stat, din partea președintelui țării pe care urmează să o viziteze, cît și în calitate de șef al Bisericii Catolice, din partea reprezentanților cultului majoritar al țării respective. În concluzie, vizita sa nu se poate concretiza fără acordul patriarhului Teocist. Acesta din urmă a condiționat vizita de renunțare, din partea greco-catolicilor, la exigențele privind restituirea bisericilor confiscate de regimul comunist în 1948 și date ortodocșilor.

Tensiunile dintre credincioșii ortodocși și cei greco-catolici, care s-au acutizat în cursul lui 1998, au cunoscut o relaxare fără precedent abia către sfîrșitul anului, după prima întîlnire a țăranilor prelați ai celor două biserici, pentru găsirea unei soluții de rezolvare a problemelor existente. La respectiva întîlnire, desfășurată în 28 octombrie 1998 și catalogată de mulți drept una istorică, țăranii prelați ortodocși și greco-catolici au convenit să renunțe la ocuparea în forță a bisericilor, la acțiunile juridice, la limbajul polemic în mass-media și la orice formă de prozelitism. Cele două comisii de dialog, conduse de mitropolitul Daniel al Moldovei și Bucovinei, respectiv de mitropolitul Lucian Mureșan, au căzut de acord, în prezența unui reprezentant al Vaticanului, ca folosirea lăcașurilor de cult să se facă în urma unui dialog și a analizei fiecarui caz în parte, la nivelul eparhiilor și parohiilor.

Ca urmare a ameliorării relațiilor dintre Biserica Ortodoxă și cea Greco-Catolică, în luna februarie a

anului 1999, Biserica Ortodoxă Română a adresat Suveranului Pontif invitația oficială de a efectua o vizită în România, Sfîntul Sinod considerînd că “Preafericul Părinte Teocist poate adresa Papei o invitație de a vizita România, în baza relațiilor ecumenice internaționale ale Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Romano-Catolică și în spiritul ospitalității românești, înînd seama și de recenta scrisoare personală a Papei Ioan Paul al II-lea, adresată Patriarhului Teocist, scrisoare în care acesta își exprimă dorința de a vizita în curînd România”.

Vizita Papei Ioan Paul al II-lea, confirmată prin scrisoarea oficială de acceptare a invitației, a fost prevăzută pentru perioada 7-9 mai 1999. S-a decis ca, pe parcursul celor trei zile, Papa va vizita doar Bucureștiul. Conducătorii Bisericii ortodoxe au invocat “sănătatea fragilă” a Papei pentru a explica faptul că acesta nu va vizita și Transilvania, unde se află majoritatea catolicilor din România. Limitarea vizitei doar la Capitală, care a suscitat destule comentarii pro și contra, a fost convenită însă de comun acord cu reprezentanții Vaticanului.

O vizită în spirit ecumenic, cu caracter religios, oficial și social

Beneficiile pentru România ale unei vizite a Suveranului Pontif, din punct de vedere strict religios, sunt foarte mari în primul rînd tocmai din perspectiva care, pentru unii, ar putea părea puțin patetică: România va rămîne și ea în istoria de peste două milenii a creștinismului ca prima țară ortodoxă vizitată de un Suveran Pontif. Același lucru se poate spune despre Biserica Ortodoxă Română (BOR) și despre Întîiștătorul ei, Patriarhul Teocist, cel care, după ani de zile de tatonări, cu acceptul Sfîntului Sinod, a trimis Papei Ioan Paul al II-lea invitația de a vizita România.

Alături de toți clericii, fie ei catolici sau ortodocși, însuși Teocist a accentuat, într-un rînd puțin declarat, oferite presei înainte de vizită, importanța și caracterul unic al unei asemenea vizite. Întîiștătorul BOR a subliniat că vizita va aduce beneficii imense din punct de vedere religios țării noastre și, drept urmare, ea trebuie să fie pregătită cu grijă. Patriarhul Teocist a insistat asupra faptului că vizita Papei va avea loc într-un spirit ecumenic și va avea ca scop promovarea dialogului și a păcii. De asemenea, el a adăugat că, dacă invitația nu a fost adresată decât în februarie 1999, acest lucru “nu a fost făcut pentru a tergiversa, ci din grija de a pregăti cu atenție această vizită”.

La rîndul său, PS Petru Gherghel, episcop romano-catolic de Iași, a afirmat că vizita Papei Ioan Paul al II-lea în România reprezintă “un semn al

frăției și al dialogului" între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Catolică. Înaltul prelat a apreciat că această invitație a fost pregătită de mai mult timp, fiind o dorință a tuturor ortodocșilor și catolicilor din România. PS Petru Gherghel a mai declarat că relațiile dintre cele două biserici surori "vor merge spre un dialog deschis și spre o apropiere, în condițiile în care oamenii vor intra în mileniu trei cu o altă viziune". Din această perspectivă, a realizării mult visatei unități a cultelor creștine - idealul mărturisit al actualului Suveran Pontif -, vizita sa într-o țară majoritar-ortodoxă, la acest sfîrșit de mileniu, capătă noi dimensiuni.

Totodată, reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române speră ca vizita Suveranului Pontif în România să contribuie la îmbunătățirea relațiilor dintre credincioșii ortodocși și greco-catolici din Ardeal, dar și la realizarea unui climat ecumenic favorabil în România. Episcopul ortodox Nifon Mihaiță declara că: "Vizita Papei Ioan Paul al II-lea în România are un profund caracter ecumenic, însă și cu elemente pastorale. Ea se încadrează în tendința generală a bisericilor creștine de realizare, prin dialog, a unității creștine. Sperăm ca vizita să aducă roade binecuvântate pentru România și pentru toți credincioșii ei."

Referindu-se la vechile tensiuni dintre greco-catolici și ortodocși, pe considerente patrimoniale, Episcopul greco-catolic de Oradea, Virgil Bercea, a afirmat că actuala vizită a dat prilejul credincioșilor să facă mai mulți pași înainte pe calea reconciliierii.

"La ora actuală, nu ne mai este teamă să ne întîlnim cu frații noștri ortodocși. Faptul că ne vom ruga împreună, în prezența Sfântului Părinte, este deja un lucru foarte important", a mai spus Bercea.

Pe lîngă componenta religioasă, ecumenică, această vizită are și o componentă oficială, fiind și o vizită de stat, care presupune întîlniri cu președintele țării și primul-ministrul, precum și cu alte personalități politice și publice. Liderii ortodocși au insistat asupra caracterului ecumenic al vizitei, care se adresează deci comunității creștine românești în întregul ei, și nu doar lumii catolice, respectiv comunităților pe care Papa le păstrează și care sunt grupate în special în Ardeal, Banat și Moldova.

Evenimentul din 7-9 mai are însă și o componentă socială, care nu trebuie neglijată. Pentru a doua oară, la scurt timp după reunirea internațională "Oameni și Religii" din toamna trecută, românii au ocazia să vadă, chiar la ei acasă, că, la sfîrșit de mileniu, tot mai multe oficialități - religioase, dar nu numai - din lumea întreagă se străduiesc să aplaneze conflictele și să construiască punți de legătură între oameni cu credințe diferite. Acest lucru nu poate fi indiferent nimănui și este de așteptat ca fiecare să reflecteze

măcar puțin la dezertăciunea multora dintre acțiunile noastre și la faptul că, indiferent de religie, etnie sau orice fel de convingeri aparent ireconciliabile, ceea ce ne apropie este mai important decât ceea ce ne desparte. Cel puțin pentru câteva zile, sutele de mii de oameni care se estimează că vor veni să-l vadă pe Suveranul Pontif vor simți și vor gîndi împreună.

Pe de altă parte, pentru români vizita Suveranului Pontif înseamnă materializarea unui mit, căci "Papa de la Roma" a intrat din timpuri imemoriale în limbajul comun, ca un reper absolut, iar expresia "mai catolic decât Papa" ironizează subtil pe fariseii care își exagerează puritatea și profunzimea convingerilor.

De ce a fost aleasă România?

Întrebarea îndreptățită a creștinilor de pretutindeni se referă la motivul pentru care a fost nevoie de aproape un mileniu pentru ca un Suveran Pontif să vină într-o țară ortodoxă. Întrebarea este justificată mai ales pentru România, țară în care ortodocșii și catolicii au înfruntat împreună vitregiile istoriei și tot împreună au trăit momentele de sărbătoare. Ei s-au aflat împreună pe Cîmpia Libertății de la Blaj, în 1848, ca și la 1 Decembrie 1918, cînd episcopii celor două biserici surori s-au îmbrățișat în fața mulțimii și i-au prezentat împreună Regelui Ferdinand I Declarația de Unire a Transilvaniei cu România.

Într-un plan mai general, se poate pune întrebarea de ce, după atîtea secole de dezbinare, catolicismul și ortodoxia, care se închină acelaiași Dumnezeu și recunosc același Mîntuitor Iisus Hristos, nu pot, încă, să treacă peste amintirea Marii Schisme și să redevină un întreg. Diferențele de dogmă, de ritualuri, de organizare internă și alte asemenea detalii sunt destul de pregnante, dar nu pot justifica, totuși, imposibilitatea reunificării. Pentru a înțelege această lungă amînare, nu trebuie uitat că anul 1054 nu a făcut decît să consacre un paralelism mult mai vechi și care, în cea mai mare parte, era provocat de rivalități politice, altfel spus de ceea ce mai tîrziu s-a consacrat sub formula "sfere de influență".

Chiar dacă au existat de la început și diferențe de interpretare, argumente teologice controversate, se poate spune că schisma a avut totuși drept cauză principală interese strategice, și nu strict religioase. Or, asemenea probleme sunt de departe de a fi dispărut astăzi. Mai mult decît atât, în timp, cele două biserici s-au consolidat, fiecare, consacând structuri, ierarhii și influențe peste care cu greu se poate trece. Șansa reunificării depinde, aşadar, de înțelepciunea conduceților catolici și ortodocși, care cu siguranță înțeleg că de beneficiă ar fi, într-un final de mileniu atât de agitat, strîngerea rîndurilor tuturor creștinilor.

Șansa depinde, în același timp, de atitudinea credincioșilor, care - dacă doresc reunificarea - o pot impune de jos în sus. De altfel, cel puțin în România, creștinii s-au înțeles aproape întotdeauna foarte bine între ei, s-au ajutat, au făcut căsătorii mixte și, în general, n-au adoptat poziții exclusiviste, de unică definiție ai adevărului suprem.

Întrebarea legitimă ar fi de ce, după aproape un mileniu, Vaticanul a ales tocmai România pentru realizarea unui "arc peste timp" între catolici și ortodocși. Înțînd seama de dorința Sanctității Sale referitoare la realizarea unității creștine, alegerea României pentru o primă vizită a unui Suveran Pontif într-o țară majoritar ortodoxă ar putea fi explicată prin gradul mai ridicat de toleranță al ortodocșilor români față de "celălalt" și de credința lui. România ar fi, deci, cea mai disponibilă țară în spațiul căreia să ar putea crea puncte de legătură dintre ortodocși și catolici și ar putea deschide calea realizării unor noi astfel de contacte, cu alte țări ortodoxe.

În plus, România este o țară nu tocmai mică, comparativ cu alte țări ortodoxe, iar numărul credincioșilor catolici nu este de neglijat. Ar putea fi invocat, de asemenea, și un considerent strict istoric, și anume originea latină a poporului român. Oricare dintre aceste elemente ar fi cîntărit mai mult în alegere, esențial rămîne efectul - nu doar simbolic - prin care România, poate pentru prima dată din decembrie 1989 înceoace, capătă un statut privilegiat.

Istoria relațiilor diplomatice dintre România și Vatican

Relațiile între România și Vatican au fost inițiate încă din 1920, cînd s-au făcut primele tratative pentru încheierea unui Concordat care s-a realizat la 10 mai 1927, instrumentele de ratificare schimbîndu-se la Vatican, la 7 iulie 1929, cînd documentul a intrat în vigoare.

Conform Concordatului, "Religia Catolică Apostolică Română de orice fel se va practica și exercita liber și în public în toată România". Documentul stipula că în România, ierarhia catolică cuprindea: pentru "Ritul Grec", o mitropolie la Blaj, pentru "Ritul Latin", o mitropolie la București, iar pentru "Ritul Armean", un șef spiritual pentru toți armenii, cu sediul la Gherla. Sfântul Scaun, înainte de numirea persoanelor din fruntea diocezelor, trebuia să le notifice statul român, iar cei numiți trebuiau să fie cetățeni români. Reprezentanța României la Vatican a fost ridicată la nivel de ambasadă la 21 decembrie 1938, pentru ca la 12 septembrie 1940 să redevină legație. După al doilea război mondial, în condițiile instaurării în România a regimului comunist, prin Decretul nr. 151/1948, partea română

a denunțat Concordatul cu Sfântul Scaun, iar Nunțiatura Apostolică de la București a protestat împotriva acestei decizii, printre notă verbală. Ca urmare a "unificării" Bisericii Greco-catolice cu Biserica Ortodoxă Română, în octombrie 1948, Vaticanul a protestat și a interzis Bisericii Catolice din România să-și alcătuiască Statutul cerut prin Legea cultelor.

Relațiile diplomatice au fost întrerupte la 7 iulie 1950, cînd reprezentanții Vaticanului la București au fost expulzați. Deși până în 1990, relațiile dintre România și Vatican au avut caracter neoficial, o oarecare destindere s-a remarcat după ce Papa Paul al VI-lea i-a primit, în anul 1968, într-o audiență neoficială, pe președintele Consiliului de Miniștri al RSR, Ion Gheorghe Maurer, și pe ministrul de externe, Cornelius Mănescu. La 16 martie 1972, a avut loc vizita solemnă a președintelui Consiliului de Stat al RSR, Nicolae Ceaușescu, care a fost primit de Papa Paul al VI-lea. După Revoluția din decembrie 1989, în România s-au luat măsuri pentru pentru libertatea exercitării cultelor religioase și a fost recunoscută Biserica Română Unită cu Roma Greco-Catolică. După reluarea relațiilor diplomatice, la nivel de ambasadă, la 15 mai 1990, au vizitat România mai mulți reprezentanți ai Vaticanului: Cardinalul Edward Idris Cassidy, președinte al Consiliului Pontifical pentru promovarea unității creștinilor - 1992 și 1995, monseniorul Jean Louis Tauran, secretar de stat pentru relațiile cu alte state - 1992, prof. Dr. Rafael Cortesini, consilierul Papei Ioan Paul al II-lea și președintele Consorțiului Interuniversitar de Transplant de la Roma - 1996, cardinalul Achille Silvestrini, prefectul Congregației pentru Bisericile Orientale a Sfântului Scaun - 1996.

Atmosfera premergătoare vizitei

Vizita Suveranului Pontif a fost precedată, din momentul pregătirii ei, de o serie de tensiuni legate de dorința credincioșilor catolici și greco-catolici ca Papa Ioan Paul al II-lea să viziteze Ardealul. Nu a existat nici o explicație oficială din partea Bisericii Ortodoxe pentru opoziția la deplasarea Papei în Ardeal. Motivul neoficial al blocării vizitei Suveranului Pontif în Ardeal a fost starea precară a sănătății acestuia, fapt transpus în presă prin caricaturi care-l infățișau pe Papă deplasîndu-se cu o targă de spital sau prin titluri de genul "Papamobilul nu se poate deplasa pe drumurile cu gropi din Ardeal". Nu este clar dacă Suveranul Pontif ar fi putut să treacă pur și simplu peste poziția BOR sau dacă Biserica Ortodoxă avea capacitatea să blocheze vizita sa în România în cazul în care nu se ajungea la un acord.

Potrivit ministrului de Externe Andrei Pleșu, președintele Constantinescu ar fi propus ca Papa Ioan Paul al II-lea să viziteze Timișoara, oraș situat în apropierea Iugoslaviei, unde ar fi urmat să țină o slujbă, însă nici această variantă nu a fost acceptată.

Vizita Papei vine într-un moment în care o mare parte a opiniei publice din România se simte solidară cu sârbii pentru faptul că și aceștia aparțin religiei ortodoxe, iar atacurile NATO asupra Serbiei sunt percepute drept o ciocnire a civilizațiilor, aşa cum a susținut un apropiat al PDSR, Gelu Voican Voiculescu. Acesta susține că se inspiră chiar din carte "Ciocnirea civilizațiilor", scrisă de politologul american Samuel Huntington și în care granița ortodoxiei se termină pe linia Carpaților, lăsând Transilvania în zona de influență a Europei Occidentale. Teza lui Voiculescu, susținută de numeroase publicații, este că, după Kosovo, ar putea veni rîndul Transilvaniei să fie smulsă din statul român și adusă, via Ungaria, în sfera de influență a lumii occidentale.

Aceste discuții ipotetice par a fi confirmate - din punctul de vedere al celor care îl consideră pe Huntington ideologul oficial al întregii lumi occidentale - de tensiunile dintre Biserica Română Unită cu Roma și Biserica Ortodoxă Română, legate de retrocedarea bisericilor care au aparținut pînă în 1948 greco-catolicilor. Tensiunile dintre cele două comunități religioase nu mai sunt mediatizate, în ultimul timp, atât de puternic, iar incidentele violente au început după ciocnirile din Cluj, cînd greco-catolici au preluat catedrala din acest oraș. În numeroase sate din Ardeal, departe de ochii presei, ortodocșii și greco-catolici continuă să se înfrunte duminică de duminică în fața singurei biserici din localitate, care a aparținut pînă în 1948 Bisericii Unite și apoi a fost preluată de Biserica Ortodoxă. Toate aceste conflicte par să se fi opriți, cel puțin la nivel mediatic, însă este posibil ca imediat după plecarea Papei, Biserica Română Unită cu Roma să reia demersurile legale pentru a obține bunurile care i-au fost confiscate. În prezent, există inclusiv hotărîri judecătoarești definitive de restituire a unor biserici greco-catolice, acestea nepuțind fi puse însă în aplicare. În plus, vizita Papei ar putea influența comunitățile care anterior au aparținut bisericilor catolice de rit bizantin și care, după trecerea forțării la ortodoxie, și-au păstrat, din inerție, apartenența la Biserica Ortodoxă, să revină la vecchia credință. Unul din argumentele pe care le oferă Biserica Ortodoxă pentru păstrarea bisericilor preluate de la BRUR este tocmai faptul că foștii credincioși greco-catolici și-au păstrat, și după legalizarea, în 1990, a Bisericii Unite, credința ortodoxă. Senatorul PNTCD Ioan Moisin, un apărător fervent la cauzei greco-catolicilor, susține că

în ultimii ani a crescut substanțial numărul ortodocșilor care au trecut la credința greco-catolică, iar Papa a fost împiedicat să viziteze Ardealul tocmai pentru a nu accentua acest exod.

În aceste condiții se poate remarcă totuși faptul că nici un partid politic parlamentar nu a formulat obiecții față de vizita Papei în România. Prima vizită ecumenică a unui Papă într-o țară ortodoxă este privită ca un ciștin de imagine pentru România și, din acest motiv, partidele naționaliste nu riscă să fie acuzate că "strică" imaginea României în străinătate.

Vizita la București

7 mai

Papa Ioan Paul al II-lea a sosit, vineri, la București, pe Aeroportul Băneasa, în jurul orei 12.00, ora României, pentru o vizită ecumenică de trei zile. La aeroport, Sanctitatea Sa a fost întâmpinat de președintele României, Emil Constantinescu și de Întîistătorul Bisericii Ortodoxe Române, Preafericitul Părinte Patriarh Teocist. Pe aeroport au fost prezenți și ministrul de Externe, Andrei Pleșu, și cel de Interne, Constantin Dudu Ionescu, ministrii Apărării, Culturii și Transporturilor, respectiv Victor Babuic, Ion Caramitru și Traian Băescu, și președinții celor două Camere ale Parlamentului, Petre Roman și Ion Diaconescu.

Sfîntul Părinte a fost întâmpinat de garda oficială și de un cor de măicuțe catolice care au intonat cântece religioase. Circa 300 de persoane au reușit să fie prezente la Aeroportul Băneasa la venirea Papei. Cîțiva copii l-au întâmpinat pe Papă la scara avionului cu pîine și sare. Din cauza stării de sănătate, Sanctitatea Sa nu a putut face tradiționalul gest de a săruta pămîntul țării pe care o vizitează și a sărătut pămînt adus într-un vas de lut.

Papa Ioan Paul al II-lea și-a ținut discursul de început a vizitei sale în România în limba română, ceea ce i-a entuziasmat pe cei care l-au așteptat la aeroport.

Mii de credincioși s-au adunat pe traseul ce urma să fie străbătut de Suveranul Pontif. Voluntari de la diocezele catolice din București au împărtit celor prezenți stegulete cu însemnile României și stegulete cu însemnile papale. În jur de 200 de oameni cu stegulete alb-galbene se adunaseră în apropierea Patriarhiei Române, accesul fiind permis doar pînă la poalele Dealului Mitropoliei. Poliția și mai mulți voluntari din liceele teologice se află în același loc, pentru a asigura ordinea publică.

Coloana oficială a ajuns la Patriarhie în jurul orei 14.00. Președintele Emil Constantinescu a urcat pe jos Dealul Patriarhiei, după care a intrat în biserică,

urmat de președinții celor două Camere ale Parlamentului, Ion Diaconescu și Petre Roman, și însotit de Traian Negrei, consilierul prezidențial pe probleme de culte.

Conform tradiției ortodoxe, clopoțele au început să bată în momentul în care coloana oficială a ajuns la poalele dealului. Pe fondul cîntecelor interpretate de Corul Seminarului Teologic București, automobilul Suveranului Pontif s-a apropiat de Catedrală. Sfîntul Părinte a coborât din papamobil și, împreună cu Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a intrat în Catedrală, unde a fost întâmpinat de Episcopul Nifon Mihaiță.

Reprezentanții celor două biserici, precum și oficialii români au asistat la slujba de înviere oficiată de Patriarhul Teocist și de preoții Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. La procesiune, care a durat în jur de 15 minute, a participat și Înalts Preasfinția Sa Iosif Pop, Arhiepiscopul ortodox de Paris, sosit special din Franța pentru vizita Papei. Papa Ioan Paul al II-lea a adresat un discurs de salut mulțimii adunate la Catedrala Patriarhală din București, în care a mulțumit românilor pentru "primirea sărbătoarească" și a urat ca mileniul următor să aducă o "înțelegere crescîndă" între credincioșii de toate religiile.

Sanctitatea Sa și-a început discursul în limba franceză, rugînd anticipat să fie scuzat pentru greșelile pe care le-ar putea face cînd va vorbi în limba română.

Reluîndu-și salutul în limba română, Papa a spus că poporul român a fost întotdeauna însotit de Iisus Cristos și a amintit că evanghelizarea și formarea primelor comunități creștine a coincis cu formarea "străvechiului și nobilului" popor român.

Papa Ioan Paul al II-lea le-a urat credincioșilor români ca cel de-al treilea mileniu creștin să le aducă "forța de a construi o civilizație a iubirii, bazată pe justiție, solidaritate, angajarea pentru binele comun și o conviețuire cu adevarat fraternală".

Sanctitatea Sa și-a încheiat discursul binecuvîntînd, împreună cu Patriarhul Teocist, mulțimea aflată la Catedrala Patriarhală.

În discursul rostit în fața mulțimii adunate la Catedrala Patriarhală din București pentru a-l întâmpina pe Papa Ioan Paul al II-lea, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române a arătat că, prin primirea Suveranului Pontif, este primită și cinstită Biserica lui Hristos din Roma, "cea întemeiată pe propovăduirea și martirilor slăvitiilor Apostoli Petru și Pavel, venerabilă Biserică apostolică participantă la mari evenimente și decizii conciliare ale Bisericii nedeșparțite din primul mileniu".

Prea Fericitul Părinte Patriarh Teocist speră că prezența Sanctității Sale Papa Paul al II-lea să fie un

bun prilej pentru o mărturie comună în favoarea păcii în Iugoslavia, cerînd încetarea imediata a războiului. "Nădăjduim că prezența Sanctăii Voastre, ostenitor neobosit pentru dialogul între Biserici, pelerin în slujba afirmării sfînteniei Evangheliei în fața secularizării de azi și promotor al reconcilierei între popoare, va fi un bun prilej pentru o mărturie comună în favoarea păcii în Iugoslavia - cerînd încetarea imediata a războiului", a spus Patriarhul Teocist.

Înainte de a pleca de la Catedrala Patriarhală, spre sediul Nunțăturii Apostolice - unde a fost găzduit pe durata celor trei zile de vizită în România - Suveranul Pontif a avut o scurtă întîlnire privată cu Preasfinția Sa Teocist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. La întîlnire, care a durat în jur de 15 minute, nu au participat nici președintele Emil Constantinescu și nici șefii celor două Camere ale Parlamentului, ci doar preoți din suita papală și din cea a Patriarhului Teocist. Sfîntul Părinte a urcat apoi în papamobil, împreună cu Mitropolitul greco-catolic de Blaj, Lucian Mureșan, Arhiepiscopul romano-catolic de București, Ioan Robu și cu secretarul său special, pentru a se deplasa la sediul Nunțăturii Apostolice, pe un traseu de patru kilometri lungime.

În Piața Unirii se aflau, în jurul orei 15.00, cîteva mii de oameni care așteptau să-l vadă pe Suveranul Pontif. Mulți dintre cei adunați în Parcul Unirii aveau doar steaguri tricolore, nu și ale Vaticanului, deși voluntarii care participau la organizarea manifestărilor, aflați la poalele Dealului Mitropoliei, aveau destule astfel de stegulete, deoarece aceștia nu au mai avut timp să le distribuie.

În același timp, în Parcul Unirii continuă pregătirile pentru instalarea podiumului pe care va avea loc, duminică, Sfînta Liturghie oficiată de Patriarhul Teocist, în prezența Papei Ioan Paul al II-lea, ceremonie de a cărei organizare se ocupă Arhiepiscopia Bucureștiului. Corul Patriarhiei, al Seminarului Teologic București și al Mănăstirii Pasărea au venit și ele în parc, după ce au cîntat în momentul sosirii Papei la Catedrală. Corurile fac repetiții pentru slujba de duminică, cînd vor sta de o parte și de alta a podiumului.

Vineri după-amiază, la Palatul Cotroceni, Papa Ioan Paul al II-lea a avut o întîlnire oficială cu președintele României, Emil Constantinescu. După o scurtă întrevedere între patru ochi, Suveranul Pontif s-a întîlnit și cu membrii familiei președintelui Constantinescu, după care, Sanctitatea Sa a participat la o întîlnire cu liderii partidelor politice din România. În continuare, Papa Ioan Paul al II-lea a participat la recepția oferită în cinstea sa de către președintele Emil Constantinescu, unde au fost invitați reprezentanți ai autorităților civile și politice ale României, precum și reprezentanți ai comunităților

religioase și ai corpului diplomatic acreditat la București.

În fața celor 1000 de invitați, șeful statului român și Suveranul Pontif au ținut discursuri. Președintele Constantinescu a subliniat încărcatura istorică a pământului românesc. Creștinismul a fost unul din elementele constitutive pentru poporul român.

"Pământul apostolic al României de azi a păstrat cu sfîntie atestarea celui dintâi mileniu de viață creștină, tot așa cum limba și cultura românilor au păstrat pînă azi dovada incontestabilă a faptului că odată cu Roma, și înaintea Bizanțului, creștinismul a fost pentru vecie absorbit, firesc, în mintea și sufletul trăitorilor între Carpați, Dunăre și Pont, ca o componentă definitorie a felului lor de a fi în lume." În discursul său, președintele Constantinescu a reliefat importanța destinului divin și a instituției Bisericii pentru eliberarea popoarelor Europei de Est de sub pumul comunismului. "Schimbările din Europa de Est au reprezentat rezultanta a nenumărate fapte de curaj, de credință și de înaltă spiritualitate pe care semeni de-a noștri, știuți și neștiuți, le-au săvîrșit din dragoste de libertate și din credință față de Dumnezeu. Întronarea Sanctității Voastre în scaunul Sfîntului Petru a fost un act esențial pentru eliberarea țărilor din estul Europei de dictatura atee a comunismului. Dar, Sanctitatea Voastră, am putea noi oare să nu bănuim, în toată această înlănțuire de voințe, de pietate, de răsturnări neașteptate, și o voință aflată deasupra slabelor noastre puteri omenești? Am putea oare înțelege pînă la capăt miracolul eliberării popoarelor din Europa răsăriteană, dimpreună cu toate urmările lor, ilustru simbolizate azi de prezența Sanctității Voastre, fără un plan divin?"

Președintele român a mai ținut să sublinieze importanța istorică a "regăsirii" celor două Biserici. Emil Constantinescu i-a mulțumit Sanctității Sale pentru efortul depus în acest sens.

Sfîntul Părinte Ioan Paul al II-lea, în discursul său, rostit în limba franceză, a ținut să mulțumească, încă o dată, în cuvinte deosebite, pentru invitația de a vizita pământul românesc. Suveranul Pontif speră de asemenea ca, pornind de la această vizită istorică, să se găsească o modalitate de regăsire a celor două mari confesiuni – ortodoxă și catolică.

Sfântul Părinte, întotdeauna aproape de cei aflați în nevoie, a rostit minunate cuvinte de îmbărbătare pentru poporul român care trece printr-o situație deosebit de grea. "Poporul vostru este bogat în resurse nebănuite, de încredere în sine și de solidaritate. Conștient de aceste valori, el este chemat să dezvolte o artă de a trăi împreună care este un supliment de suflet și de umanitate. Solidaritatea și încrederea reclamă de la toți protagoniștii vieții

sociale acordul și respectul diferitelor niveluri de intervenție, precum și o angajare perseverentă și o atitudine onestă din partea tuturor celor care au sarcina să administreze problemele societății. Pornind de la aceasta, se constituie cu adevărat o comunitate de destin. Încurajează locuitorii României să depună eforturi pentru a edifica o societate în serviciul tuturor și să le lase uniți din nou de mesajul lui Cristos, așa cum au făcut înaintașii lor din timpurile apostolice, arătînd ce loc important au valorile creștine, spirituale, morale și umane în viața națiunii".

8 mai

În cea de a doua zi a vizitei sale în România Papa Ioan Paul al II-lea participă la Liturghia Sfîntului Ioan Gură de Aur de la Catedrala Catolică "Sfîntul Iosif", după ce s-a rugat la Cimitirul Bellu Catolic și la Cimitirul Eroilor Revoluției.

Aproape 4.000 de credincioși ortodocși și catolici l-au întîmpinat, sărbătorind dimineață, pe Papa Ioan Paul al II-lea la Cimitirul Bellu Catolic din București, unde Suveranul Pontif s-a rugat timp de 30 de minute, la mormintele episcopilor catolici Bălan și Aftenie, morți în închisorile comuniste la începutul anilor '50 și la cel al cardinalului Iuliu Hossu, victimă a represiunii comuniste.

Suveranul Pontif a sosit la cimitir în jurul orei 9.10, însoțit de Mitropolitul greco-catolic de Blaj, Lucian Mureșan, Arhiepiscopul romano-catolic de București, Ioan Robu și de Nunțul Papal la București. Sfîntul Părinte a binecuvîntat multimea venită încă de dimineață ca să îl vadă, care l-a primit cu aplauze și ovăzii îndelungi, fluturînd stegulele cu însemnele papale, după care a intrat în cimitir.

Unii dintre credincioșii catolici din parohiile bucureștene "Sfânta Ana" și "Sfânta Tereza" au venit chiar cu pancarte cu chipul Suveranului Pontif, în timp ce corurile celor două parohii au intonat cântece religioase. La intrarea în cimitir s-au aflat și 20 de copii de la Palatul Copiilor din București, îmbrăcați în cămași albe, care au stat de o parte și de alta a intrării. Emoția i-a împiedicat pe credincioși să se manifeste zgromotos, ei păstrînd ordinea pe durata întregii procesiuni.

Deși un astfel de eveniment nu figura în programul vizitei, Sfîntul Părinte și suita sa s-au oprit, în drumul spre Catedrala "Sfîntul Iosif", la cimitirul Eroilor Revoluției, unde a fost oficiată o scurtă slujbă de pomenire. Timp de aproximativ zece minute, Papa Ioan Paul al II-lea a binecuvîntat coliva, la intrarea în cimitir, unde în jur de 1.000 de persoane s-au strîns să îl salute pe Sfîntul Părinte. În ovațiile mulțimii, Suveranul Pontif s-a îndreptat apoi spre Catedrală.

apoii de către clerici Cardinalului Alexandru Todea.

Cardinalul Todea s-a bucurat, de altfel, de atenția specială a Sfîntului Părinte. După binecuvîntarea papală de la începutul Sfintei Liturghii, Cardinalul a fost sărutat și îmbrățișat de către Sfîntul Părinte și la finalul ceremoniei, Cardinalul, care a avut lacrimi de bucurie în ochi, pe tot parcursul slujbei, nu și-a mai putut stăpîni emoția și a izbucnit în plâns.

La ceremonie, care a durat în jur de trei ore, au participat în jur de 900 de preoți, precum și 1.500 de invitați, printre care s-au aflat președintele Emil Constantinescu, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei IPS Daniel Ciubotea și Episcopul Aradului, PS Timotei, reprezentanți ai vieții politice și sociale românești.

Suveranul Pontif a fost îndelung aclamat, la ieșirea din catedrală, multimea scandînd "Vivat Papa" și "Papa, te iubim", fluturînd stegulele cu însemnele papale.

Simbătă seara, Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea a fost primit la Palatul Patriarhal din București, de către Prea Fericitul Părinte Teocist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în prezența președintelui Emil Constantinescu, a membrilor Executivului și Legislativului, a prelaților catolici și ortodocși, a unor personalități ale vieții publice și a corpului diplomatic acreditat în România.

Suveranul Pontif a fost întîmpinat cu aplauze îndelungi, timp în care l-a îmbrățișat pe Întîistățitorul BOR.

În cuvîntarea rostită, acesta și-a exprimat speranța ca vizita în România a Suveranului Pontif "să se constituie într-un imbold pozitiv pentru dialogul deja aducător de roade, angajat de BOR cu Biserica Greco-Catolică din România". PF Teocist speră că vor fi depășite și divergențele nesoluționate încă pentru asigurarea linii credincioșilor.

La sfîrșitul discursului pe care l-a rostit, Patriarhul BOR i-a dăruit Sfîntului Părinte o carte legată în piele, intitulată "Mărturii de după gratii", care conține numele tuturor martirilor români care "s-au jertfit în numele lui Christos".

"Vă dăruiesc această carte ca o ofrandă de dragoste și respect pentru Sanctitatea Voastră", a spus PF Teocist.

În discursul său, Suveranul Pontif a insistat asupra faptului că dialogul constituie singura cale pentru vindecarea rănilor încă deschise și pentru rezolvarea dificultăților ce mai persistă.

"Dumnezeu știe că de mult lumea noastră ca și Europa, pe care o speram eliberată de lupte fraticide, au nevoie de o doavă de iubire paternă, care să învingă ura și neînțelegerile și să deschidă inimile spre reconciliere", a spus Suveranul Pontif. Sfîntul Părinte a reamintit, în cuvîntul său, și despre întîlnirea

din 1989 de la Vatican cu Prea Fericitul Părinte Teocist, asupra căreia păstrează și astăzi "o amintire emoționantă", întâlnire care a avut loc "într-o perioadă extrem de grea pentru România". De asemenea, Sfintul Părinte a mulțumit, la sfîrșitul manifestării, pentru primirea călduroasă și a apreciat că aceste momente "vor fi de neuitat".

"Am trecut acum peste pragul speranței. Vă binecuvîntez pe toți", a încheiat Sanctitatea Sa care l-a îmbrățișat din nou pe Patriarhul BOR în ovațiile multumii.

Cu ocazia primirii Suveranului Pontif la Palatul Patriarhal din București, Patriarhul Teocist al Bisericii Ortodoxe Române a lansat un apel pentru înființarea în România, împreună cu Biserica Catolică de ambele rituri și cu alte confesiuni creștine, a unui Consiliu Național Ecumenic, ca o continuatoare a tradiției conferințelor teologice interconfesionale. După întâlnirea din Aula Palatului Patriarhiei, a urmat o întâlnire cu membrii Sfîntului Sinod al BOR și apoi o recepție cu prilejul căreia cei doi Înfișători au lansat o Declarație comună, în care au solicitat tuturor părților implicate în conflictul din Iugoslavia să depună armele și să reia tratativele de pace.

Reuniți în Sala Mare a Palatului Patriarhiei Papa Ioan Paul al II-lea și Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române Teocist au semnat, la ora 19.00, o declarație comună referitoare la războiul din Iugoslavia. La acest moment au participat Emil Constantinescu, președintele României, Radu Vasile, prim-ministrul României, membri ai corpului diplomatic, personalități politice și religioase din România.

9 mai

Duminică dimineață, premierul Radu Vasile și familia sa au avut o întâlnire privată cu Suveranul Pontif La Nunțatura Apostolică. Primul ministru a mai fost însoțit de patru colaboratori: purtătorul de cuvînt al Guvernului Adriana Săftoiu, consilierul de stat Petrișor Peiu, președintele Agenției de Valorificare a Activelor Bancare Ovidiu Grecea și șeful de cabinet al primului-ministru Mariana Vlad. La sfîrșitul întrevederii, care a durat 20 de minute, premierul a declarat că vizita Papei în România are o importanță milenară. "Poporul român merită o asemenea vizită și nu are importanță cine a contribuit la realizarea acesteia", a spus Radu Vasile. Șeful Executivului român i-a dăruit Papei două cărți: "Istoria artelor minore" de Nicolae Iorga și "Istoria Patriarhilor din România de la 1648".

În jurul orei 10.15, Prea Fericitul Părinte Teocist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române (BOR), a început, în Parcul Unirii, slujba Sfintei Liturghii, în prezența Sanctității sale Papa Ioan Paul al II-lea, a

președintelui Emil Constantinescu, a premierului Radu Vasile, a altor oficialități politice și reprezentanți ai altor rituri creștine, precum și a peste 100.000 de credincioși din București și din țară.

Patriarhul Teocist, însoțit de membrii Sfîntului Sinod și preoții ortodocși au coborât într-o procesiune de pe Dealul Mitropoliei, urmată de Suveranul Pontif, îmbăcat în străie albe brodate cu aur, și de suita papală. Ajuns la tribuna principală, Papa Ioan Paul al II-lea l-a îmbrățișat pe Patriarhul Teocist, apoi au binecuvîntat împreună mulțimea din piață și au sărutat crucea unde va fi ridicată Catedrala Mîntuirii Neamului. Tot împreună, Înfișătorii celor două Biserici au urcat treptele tribunei unde se oficiază slujba.

Înaintea sosirii celor doi Înfișători, șorurile reunite ale Patriarhiei, Seminarului Teologic din București și al Mănăstirii Pasărea au cîntat imnuri bisericesti. În momentul sosirii Sfîntului Părinte, clopoțele Mitropoliei au început să bată puternic, Suveranul Pontif a sosit cu papamobilul mulțumea l-a primit cu căldură pe Suveranul Pontif cu stegulete papale și cu porterete ale Sfîntului Părinte.

La începutul slujbei Prea Fericitului Părinte Teocist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a scos în evidență faptul că Sfânta Liturghie are loc, pentru prima oară, chiar în locul în care va fi ridicată Catedrala Mîntuirii Neamului, în prezența Papei Ioan Paul al II-lea, care este unul dintre primii donatorî în sprijinul construirii lăcașului de cult ortodox.

În cadrul Sfintei Liturghii, credincioșii și clericii ortodocși au gustat din Sfânta Taină a Împărtășaniei. Împărtășană a avut loc la momentul prințului, fiind precedată de Liturghia Prefacerii – cel mai important moment al slujbei, care durează cîteva minute și în care celebrații transformă pîinea și vinul în trupul și în sângele Domnului. În timpul acestei ceremonii, nici unul dintre episcopi nu mai poartă mitrele episcopale, iar episcopii catolici își iau de pe cap zuchetele.

Preoții ortodocși i-au împărtășit pe credincioșii care s-au putut apropia de tribuna principală, în special persoane în vîrstă și femei cu copii în brațe.

Patriarhul Teocist s-a rugat, în timpul slujbei, pentru sănătatea Suveranului Pontif și pentru victimele războiului din Iugoslavia. Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române a primit, din partea Sfîntului Părinte, un potir din aur pentru împărtășană și i-a dăruit, la rîndul său, Sanctității Sale un pocă din aur filigranat, realizat în atelierele Patriarhiei și o icoană a Sfîntului Andrei.

La sfîrșitul procesiunii, Papa a rostit Regina Coeli – o scurtă rugăciune în limba latină, specifică Bisericii Catolice, adresată Fecioarei Maria, și care se rostește între Sfintele Paști și Rusalii, în fiecare duminică la ora prințului.

Sfânta Liturghie ortodoxă din Parcul Unirii a luat sfîrșit în jurul orei 13.30.

Moaștele Sfîntului Ioan Gură de Aur (Chrisostomul) au fost scoase în mod excepțional din Catedrala Patriarhală și aduse la Sfânta Liturghie. Moaștele Sfîntului au fost dăruite Bisericii Ortodoxe Române în urmă cu aproximativ un an, de către clerici din Florență și vor fi aşezate în viitoarea Catedrală a Mîntuirii Neamului.

Sfîntul Părinte a părăsit Parcul Unirii în papamobil, unde s-a urcat însoțit de Mitropolitul greco-catolic Lucian Mureșan și de Arhiepiscopul Ioan Robu, urmând să se deplaseze la Nunțatura Apostolică, unde este cazat pe durata vizitei în România.

Prezența în apropierea Papei Ioan Paul al II-lea a adus lacrimi în ochii credincioșilor prezenți în zona centrală a orașului, pentru a participa la cele două Liturghii. Credincioșii au primit cu urale cortegiul papal, strigînd "Vivat Papa" și agitînd steguletele cu însemnele papale. Chiar dacă nu s-au aflat în primele rînduri, oamenii l-au întîmpinat cu bucurie și cu emoție pe Sfîntul Părinte, convingi că simpla prezență în mulțimea care primea binecuvîntarea papală este beneficiu pentru activitățile lor viitoare.

În discursul ținut la Sfânta Liturghie Suveranul Pontif a elogiat puterea credinței manifestate de poporul român încă de la începuturile evanghelizării sale și a lansat un nou apel la comuniunea deplină a tuturor credincioșilor creștini, înainte de celebrarea a 2.000 de ani de la nașterea lui Isus Cristos.

Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea a început, duminică, în jurul orei 17.20, Missa Catolică din Parcul Izvor, celebrată în limba română, în prezența Preafericitului Teocist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a președintelui Emil Constantinescu, preșierului Radu Vasile, a altor oficialități române, a peste 600 de preoți catolici și a aproape jumătate de milion de credincioși.

Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea a început, duminică, în jurul orei 17.20, Missa Catolică din Parcul Izvor, celebrată în limba română, în prezența Preafericitului Teocist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a președintelui Emil Constantinescu, preșierului Radu Vasile, a altor oficialități române, a peste 600 de preoți catolici și a aproape jumătate de milion de credincioși.

Mulțimea a intonat, înainte de Sfânta Liturghie, două cîntece bisericesti – "Aceasta este ziua cea sfîntă" și "Voioșii vom fi cu adevărat" – pe care credincioșii catolici le cîntă, în mod obișnuit, înaintea acestui serviciu religios, în perioada pascală. Catolicii sosiți din toată țara, dar și din Polonia, Germania, Franța, Croația, Republica Moldova, Ungaria, Ucraina, Bulgaria, Austria, Italia, Cehia, Rusia, au asupra lor broșuri cu imnuri catolice, fie primite de la parohii, odată cu biletele de acces, fie aduse de acasă.

Sfîntul Părinte a apărut îmbăcat în străie galbene,

cu capul acoperit de mitra papală albă, brodată cu aur,

cu cîrja papală din argint și însoțit de secretarul personal, Stanisław Dziwisz, și de ceremonierul personal, Pierro Marini. Alături de Suveranul Pontif se afla Preafericitul Părinte Teocist, Patriarhul

Bisericii Ortodoxe Române, purtînd veșminte albe și o mantie lungă, roșie. La altar au urcat apoi preoții care celebrează acest ceremonial, alături de Sfîntul Părinte, sosiți de la Institutul Teologic Romano-Catolic din Iași.

Cuvîntul de deschidere a slujbei a fost ținut de către Arhiepiscopul Ioan Robu, care a amintit că în mulțime se află și credincioșii din alte țări, inclusiv din Basarabia. Anunțul său a fost întîmpinat cu strigăte de bucurie de către mulțime. Arhiepiscopul Robu a salutat prezența, la această slujbă, a Preafericitului Părinte Teocist, a președintelui Emil Constantinescu și a primului ministru Radu Vasile și a menționat contribuția lor la realizarea vizitei Papei în România.

Sanctitatea Sa și-a început Celebrarea Euharistică cu următoarele cuvinte: "În numele Tatălui, și al Fiului și al Sfîntului Duh. Amin". Slujba Sfintei Liturghii are două părți – Liturghia Cuvîntului și Liturghia Euharistică – și începe cu ritual penitențial.

Credincioșii s-au alăturat Sfîntului Părinte, în momentul în care Sanctitatea Sa a citit prima rugăciune. Au urmat fragmente din Faptele Apostolilor, citite atât în limba română, cât și în germană și maghiară, pe care mulțimea le-a cîntat și recitat împreună cu celebranții.

Prima parte a Sfintei Liturghii celebrate de Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea a luat sfîrșit, în jurul orei 18.30, cu rugăciuni citite de credincioșii în mai multe limbi.

După predica papală, câțiva credincioșii s-au rugat în limbile engleză, idiș, maghiară, franceză, poloneză și italiană, pentru sănătatea slujitorilor Bisericii Catolice și pentru cea a adeptilor ei, dar și pentru perpetuarea credinței în Dumnezeu. Acest moment reprezintă un fapt obișnuit în cadrul serviciilor celebrate de Sanctitatea Sa, la care participă de obicei credincioșii din multe țări ale lumii.

Pe muzică de Johann Sebastian Bach, a urmat ceremonia numită "ofertoriu", în cadrul căreia unii dintre credincioșii au făcut cadouri slujitorilor Bisericii Catolice, printre aceste daruri numărindu-se și o hartă a României, simbol al bunei conviețuiri pe acest teritoriu a membrilor diferitelor religii.

A doua parte a Sfintei Liturghii - Liturghia Prefacerii - este asemănătoare celei oficiale de ortodocși: pîinea și vinul sunt binecuvîntate și slujesc apoi la împărtășirea preoților și a credincioșilor. Preoții catolici au coborât apoi în mulțime, pentru a-i împărtăși pe credincioșii. Locurile de împărtășanie sunt marcate cu umbrelute albe și galbene, condiția pentru ca fiecare dintre credincioșii să primească Taina Sfintă fiind ca ei să fi postit și să se fi spovedit.

În timpul Liturghiei, Papa l-a îmbrățișat pe Patriarhul Teocist, gest care simbolizează solidaritatea și fraternitatea între creștini, cei doi

Întăritători de Biserici adresindu-se unul altuia cu cuvintele "Pace lui Isus".

"Credința în Domnul Cristos îi va ajuta pe credincioși români să treacă de greutățile vieții, le va acoperi rănilor create în anii de opresiune comunistă și va întări Biserica Catolică", a spus Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea în predica ținută în timpul Sfintei Liturghii de duminică din Parcul Izvor.

Sfintul Părinte i-a îndemnat pe catolicii români, cărora le-a transmis salutul său papal, la pace și bună colaborare cu restul credincioșilor.

La finalul Sfintei Liturghii Catolice de duminică, din Parcul Izvor, Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea l-a invitat la Roma pe Prea Fericitul Părinte Teocist. "Închei cu speranța că îl vom avea cît mai curind pe Patriarhul Teocist la Roma. Patriarhul Teocist poate începe pregătirile pentru a veni la Roma", a afirmat Suveranul Pontif. Anunțul său a fost întîmpinat cu urale de mulțimea adunată în Piață, care a început să scandeze "Unitate, unitate".

Sfintul Părinte a mulțumit Patriarhului Teocist și credincioșilor români pentru momentele intense pe care le-a trăit pe timpul vizitei și dat binecuvântarea sa credincioșilor prezenți, în limbile maghiară, germană și poloneză. "În ciuda diferențelor de limbă și cultură, încerca să trăiți în continuare împreună, fundamentându-vă viața pe credința în Domnul Isus", a spus Sanctitatea Sa.

După ce a lansat invitația către Părintele Bisericii Ortodoxe Române, Sanctitatea Sa a rostit Regina Coeli, rugăciunea programată pentru ceremonia ortodoxă de dimineață, din Parcul Unirii, dar pe care Sfintul Părinte nu a mai rostit-o. Regina Coeli este o scurtă rugăciune în limba latină, specifică Bisericii Catolice, adresată Fecioarei Maria, și care se rostește între Sfintele Paști și Rusalii, în fiecare duminică, la ora prînzului.

La încheierea Misiei catolice celebrate de Sanctitatea Sa Papa Paul Ioan al II-lea, duminică după-amiază, în Parcul Izvor, PF Teocist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a rostit o cuvântare. Papa Ioan Paul al II-lea și-a încheiat, duminică seară, vizita de trei zile la București, plecînd de pe aeroportul Băneasa cu destinația Roma.

La plecarea din România, Sanctitatea sa Papa Ioan Paul al II-lea și-a exprimat speranța că iubirea și credința în Dumnezeu îi vor ajuta pe oameni să identifice căi pașnice de soluționare a conflictelor, lăsînd armele la o parte.

Suveranul Pontif s-a arătat impresionat de căldura și bucuria exprimate de români, fie ei catolici sau ortodocși, pe durata celor trei zile de vizită în România.

Vizita Papei Ioan Paul al II-lea văzută de mass-media internățională

Mass-media internațională a relatat pe larg vizita Papei Ioan Paul al II-lea în România, majoritatea posturilor de televiziune și a cotidianelor considerînd evenimentul un pas major spre reconcilierea dintre Biserica Catolică și cea Ortodoxă.

În același timp, vizita papală la București a adus beneficii de imagine României și a avut loc pe fondul unui război, cel din Iugoslavia, în care Occidentul, majoritar catolic, luptă împotriva sîrbilor ortodocși, apreciază mediile de informare.

Analiștii sunt de părere că acțiunea Papei "de a sparge vechile bariere cu ortodoxia" ar putea înfrumuseța imaginea post-comunistă a Bisericii Ortodoxe Române, văzută de mulți ca inflexible și înveciță, scrie, în ediția de luni, cotidianul britanic "The Daily Telegraph". Mulți preoți au fost acuzați de colaborare cu Securitatea fostului dictator Nicolae Ceaușescu, afirmă "The Daily Telegraph".

"România face din Papa Ioan Paul al II-lea mesagerul său în rîndul statelor Europei", titră, în ediția de luni, cotidianul elvețian "24 Heures".

Cotidianul britanic "The Guardian" scrie că vizita papală este considerată de guvernul român o "lovitură" diplomatică, amintind, pe de altă parte, disputele, uneori violente, dintre ortodocși și greco-catolici din România.

Autoritățile de la București privesc vizita ca pe un mijloc important de a îmbunătăți imaginea României, afectată de revoltele minerilor, scrie "The Daily Telegraph", vineri, în ziua sosirii Papei la București. Ultima întîlnire dintre Suveranul Pontif și Patriarhul Teocist, desfășurată în 1989, la Vatican, l-a înfuriat în asemenea măsură pe Ceaușescu încît a încercat să obțină înlăturarea Patriarhului din fruntea Bisericii Ortodoxe Române, afirmă cotidianul britanic.

Postul de televiziune Euronews amintește că s-au formulat unele critici în legătură cu traseul vizitei, din care lipsesc Moldova și Transilvania, regiuni cu concentrație importantă de credincioși catolici și greco-catolici.

România vede în actuala vizită a Papei al II-lea un impuls moral pentru acceptarea ei în Europa, afirmă canalul italian de televiziune Rai Due.

Publicația elvețiană "Le Temps" remarcă faptul că, negăsind înțelegere la Moscova, Papa Ioan Paul al II-lea a găsit, în schimb, "o ușă deschisă într-o Românie latină și ortodoxă".

Postul german de televiziune ZDF apreciază vizita drept un eveniment menit să apropie România

de Occident, posibil datorită concesiilor făcute de catolici Bisericii Ortodoxe. Prima vizită a Suveranului Pontif într-o țară majoritar ortodoxă are loc pe fondul și în imediata apropiere a unui război, în care ortodocși și catolici luptă unii împotriva celorlalți - Vestul împotriva sîrbilor.

Cotidianul francez "Le Figaro" remarcă, între altele, faptul că, în discursul său de la sosire, Suveranul Pontif și-a exprimat dorința ca România să primească sprijin politic și finanțier din partea Uniunii Europene și de la Europa în general, de care aparține prin istorie și cultură.

"Papa și Patriarhul Ortodox se întîlnesc" este titlul articoului apărut în "The Washington Times". "Vaticanul a acceptat o concesie majoră: limitarea vizitei de trei zile a Papei la sederea în București și păstrarea lui departe de Transilvania - unde se află majoritatea catolicilor din România - pentru a evita pasiunile etnice și religioase", se arată în articoul din cotidianul american.

"Papa începe o vizită istorică în România" este titlul unui scurt articol din cotidianul "The Washington Post", care menționează că, pentru prima dată în ultimii 1.000 de ani, un Papă catolic stă alături de un înalt preot ortodox, în prima vizită papală oficială într-o țară ortodoxă. "The New York Times" păstrează aceeași notă, prin articoul "Pentru prima oară, un Papă vizitează o țară ortodoxă". Citind cuvintele Papei la coborîrea din avion - "Sărut pămîntul acestei țări cu mare emoție" - articoul menționează: "Un vis al lui Ioan Paul s-a realizat. Un altul, întreaga reconciliere, nu".

"The Los Angeles Times" scrie că "Papa îi onorează pe catolicii de rit răsăritean din România". Autorul articoului arată că "refuzul ortodocșilor de a returna bisericile catolicilor a fost unul dintre cele mai importante impedeamente în realizarea vizitei lui Ioan Paul al II-lea în România - recunoscută ca fiind un pod între bisericile estice și vestice".

"Într-o vizită a mileniului, Papa dorește să îndepărteze neîncrederea ortodocșilor", scrie "The Chicago Tribune", ca și "The Tampa Tribune", care titră "Papa face o vizită istorică în România". "Catolicii de rit estic urmează un stil liturgic ortodox, dar sunt loiali Papei", se arată în articoul din "The Tampa Tribune". Autoarea articoului menționează și că "Patriarhul Teocist a fost acuzat de colaborare cu guvernul liderului comunist Nicolae Ceaușescu. El a demisionat după ce regimul a fost răsturnat, în 1989, și s-a retras la mișăstire. Trei luni mai tîrziu, capii bisericii l-au convins să se întoarcă".

"Într-o țară în care 90 la sută din populație este ortodoxă, guvernul și capii bisericii văd în vizita de trei zile a Papei un mod de a îmbunătăți imaginea publică a României, afectată de violențele minerilor

și de o economie paralizată", se arată în articoul publicat de cotidianul "The Times" sub titlul "Ortodocșii din România salută vizita Papei".

Presă austriacă subliniază, în special, caracterul istoric și reconciliator al vizitei Suveranului Pontif în România. Astfel, "Kurier" vorbește despre "prima vizită a unui Papă într-o țară majoritar ortodoxă, după 1.000 de ani", iar "Die Presse" publică articoul "Vizita de împăcare pe pămînt ortodox", în timp ce "Der Standard" titră "Papa cere Uniunii Europene ajutor pentru România".

Subiectul a fost abordat și de principalele cotidiane elvețiene: "Nene Zurich Zeitung" - "Mult așteptată întîlnire a Papei cu ortodoxia"; "Le Temps" - "Papa reconciliează catolici și ortodocși români" sau "24 Heures" - "Papa în România: un semn purtător de pace".

Mass-media ungără descrie pe larg ceremonia sosirii lui Ioan Paul al II-lea la București, discursurile rostite cu acest prilej și atmosfera în care Papa a fost întîmpinat la sosire. Sub titlul "Călătorie istorică la București", corespondentul cotidianului "Nepszbadság" arată că cei 3.500 de polițiști și jandarmi mobilizați pentru asigurarea securității Papei au reprezentat doar jumătate din efectivele care au asigurat, cu cîțiva ani în urmă, securitatea mega-starului Michael Jackson.

Preluînd mesajele din discursul Suveranului Pontif, cotidianul "Napi Magyarorszag" sublinează, în comentariul "Papa în România", că prezența lui Ioan Paul al II-lea la București reprezintă "un prim pas în întărirea legăturilor României cu Sfintul Scaun". Cotidianul "Nepszava" titră "Papa la București", arătînd că, "pentru primă dată în istoria creștinătății, capul Bisericii Catolice vizitează o țară cu o majoritate ortodoxă. Stabilirea itinerariului Papei în România a fost precedată de lungi târgănanări și dispute, din acestea lipsind în mod voit Transilvania, dar Suveranul Pontif a considerat acest lucru mai puțin important". La rîndul său, cotidianul "Magyar Nemzet" informează că guvernul de la București a adoptat o ordonanță de urgență, cu o zi înaintea sosirii Papei în România, prin care 36 de iinobile ce au aparținut unor minorități naționale vor fi redată foștilor proprietari, din care 15 aparțin minorității maghiare". Referitor la neincluderea Transilvaniei în programul vizitei Papei, cotidianul ungar apreciază că, "pentru primă dată în istoria creștinătății, capul Bisericii Catolice vizitează o țară cu o majoritate ortodoxă. Stabilirea itinerariului Papei în România a fost precedată de lungi târgănanări și dispute, din acestea lipsind în mod voit Transilvania, dar Suveranul Pontif a considerat acest lucru mai puțin important". La rîndul său, cotidianul "Magyar Nemzet" informează că guvernul de la București a adoptat o ordonanță de urgență, cu o zi înaintea sosirii Papei în România, prin care 36 de iinobile ce au aparținut unor minorități naționale vor fi redată foștilor proprietari, din care 15 aparțin minorității maghiare". Referitor la neincluderea Transilvaniei în programul vizitei Papei, cotidianul ungar apreciază că, "pentru primă dată în istoria creștinătății, capul Bisericii Catolice vizitează o țară cu o majoritate ortodoxă. Stabilirea itinerariului Papei în România a fost precedată de lungi târgănanări și dispute, din acestea lipsind în mod voit Transilvania, dar Suveranul Pontif a considerat acest lucru mai puțin important". La rîndul său, cotidianul "Magyar Nemzet" informează că guvernul de la București a adoptat o ordonanță de urgență, cu o zi înaintea sosirii Papei în România, prin care 36 de iinobile ce au aparținut unor minorități naționale vor fi redată foștilor proprietari, din care 15 aparțin minorității maghiare". Referitor la neincluderea Transilvaniei în programul vizitei Papei, cotidianul ungar apreciază că, "pentru primă dată în istoria creștinătății, capul Bisericii Catolice vizitează o țară cu o majoritate ortodoxă. Stabilirea itinerariului Papei în România a fost precedată de lungi târgănanări și dispute, din acestea lipsind în mod voit Transilvania, dar Suveranul Pontif a considerat acest lucru mai puțin important". La rîndul său, cotidianul "Magyar Nemzet" informează că guvernul de la București a adoptat o ordonanță de urgență, cu o zi înaintea sosirii Papei în România, prin care 36 de iinobile ce au aparținut unor minorități naționale vor fi redată foștilor proprietari, din care 15 aparțin minorității maghiare". Referitor la neincluderea Transilvaniei în programul vizitei Papei, cotidianul ungar apreciază că, "pentru primă dată în istoria creștinătății, capul Bisericii Catolice vizitează o țară cu o majoritate ortodoxă. Stabilirea itinerariului Papei în România a fost precedată de lungi târgănanări și dispute, din acestea lipsind în mod voit Transilvania, dar Suveranul Pontif a considerat acest lucru mai puțin important". La rîndul său, cotidianul "Magyar Nemzet" informează că guvernul de la București a adoptat o ordonanță de urgență, cu o zi înaintea sosirii Papei în România, prin care 36 de iinobile ce au aparținut unor minorități naționale vor fi redată foștilor proprietari, din care 15 aparțin minorității maghiare". Referitor la neincluderea Transilvaniei în programul vizitei Papei, cotidianul ungar apreciază că, "pentru primă dată în istoria creștinătății, capul Bisericii Catolice vizitează o țară cu o majoritate ortodoxă. Stabilirea itinerariului Papei în România a fost precedată de lungi târgănanări și dispute, din acestea lipsind în mod voit Transilvania, dar Suveranul Pontif a considerat acest lucru mai puțin important". La rîndul său, cotidianul "Magyar Nemzet" informează că guvernul de la București a adoptat o ordonanță de urgență, cu o zi înaintea sosirii Papei în România, prin care 36 de iinobile ce au aparținut unor minorități naționale vor fi redată foștilor proprietari, din care 15 aparțin minorității maghiare". Referitor la neincluderea Transilvaniei în programul vizitei Papei, cotidianul ungar apreciază că, "pentru primă dată în istoria creștinătății, capul Bisericii Catolice vizitează o țară cu o majoritate ortodoxă. Stabilirea itinerariului Papei în România a fost precedată de lungi târgănanări și dispute, din acestea lipsind în mod voit Transilvania, dar Suveranul Pontif a considerat acest lucru mai puțin important". La rîndul său, cotidianul "Magyar Nemzet" informează că guvernul de la București a adoptat o ordonanță de urgență, cu o zi înaintea sosirii Papei în România, prin care 36 de iinobile ce au aparținut unor minorități naționale vor fi redată foștilor proprietari, din care 15 aparțin minorității maghiare". Referitor la neincluderea Transilvaniei în programul vizitei Papei, cotidianul ungar apreciază că, "pentru primă dată în istoria creștinătății, capul Bisericii Catolice vizitează o țară cu o majoritate ortodoxă. Stabilirea itinerariului Papei în România a fost precedată de lungi târgănanări și dispute, din acestea lipsind în mod voit Transilvania, dar Suveranul Pontif a considerat acest lucru mai puțin important". La rîndul său, cotidianul "Magyar Nemzet" informează că guvernul de la București a adoptat o ordonanță de urgență, cu o zi înaintea sosirii Papei în România, prin care 36 de iinobile ce au aparținut unor minorități naționale vor fi redată foștilor proprietari, din care 15 aparțin minorității maghiare". Referitor la neincluderea Transilvaniei în programul vizitei Papei, cotidianul ungar apreciază că, "pentru primă dată în istoria creștinătății, capul Bisericii Catolice vizitează o țară cu o majoritate ortodoxă. Stabilirea itinerariului Papei în România a fost precedată de lungi târgănanări și dispute, din acestea lipsind în mod voit Transilvania, dar Suveranul Pontif a considerat acest lucru mai puțin important". La rîndul său, cotidianul "Magyar Nemzet" informează că guvernul de la București a adoptat o ordonanță de urgență, cu o zi înaintea sosirii Papei în România, prin care 36 de iinobile ce au aparținut unor minorități naționale vor fi redată foștilor proprietari, din care 15 aparțin minorității maghiare". Referitor la neincluderea Transilvaniei în programul vizitei Papei, cotidianul ungar apreciază că, "pentru primă dată în istoria creștinătății, capul Bisericii Catolice vizitează o țară cu o majoritate ortodoxă. Stabilirea itinerariului Papei în România a fost precedată de lungi târgănanări și dispute, din acestea lipsind în mod voit Transilvania, dar Suveranul Pontif a considerat acest lucru mai puțin important". La rîndul său, cotidianul "Magyar Nemzet" informează că guvernul de la București a adoptat o ordonanță de urgență, cu o zi înaintea sosirii Papei în România, prin care 36 de iinobile ce au aparținut unor minorități naționale vor fi redată foștilor proprietari, din care 15 aparțin minorității maghiare". Referitor la neincluderea Transilvaniei în programul vizitei Papei, cotidianul ungar apreciază că, "pentru primă dată în istoria creștinătății, capul Bisericii Catolice vizitează o țară cu o majoritate ortodoxă. Stabilirea itinerariului Papei în România a fost precedată de lungi târgănanări și dispute, din acestea lipsind în mod voit Transilvania, dar Suveranul Pontif a considerat acest lucru mai puțin important". La rîndul său, cotidianul "Magyar Nemzet" informează că guvernul de la București a adoptat o ordonanță de urgență, cu o zi înaintea sosirii Papei în România, prin care 36 de iinobile ce au aparținut unor minorități naționale vor fi redată foștilor proprietari, din care 15 aparțin minorității maghiare". Referitor la neincluderea Transilvaniei în programul vizitei Papei, cotidianul ungar apreciază că, "pentru primă dată în istoria creștinătății, capul Bisericii Catolice vizitează o țară cu o majoritate ortodoxă. Stabilirea itinerariului Papei în România a fost precedată de lungi târgănanări și dispute, din acestea lipsind în mod voit Transilvania, dar Suveranul Pontif a considerat acest lucru mai puțin important". La rîndul său, cotidianul "Magyar Nemzet" informează că guvernul de la București a adoptat o ordonanță de urgență, cu o zi înaintea sosirii Papei în România, prin care 36 de iinobile ce au aparținut unor minorități naționale vor fi redată foștilor proprietari, din care 15 aparțin minorității maghiare". Referitor la neincluderea Transilvaniei în programul vizitei Papei, cotidianul ungar apreciază că, "pentru primă dată în istoria creștinătății, capul Bisericii Catolice vizitează o țară cu o majoritate ortodoxă. Stabilirea itinerariului Papei în România a fost precedată de lungi târgănanări și dispute, din acestea lipsind în mod voit Transilvania, dar Suveranul Pontif a considerat acest lucru mai puțin important". La rîndul său, cotidianul "Magyar Nemzet" informează că guvernul de la București a adoptat o ordonanță de urgență, cu o zi înaintea sosirii Papei în România, prin care 36 de iinobile ce au aparținut unor minorități naționale vor fi redată foștilor proprietari, din care 15 aparțin minorității maghiare

la pace lansat, la București, de Ioan Paul al II-lea și Patriarhul Teocist. Astfel de articole apar în "The Detroit News" - "Apel: Papa și Patriarhul solicită de urgență închiderea conflictului", "Los Angeles Times" - "Papa și liderul ortodox cer închiderea bombardamentelor", "The Chicago Tribune", "The Boston Globe", "The Star Tribune" (Minneapolis), "The New York Times" - "Papa se alătură Patriarhului în apelul pentru pace în Balcani", "The Washington Times" - "Papa și Patriarhul adresează împreună un apel".

Televiziunile italiene Rai Uno și Rai Due amintesc despre declarația comună împotriva războiului din Iugoslavia adoptată de cei doi prelați, declarație comentată și de Radio BBC.

Reacția Bisericii românești după vizita Papei Ioan Paul al II-lea

Vizita la București a Suveranului Pontif reprezintă un pas important pe calea reunificării Bisericii creștine, în condițiile în care dialogul teologic dintre acestea este permanent, de cîțiva ani, au declarat surse din Patriarhia Bisericii Ortodoxe Române (BOR).

În eforturile de reunificare sînt implicate toate bisericile ortodoxe, inclusiv Patriarhia Moscovei și cea Ecumenică de Constantinopol. Suveranul Pontif și Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului se întîlnesc de cel puțin două ori pe an, de regulă în 29 iunie, de ziua Sfintului Petru, la Vatican, și în 30 noiembrie, de Sfintul Andrei, la Istanbul (Constantinopol), au precizat sursele citate.

Vizita Sanctității Sale la București, din 7-9 mai a.c., a fost un succes și din punct de vedere bisericesc. Încă din primele momente, atmosfera instalată între cele două Biserici, respectiv între Întîiștătorii acestora, a fost una de deschidere extrem de sinceră, de dragoste frătească. Permanent, în timpul vizitei, a primat ceea ce apropie cele două Biserici, tezaurul spiritual al Bisericii creștine primare, și nu ceea ce le desparte, au apreciat aceleasi surse.

În plus, este foarte important faptul că, într-o problemă atât de discutată, cea a războiului din Iugoslavia, cele două Biserici și-au unit glasurile, prin Apelul comun, pentru a cere rezolvarea situației pe calea dialogului, dovedind astfel că pot conlucra și-și pot da mîna pentru a soluționa problemele majore cu care se confruntă omenirea în acest moment, au declarat sursele citate.

În același timp, în plan local, vizita Papei în România a creat cadrul de îmbunătățire a relațiilor dintre ortodocși și greco-catolici, care au primit "un impuls teribil" pentru aplanarea tensiunilor. După această vizită și după îmbrățișările celor doi

Întîiștători, "lucrurile se văd în altă lumină" și se poate anticipa că, de acum înainte, va primă "dialogul inimii", au spus aceleasi surse.

Vizita Suveranului Pontif în România a accelerat cu siguranță viitoarea reunificare, chiar dacă acest proces va dura, fiind de discutat multe aspecte de ordin liturgic, practic, a declarat Mariana Fara, șeful Biroului de Presă al Arhiepiscopiei Romano-Catolice din București.

Celelalte Biserici ortodoxe nu au motive să fie împotriva acestui proces, și ele au nevoie de o ieșire din tipare, din inerție și din complexul izolării, astfel încât se află și ele într-un moment fast pentru depășirea timidității și a complexelor identitare, a spus Fara.

La București s-a reușit "o schimbare miraculoasă, de la o zi la alta", după ce în trecut existase o "ecranare" între cele două Biserici, mai ales la nivelul ierarhilor. "S-a realizat astfel un pas foarte important. Istoria se accelerează pentru că timpul ne-o cere, lucru dovedit și afirmat cu certitudine în discursurile Sfintului Părinte", a spus șeful Biroului de Presă al Arhiepiscopiei Romano-Catolice. De altfel, "este în firescul creștinismului mărturia de unitate", a adăugat Mariana Fara.

Papa Ioan Paul al II-lea, "cu o delicatețe unică", a reintrodus autenticitatea în relațiile dintre Biserica Ortodoxă și cea Greco-catolică, invocînd calea suferinței, una din abordările cele mai potrivite pentru intrarea în dialog, dar care pînă acum a fost folosită, din contră, spre dezbinare. Foarte importantă este și componenta civică a vizitei Papei, respectul pe care credincioșii celor două culte l-au manifestat unii față de ceilalți, a mai spus șeful Biroului de Presă al Arhiepiscopiei Romano-Catolice.

"Gestul de curaj al Bisericii Ortodoxe Române, de a-și afirma deschis încrederea în posibilitatea reapropierii, a restabilit cu certitudine un dialog firesc", iar spiritul de normalitate în relațiile dintre cele două Biserici este reinstaurat prin "pași mici, dar siguri, pe o cale care este ireversibilă", a precizat Fara.

Notă: materialul a fost realizat pe baza fluxului de știri și comentarii realizate în cadrul Agenției de știri Mediafaz.

GABRIELA GHEORGHE – documentarist la Mediafax Database

Noi alternative politice

LAURENTIU STEFAN SCALAT

1. Schimbarea de viteză: două partide marginale capătă un nou suflu

PNR și PAR: partide tinere cu trecut zbuciumat

Ultimul sfîrșit de săptămînă al lunii martie a marcat relansarea pe scena politică a două formațiuni politice considerate pînă atunci relativ marginale. Atât Partidul Național Român (PNR), cît și Partidul Alternativa României au ales zilele de 27-28 martie pentru a-și ține congresul. Primul are un nou (dar nu necunoscut) lider, al doilea are un nou nume. Amîndouă se doresc alternative la vecnea (PDSR) și actuala guvernare (CDR-PD-UDMR), încercînd să constituie în jurul lor - unul la centru, celălalt la dreapta - acel pol politic care poate ieși cîștigător la alegerile din 2000.

Nici PNR, nici Uniunea Forțelor Democrate (noua titulatură a PAR) nu sunt nou venite pe scena politică românească, dar istoria lor nu se poate compara cu cea a partidelor deja consacrata precum PDSR, PNTCD, PD, PNL sau UDMR.

PNR s-a clădit în urmă cu un an (martie 1998) pe structura unui partid cu o istorie postrevoluționară mai lungă (Partidul Democrat Agrar din România), dar care nu a reușit să se impună în politica românească. Deși format în ianuarie 1990, PDAR a suferit un prim eşec electoral în 1992 cînd nu i-au lipsit decît 120 de voturi pentru a avea reprezentare în Camera Deputaților. A reușit atunci să cîştige, la limită, cîteva scaune de senator, devenind vag asociat la guvernarea dominată de PDSR. Insuccesul - complet de data asta - din alegerile din noiembrie 1996 - a dat lovitura de grație unui partid prost condus de către fostul său lider, Victor Surdu, și cu o vagă identitate politică. Demisia președintelui în aprilie 1997 nu era decît începutul unui proces de transformare. S-a decis, în cele din urmă, că sigla "PDAR" nu mai are nici un fel de atraktivitate electorală, dar că structurile în teritoriu pot fi utilizate de o nouă formulă politică. La începutul anului 1998,

se părea că un impuls benefic poate veni dintr-o fuziune cu partidul "de buzunar" al fostului director al SRI, Virgil Măgureanu. Așa s-a ajuns la fuziunea Partidului Noua Românie cu PDAR. Noua formațiune, intitulată Partidul Național Român, a fost - timp de un an - identificată cu personalitatea secretarului său general, Virgil Măgureanu, care a și fost, de altfel, acuzat de conducere personală și autoritară.

Potențialul de dezvoltare rezultat în urma fuziunii și a venirii la conducere a lui Virgil Măgureanu s-a epuizat, se pare, într-un timp destul de scurt, partidul plafonîndu-se evident la luările de poziție, nu mereu adecvate, ale secretarului general. Demisia lui Viorel Cataramă din PNL a oferit PNR o nesperată ocazie de a ieși din letargie. Adus imediat la cîrma partidului de Vigil Măgureanu și de Mihai Berca, cei doi lideri ceva mai proeminenți ai PNR, Viorel Cataramă părea în sfîrșit a-și fi găsit un cadru propice pentru a-și materializa viziunea politică. Confirmat de Congres la numai o lună de la cooptare, în poziția de președinte al partidului, Viorel Cataramă a transmis deja ceva din impetuozitatea sa partidului, care dă acum impresia că renăște. Parlamentari de toate culorile (de la PDSR, dar și de la PNTCD) au aderat rapid la PNR, confirmînd noul potențial politic pe care îl capătă acest partid o dată cu venirea lui Cataramă la conducerea sa.

Partidul Alternativa României s-a născut cu mai puțin de un an înaintea alegerilor din noiembrie 1996 și era menit, inițial, să ofere o alternativă celor ce nu mai doreau guvernare PDSR, dar nu erau convingi nici de alianța forțelor de atunci ale opozitiei. Menirea PAR era, aşadar, de a constitui un "cordón sanită" menit să împiedice un absentism datorat polarizării extreme a vieții politice. PAR a abandonat, însă, rapid ideea că este un partid pentru alegerile din 2000, întrînd după numai cîteva luni în rîndurile Convenției Democrate din România. Succesul din alegeri al Convenției face din PAR un partid parlamentar. PAR rămîne un factor politic marginal în procesul de decizie de la nivelul coaliției ceea ce conduce la o frustrare care va constitui baza rupturii

din octombrie 1998. Nedorind să își asume hibele guvernării fără măcar să participe efectiv la elaborarea politicilor publice, nereușind să regenereze CDR oferindu-i o mai mare omogenitate ideologică, PAR decide în urmă cu cîteva luni (octombrie 1998) să părăsească CDR și guvernarea. După ce suita de manifeste ideologice centrate pe ideea de "dreapta" lansate în cursul anului 1998 nu par să fi generat schimbări de proporții în sistemul de partide românești, PAR decide la Congresul din 27-28 martie a.c. să își asume plenar o ideologie "de dreapta" schimbîndu-și denumirea în Uniunea Forțelor de Dreapta.

Relația complexă a celor două partide cu fosta și actuala guvernare

Cele două partide de care ne ocupăm aici s-au coagulat și pentru că au încercat să se diferențieze - cu mai mult sau mai puțin succes - de vechea sau de actuala guvernare.

Cooptat la un moment dat în guvernarea Văcăroiu, PDAR a păstrat totuși o distanță ambiguă față de principalul partid de guvernare de atunci, PDSR. Din cînd în cînd liderii partidului dădeau declarații în care afirmau că PDAR se considera un "partid de opoziție", fără însă ca acest lucru să duca la o apropiere mai accentuată de CDR și PD, principalele partide din opoziție. Dimpotrivă, PDAR a încercat o formulă de alianță cu PUNR, un alt aliat al PDSR-ului, care nu a durat însă foarte mult. Prin urmare, politica de alianță a PDAR-ului s-a dovedit fără succes, iar strategia de a construi un "centru" într-o perioadă în care viața politică era extrem de polarizată a condus, în cele din urmă, la eșecul usturător din alegerile din noiembrie 1996. Faptul că persoane marcante din PUNR sau PDSR au dezertat pentru a adera la urmașul PDAR-ului, adică la PNR, arată fără tăgădă, că există suficiente afinități între grupări ale PNR și grupări din partidele fostei coaliții guvernamentale.

Dar iată că "disidența de stînga" se înfilnește cu cea "de dreapta" prin cooptarea unui vehement critic al guvernării Văcăroiu, Viorel Cataramă, cel care nu își mai găsea locul în structurile PNL și ale actualei coaliții de la guvernare. Urmindu-l pe Cataramă, alți doi deputați, unul liberal, altul țărănist, au mărit numărul de parlamentari ai PNR.

Partidul Alternativa României a avut și el o evoluție similară. Membru cu drepturi depline al CDR, asociat la guvernarea care a început în 1996, PAR a fost totuși ținut departe de locurile în care se formulară deciziile politice majore. PAR a încercat, mai întîi, să se repozitioneze în interiorul coaliției la

putere și mai ales în interiorul CDR. A încercat, în primul rînd, să aducă mai multă coerentă ideologică într-o Convenție eteroclită din acest punct de vedere, fapt care începea să devină tot mai vizibil la nivelul articulării politicilor. Eșecul acestor tentative și, mai ales, erodarea continuă a guvernelor CDR-PD-UDMR au forțat partidul să facă gestul radical al părăsirii CDR. Platforma politică a PAR și culoarea ideologică pronunțată - vizibilă în noua denumire a partidului, Uniunea Forțelor de Dreapta - nu vor permite, spre deosebire de cazul PNR, o migrație dinspre toate partidele spectrului politic. Dacă PNR încearcă o regrupare la centru, UFD caută cu orice preț o impunere a dreptei în peisajul politic românesc.

Momentul 1999: cele două partide tulbură polarizarea CDR-PD

Așadar, atât PNR, cât și UFD, refuză asocierea cu partidele "establishmentului" (partidele din CDR, PD, PDSR, PUNR, PRM) și le contestă dreptul de reprezentativitate pe care acestea l-au cîștigat în ultimii ani, asigurîndu-și astfel un fel de monopol asupra vieții politice românești. Semnalul politic al PNR și UFD de la începutul anului 1999 se va bucura de o audiență în creștere și pentru că există părerea foarte răspîndită că cele două mari alternative (pusă în practică de PDSR și aliații săi, între 1992-1996 și de CDR și de aliații săi, din 1996 pînă în prezent) și-au epuizat potențialul electoral (deși sondajele recente arată, mai degrabă, o stabilizare a electoratului acestor partide), ceea ce presupune că o mare parte dintre cei dezamăgiți de aceste formule vor căuta soluții în altă parte.

Ofensiva lor politică are loc, pe de altă parte, într-un moment oportun. Simțind momentul alegerilor apropiindu-se, cam toate partidele importante încearcă să-și consolideze poziția politică printr-un plus de claritate doctrinară. Tentativele cele mai vizibile au apărut la stînga spectrului politic, unde lupta pentru legitimarea "social-democrată" este acerbă între patru partide: PDSR, PD, PSDR, APR. Partidele Convenției par să satisfacă cu formula acestei alianțe și au probleme mari cu guvernarea țării pentru a se ocupa de imaginea lor electorală. Deși se declară "de dreapta", CDR nu a convins extrem de mult în acest sens, fapt ce a permis fostului PAR să își aroe, cu o oarecare legitimitate, statutul de singur reprezentant autentic al "dreptei". Aflat încă în umbra PNCDR-ului, PNL nu a reușit să arate că are o viziune coerentă asupra dezvoltării țării, iar expulzarea singurului lider cu poziții tranșante în zona dreptei, Viorel Cataramă, a oferit un avantaj suplimentar liderilor UFD.

Ambele partide se definesc programatic a fi alternative viabile la cei doi poli de putere: PDSR și CDR.

Congresele din 27-28 martie: nou și vechi în conducerea partidelor

Deși și-au ținut Congresele aproape în paralel, cele două partide pe care le discutăm aici au ales două modalități diferite de a cîștiga prestigiul și capital politic. Mișcarea Partidului Național Român este mai spectaculoasă, dar și mai plină de potențiale conflicte (care nu s-au lăsat prea mult așteptate). Ea a constat în a aduce în fruntea partidului o personalitate politică de marcă (deși controversată) a politiciei românești, figură reputată atât în partidul pe care l-a părăsit recent, cît și în Parlament: Viorel Cataramă. A devenit repede clar că acest partid nu avea neapărat nevoie de un președinte, cît de o nouă viziune, un nou program și un nou impuls politic pe care numai un politician de talia și temperamentul lui Cataramă putea să le inițieze. Se pare, totuși, că acest transfer de putere și de viziune nu s-a făcut fără asperități, vechile structuri PDAR-iste și liderii care încercau să prelungească politicile acestui partid (precum fostul președinte, Mihai Berca) încercând să ofere un program alternativ în zilele congresului. Va urma probabil o luptă surdă între cuplul Cataramă-Măgureanu și cei care îi acuză de "virare" excesivă spre dreapta. Este de presupus că acest tandem va cîștiga și își va impune treptat oamenii și viziunea, un caz elocvent în acest sens fiind numirea noului secretar general al partidului, un apropiat al lui Cataramă.

În cazul PAR, lucrurile au stat mai simplu. La vîrf, nici o schimbare: aceeași conducere, cu cei doi lideri cu care ne-am obișnuit de mult: Varujan Vosganian și Adrian Iorgulescu. Noutatea a venit din faptul că partidul și-a asumat o denumire - Uniunea Forțelor de Dreapta - cu care fostul PAR încercase în cursul anului trecut să atragă și alte forțe politice. Denumirea este ușor confuză, însăci ea să ar fi potrivit mai bine unei coaliții de partide care să ar fi revendicat de la "dreapta politică" și nu unui singur partid. Dincolo de noua titulatură, programele UFD aduc foarte puține lucruri noi de la Manifestele Dreptei date publicității anul trecut.

2. Diferențierea politică la PNR și UFD: conturarea unei a treia alternative

Se deduce, din cele spuse mai sus, că există o sumedenie de deosebiri între cele două partide care

caută acum o nouă afirmare politică. Geneza lor este diferită, ca și modul în care s-au relansat cu ocazia Congreselor de la sfîrșitul lui martie, locul în spectrul politic pe care îl vizează este cu totul altul: PNR vizează centrul, UFD - dreapta spectrului politic.

Cu toate acestea, se pot identifica și o serie de apropieri care, dacă nu ne permit să anticipăm o apropiere mai mare între cele două partide (lucru puțin plauzibil, de altfel), indică problemele lăsate nerezolvate de fosta și actuala guvernare și potențialul încă neexploatat pe care noile partide îl poate utiliza în avantajul lor.

Așa cum am mai spus, ambele partide se adreseză electoratului dezamăgit de performanțele PDSR sau CDR. Ele au aşadar o strategie "reziduală", prin care încearcă să atragă segmente mari ale populației care a avut deja opțiuni relativ ferme în 1992 și 1996. și PNR și UFD iau în calcul faptul că în ciclul electoral viitor mai mult de un milion de tineri își vor exercita dreptul de vot pentru prima oară. Iată un electorat "virgin" care poate fi atras direct prin oferte electorale specifice. Grijă pentru a capta acest potențial electoral a fost transparentă în declarații explicite și manifește dedicate special tinerilor.

O altă zonă electorală pe care ambele partide încearcă să o cucerească este cea care cuprinde ceea ce destul de impercis este numit "clasa de mijloc". PNR folosește în mod repetat această expresie, în timp ce UFD o vizează prin măsuri (de întîlnit și la PNR) care vor asigura garantarea proprietății. Si la PNR și la UFD întîlnim obiectivul către care trebuie, în viziunea acestor partide, să se îndrepte: capitalismul. Mai mult, pentru UFD, "Dreapta" echivalează cu capitalismul. Si într-un caz și în celălalt, se pune un accent deosebit pe capitalul autohton, care trebuie "protejat și stimulat" (UFD), prin "reducerea fiscalității și sustinerea exporturilor" (PNR).

În programele ambelor partide întîlnim ceea ce PNR numește "un naționalism moderat". PNR și-l asumă prin titulatură și prin obiective de tipul unificării României cu Basarabia și Bucovina sau al reducerii decalajului de dezvoltare între România și Ungaria în temeni de 4 ani. Nici UFD nu se lasă mai prejos și invocă "integrarea națională și reîntregirea României". În plus, deși lasă fiecărui individ să își aleagă confesiunea, UFD consideră că Biserica Ortodoxă Română este "liderul spiritual al poporului român". În același sens, vine și sprijinul UFD pentru o promovare a tradițiilor naționale și a identității culturale. Modernizarea armatei naționale este un alt element al "naționalismului moderat" al UFD care include printre cele trei obiective sintetice "renașterea

morală" a țării și asigurarea "demnității naționale".

Un plan în care diferențele sunt ceva mai marcate este cel al vitezei reformei și al intervenției statului în domeniul economic. În ceea ce privește cea de-a doua problemă, PNR cere ca statul să continue subvenționarea agriculturii (este vizibil aici filonul PDAR-ist al partidului) și să susțină, acolo unde este cazul (în domeniul exporturilor, de exemplu), producția industrială. UFD vorbește de "economia de piață" și de "libera concurență" ceea ce ar presupune un rol diminuat pentru stat. Sunt indicii și declarații care sugerează că UFD susține o reformare mult mai rapidă (decât este ea în prezent) a economiei românești, în timp ce PNR se declară fără "împotriva terapiei de soc". Aceasă ultimă caracteristică este un bun indicator al mixturii doctrinare pe care PNR va trebui în curând să o rezolve. Deja de la înființarea partidului în martie 1998, PNR se voia complementar astăzi la opțiunile social-democrațe, cît și la cele neoliberale. De aici și plăcerea cu care folosește expresia destul de banalizată de "a treia cale" pe care ar trebui să meargă, în viziunea PNR, România.

3. Perspectiva politică

Care este potențialul electoral al acestor partide?

Este greu de anticipat care vor fi performanțele electorale ale PNR și UFD. Pe de-o parte pentru că noile formule de abia au căpătat formă și nici un sondaj nu a testat până acum care ar fi intenția de vot pentru aceste partide. Singurul semn care poate fi luat în considerare la ora actuală este atragerea de personalități și modul în care parlamentarii de diverse culori politice dau consistență reprezentării parlamentare a PNR și UFD.

Moștenirea electorală anterioară a celor două partide este mai degrabă modestă și neîncurajatoare. Dar acesta este și motivul pentru care s-a trecut, și în PNR, și în UFD, la restrucțuri importante de imagine și personal. Probabil că momentul alegerilor locale va constitui, ca de obicei, o primă ocazie de a-și testa potențialul electoral, deși alegerile locale nu constituie cea mai bună bază pentru anticiparea performanțelor de la alegerile parlamentare.

Este adevărat că partidele majore și-au erodat semnificativ imaginea și capacitatea de a atrage voturi, dar proporția de dezamăgiți nu este totuși atât de mare precum ar dori-o liderii celor două partide. Un studiu al intențiilor de vot ale "clasei de mijloc" încă nu s-a făcut și este greu de prezis cum vor vota micii și marii întreprinzători, cei cu venituri mijlocii și mari. Nu trebuie uitat, totuși, că ponderea acestei

clase este încă restrinsă în România și că mulți indivizi din această categorie sunt legați clientelar de partidele "mari". Este adevărat, în același timp, că structura socială a României nu va mai semăna în 2000 cu cea din 1996, și este de așteptat ca noi grupuri să își caute o reprezentare politică dincolo de partidele care au dominat viața politică pînă în prezent.

Nu trebuie uitat, în același timp, că și alte partide (un bun exemplu este APR) mizează în bătălia politică pe atuuri asemănătoare avînd în plus avantaje substanțiale (precum prestația lui Teodor Meleşcanu).

Alegeri 2000: Pot cele două partide destabiliza sistemul de partide actual?

Este greu de crezut că PNR și UFD vor schimba radical natura jocului politic. Marii competitori vor fi și în 2000: PNȚCD, PNL, PD, PDSR. Performanța pe care trebuie să o vizeze aceste partide este de a intra în parlament, ceea ce nu va fi evident în contextul în care "vechile" partide încearcă ridicarea pragului electoral de la 3% la 5%. Ele vor fi nevoie să practice unabil joc de alianțe ceea ce va duce la o ștergere a "tăișurilor" doctrinare pe care aceste partide le vințură acum. Nu trebuie să ne așteptăm, astăzi, la mutații semnificative în urma următoarelor alegeri în privința actorilor politici. Dar primăvara acestui an poate constitui un început care, pe termen lung, să genereze schimbări devenite deja necesare.

LAURENTIU ȘTEFAN-SCALAT - cercetător la Institutul de Studii Sud-Est Europene și asistent universitar la Facultatea de Științe Politice și Administrative a Universității din București. Master în sociologie și politici ale societăților moderne la Universitatea din Cambridge, Marea Britanie, și doctorand al Universității din București. Traducător, redactor și colaborator al revistelor *Sfera Politicii* și *Polis*.

Anul zero

SAMI DAMIAN

În loc să scadă, se înmulțesc parcă petele albe pe harta care înregistrează mersul evenimentelor politice din ultimul deceniu din România. Analiștii se plâng pe drept cuvînt de sărăcia în informare, lipsesc documente, mărturii, declarații importante, arhivele rămîn ferecate cu lacăt grele, anevoie răzbăte ceea la lumina zilei. Cu durata și aspectul lor impenetrabil, enigmele dau bătăi de cap observatorilor dinăuntru sau din afară. În special începutul tumultuos – zilele zguduirilor, cînd țara s-a trezit din amorteașă și s-a debarasat de tiranul feroce – este înconjurat în continuare de ceată, contururile nu se limpezesc, dubiile persistă. Într-o fază a eficienței mijloacelor tehnico-vizuale în lume, cînd televiziunea pătrunde în ungherele cele mai întunecoase (chiar tulburările din decembrie 1989 au putut fi urmărite ca într-o premieră mondială pe micul ecran) – se poate afirma, nu fără sarcasm, că tocmai ceea ce s-a văzut a fost mai degrabă o aparență, ca și cum cineva ar fi voit să se fixeze privirea asupra unei fețe a lucrurilor ca să se ascundă o alta, ocultă, hotărîtoare. Cine este acest cineva? Cum de se perpetuează un consemn și după nouă ani de la răsturnare, încîn cei inițiați, oricîn de puțini, nu îndrăznesc să-l încalce, să rupă tăcerea? Ce fel de jurămînt apasă inhibitor asupra celor împrișinăți? Terenul e alunecos, nimici nu riscă, o singură mișcare greșită, care ar da doar impresia că respectivul nu se teme de consecințele unui gest temerar, poate fi aspru sancționat. Nu e un hazard că martori inclusi în întîmplările dramatice, uneori numai ca spectatori, au plătit cu viața participarea lor incidentală. Cercetările făgăduite avansează lent, pînă și actualul președinte, desemnat abia în 1996, care, fiind degajat de o implicare atunci, s-a angajat să contribuie decisiv la dezlegarea rebusului care planează asupra ăanului zero" al noii României – pare totuși că are mîinile legate. Care e pricina acestei neputințe?

Nu s-a putut găsi pînă astăzi o explicație deplină, satisfăcătoare, pentru bizara derulare a istoriei, pentru aglomerarea de senzațional (fuga, prinderea și execuția grăbită a soților Ceaușescu, conflictul armat declanșat anterior, dar în mod ciudat și posterior, invazia de teroriști, imaginile schingiurilor și ale pescuitorilor de cadavre – tot acest lanț de violență și

barbarie care a conferit un caracter aparte revoluției dintre Carpați și Dunăre, dacă o comparăm cu celealte zone din Est). Se bîjbîie mai departe, cum am spus, în beznă, se emit presupuneri, repede apoi dezmințite, în parte sau în întregime, investigațiile se împotmolesc pîndite de o fatalitate. Ce spectacol al neputinței! Orice tentativă cinstită de căutare a autenticei versiuni se ciocnește de o împotrivire acerbă și, în absența suportului necesar de probe și indicii, ea se irosește în vînt ca o muncă de Sisif. Transportată în vîrf cu sforțări enorme, stînca se prăbușește iar în prăpastie. Ce-i de făcut?

Spre a se depăși un impas se cere poate o abordare diferită a temei. Cîtă vreme dovezile săint sechestrare ermetic și accesul spre ele e prohibit, trebuie să i se îngăduie analistului să se descurce poate altfel, să încerce o metodă mai puțin ortodoxă. Dacă se recunoaște sincer că nu-i acesta drumul regal, ci cel al explorării științifice riguroase, deocamdată închis, dacă nu se uită faptul că premisele se clatină, bălbăbăindu-se în aer, că totul e clădit încă pe nisip, nesigur – se poate totuși elabora o ipoteză care să se dispenseze provizoriu de cărmizile construcției verificabile? Ceea ce aş propune este o alternativă, dictată de împrejurări, o suplinire a analizei solide invocate, printr-o zidire mai curînd abstractă, suspendată, în lipsa pilonilor, care să corespundă însă strict unor reguli logice. În măsura în care piesele mozaicului astfel alcătuit se armonizează și schema se umple de viață, dobîndind consistență, putem nutri nădejdea că și deschiderea arhivelor, care se va produce inevitabil mai tîrziu, va confirma eșafodajul raționamentelor.

De la ce pornim? Vidul nu e total, în negură există și date certe, pe care se poate înălța o schelă, iar altele, care se înfățează nebuloase, pot primi o transparență prin contaminare, folosindu-se analogii, substituiri, transferuri. Nu am pretenția că săint cel dintîi tentat de această procedură de lucru, au mai fost și alții înaintea mea care au meritul de a fi defrișat terenul, seduși de exercițiul asocierilor de idei. și ei au reconstituit un întreg cu migală, din plinuri și goluri, înfrîzind în cîte un ocol al speculației, de îndată ce o barieră împiedica înaintarea nemijlocită pe pîrtia spre adevăr. Luînd măsuri de precauție, spre

a nu lăsa să se extragă din aproximații vreo veleitate a definitivului, purcând la expunerea unei interpretări pe care o socotesc, în ciuda dozei de improvizație și tatonare, coerentă.

Mai adaug un criteriu de apreciere care poate înlesni operația de clarificare. Nu e exclus că senzația de batere a pasului pe loc decurge și din îngustarea extremă a cadrului. Să scotocști doar perimetruul local pentru a descoperi cauzele dislocărilor e o limitare neproductivă, reușita demonstrației depinde, cred, și de o largire a orizontului, de globalizarea perspectivei, de o vedere panoramică. România e un segment dintr-un conglomerat, e firesc ca tabloul restrins să poarte pecetea vagului dacă nu ne încumetăm să stabilim referiri mai ample, de ansamblu, dacă nu-l situăm în paralel și cu alte experiențe similare (cu toate că aici gesturile au căpătat neîndoios un timbru specific singular de acuitate și de urgență).

Inainte și după potop

Este o constatare acceptată aproape unanim că inițiativa destinderii mondiale a venit de la Gorbaciov, exponent al unui grup de politicieni și militari sovietici care, medind asupra destinului mișcării comuniste, au intuit precaritatea situației. Ea era consecința unei dezagregări, inerente sistemului, dar și efectul ritmului accelerat al întrecerii, stabilit de americani. Rusia, nu mai putea face față curselor înarmărilor, care a atins cote maxime, suferea din pricina destrămării angrenajului economic, în pragul falimentului, avea imperioasă nevoie de tehnologie modernă și de credite substanțiale, populația era amenințată de foame. Din start, o precizare se impune. Aceeași obiectivă evaluare a unor circumstanțe neprielnice ar fi putut duce și la rezultate opuse. O altă echipă decât cea a lui Gorbaciov ar fi putut opta, pe linia tradiției de desperados bolșevice, pentru continuarea liniei existente până la epuizarea generală, proces care s-ar fi tergiversat eventual încă un deceniu sau două. Alegind varianta de a capitula, fără să evite umilință înfringătorii, Gorbaciov speră să obțină hrana, banii, mașinile perfecționate care ar fi scos imperiul din ananghie. Negreșit, prețul care trebuia decontat era imens. Nu stîm unde s-a perfectat tranzacția și cine a pus semnătura în josul tratatelor neierătoare. La întrebarea ce se repetă (cum de construiește presa un scenariu puțin alimentat de fapte atestate?) răspund că succesiunea de momente reale petrecute a arătat că supozitia e departe de a fi fantezistă. În plus, eliminând această țesătură de la cauză la efect, pe

motivul că e aeriană, că nu se concretizează îndeajuns, atunci nu mai rămîne posibilă o altă determinare a deznodămîntului survenit. De aceea spun că lucrurile nu puteau să se fi desfășurat în alt mod.

Ce ne interesează cu precădere în acest context – cînd defalcăm prin deducție elementele schimbului proiectat de ambele părți pentru aplanarea antagonismului între Vest și Est – sunt condițiile impuse Rusiei pe planul politicilor externe. Pentru a curma competiția sufocantă, în care adversarul nu mai avea șanse de a concura cu un oarecare randament, americanii să somau pe rivalii lor îngenunchiați să stopeze strategia expansiunii planetare, să stingă focarele de tensiune în mai multe continente (Afganistan, Nicaragua, Angola, Mozambic, Etiopia, Orientul Apropiat etc.), să retragă forțele rusești din regiunile depărtate de hotarele lor geografice. Ceea ce s-a și petrecut. Cît despre imediata vecinătate a colosului, sateliții din lagărul socialist, Gorbaciov trebuia să admită renunțarea la dogma partidului unic, să tolereze o pluralitate fracțiuni parlamentare și consultarea liberă a electoratului, să respecte dreptul la opinie pentru categorii întinse de cetățeni, să aprobe putința de a se abandona sistemul centralizat de comandă în industrie, agricultură, comerț, care a provocat colapsul.

Sacrificind tot ce acumulaseră predecesorii, de la Lenin și Stalin pînă la Brejnev și Andropov, întrrepidul moștenitor de la Moscova păstra totuși explicit credința în socialism. Era o viziune reformistă asupra revoluției (*perestroika și glasnost*), care nu ceda simburele primar cu convingerea că, descotorososit de viciile intoleranței și de excesele biocratizării, el va rodi încă o dată. Poate că tocmai această naivitate a credinței i-a îngăduit să străbată meandrele în hărțuile din *Biroul Politic* al Partidului Comunist și să cuteze, pe muchie de cuțit, aventura lichidării unei structuri și a unei mentalități. Abia ulterior, după ce avalanșa n-a mai crățut nimic, căci molohul s-a rostogolit în abis, nu pe fragmente, ci în plenitudinea sa, ctitorul destinerii a avut revelația șubrezeniei unei plăsmuirii utopice, pe care a pus-o de bunăvoie în mișcare. Să nu ne înselăm asupra mobilurilor. Parafind pactul secret cu foștii inamici cu iluzia că va salva măcar nucleul, pe care îl califica încă în chip eronat drept valid, îndeplinind docile obligații asumate. Gorbaciov își rezerva un spațiu de manevră, nu era dispus să mulțumească scrupulos toate exigențele formulate.

În taină, furăsat, străduindu-se să nu se compromită direct, el prepară pentru statele limitrofe,

bunăoară, forme mai puțin radicale de efectuare a mutațiilor. Bineînțeles că dosarele acestor mașinații sunt zăvorite și mai drastic în dulapuri și lăzi, sub stampila conspirativității extreme. Numai că unele amănunte au transpirat, și îci-colo a fost identificată cînd care trăda maniera de acțiune a KGB-ului și a diplomației confidențiale sovietice (e simptomatică, printre altele, înscenarea unei crime la Praga, care a iscat rumoare, deconspirată apoi ca o mistificare, o crimă ce ar fi trebuit să faciliteze victoria unei fracțiuni reformiste în Cehoslovacia). Dezvelindu-se și alte puncte de tangentă, de aceeași natură, din alte teritorii-anexă ale comunismului, se poate acredita prin extrapolare ideea că în toate statele răsăritene s-a amestecat aparatul de sabotare al Kremlinului. Niciodată nu ar fi fost plauzibil altfel după antecedentele cunoscute din lunga carieră complotistă internațională a centralei din Moscova. Două observații au prioritate la o primă trecere în revistă:

a) Pe de o parte, datorită staționării armatei roșii în această emisferă a Europei, nu s-a semnalat în ultimele luni ale anului 1989 nici o derogare de la principiul nonviolenței, postulat al contractului înăvuabil întocmit de ruși și americani. Recent a relatat și Helmut Kohl conținutul unei converzieri telefonice în noapte cu Gorbaciov, din perioada marilor demonstrații populare, în decursul căreia i s-au retransmis cancelarului german asigurări solemnă că la căderea zidului Berlinului nu se va trage nici un foc de armă.

b) Pe de altă parte, îndeplinind și o altă piatră unghiulară, cea care instituia dreptul la consultarea voinței cetățenești, Rusia a vrut să îndrepte macazul, fără să atragă atenția, în direcția cosmetizării vechiului mecanism totalitar. La ora bilanțului s-a putut însă înregistra o esuare a planului alcătuit de KGB și de diversele agenții sovietice. Surpriza maestriilor în intrigă și urzeli a fost nespus de mare cînd au remarcat că nu pot dirija șuvorii. Scrișind din dinți, au fost costrinși să conchidă că prognoza pe care scontau era falsă. Năvălind pe străzi și neînțîlnind opresori, mulțimea n-a mai dorit să audă sirenele revoluției și s-a repezit nerăbdătoare să beneficieze de avantajele societății de consum.

O regulă care nu se aplică

Abia după de îmbrățișează întreaga priveliște a permutărilor din Estul Europei, prin confruntări metodice, observatorul e frapat de condiția de excepție a României. Aici lucrurile au apucat o traectorie inversă. Cele două trăsături cardinale menționate mai sus nu pot fi găsite. În mod flagrant,

principiul nonviolenței a fost reziliat și, după convulsii, a izbîndit, cel puțin temporar și oarecum travestit, o schemă a perestroikăi. De ce tocmai în această enclavă s-a ivit o deviere, neprevăzută în pactul amintit? Gorbaciov le vorbise americanilor de cazul dificil, sicător de complicat, al țărilor care refuzau aprioric să coopereze, respingînd inițiativele de relaxare politică, fiind cramponate pe pozițiile totalitarismului închis. În sfîrșarea de a înlătura reziduurile (fruntașii gărzilor veștejite: în R.D. Germană – Honecker; în Cehoslovacia – Jakes; în România – Ceaușescu), Rusia putea pune temei pe complicitatea comprehensivă a Vestului, care ar fi închis ochii și în față unor acțiuni mai dure dacă se putea în acest fel aboli o reminiscență ce periclită fățuș pacea lumii. Nimic nu apărea mai stringent decît suprimarea acestor piedici, adică opacitatea conducătorilor depășiti de istorie, care amînau și secătuiau de sens deciziile de modernizare și de sincronizare în spiritul avansării civilizatorice. Înainte de a urni din loc greoaia rabă, inaptă să se mai redreseze, și de a permite tăvălugului primenitor să se prăvălească asupra întregii porțuni a Europei Răsăritene, trebuia ținut seama, firește, de premisele neomogene din fiecare secțiune a tabloului, de resorturile de frînare și nealiniere de care mai puteau uza oponenți retrograzi, de gradul de conștiință a populației și de energiile ei disponibile.

Între relicvele războiului rece, regimul autoritar de la București avea faima că e cel mai recalcitrant. Nu e greu de imaginat că problema României a pricinuit insomnii celor care năzuiau să coordoneze o prefacere fără mari zgîrliri. Din această prismă este omis adesea, în retrospectivă, rolul unor factori. Pe teritoriul României nu se aflau trupe sovietice, care ar fi putut garanta, conform acordului între suprapuți mereu citat, nerecurgerea la arme. Aceasta era un paradox al evoluției istorice. Tocmai imobilismul forțat al rușilor care nu puteau interveni fiind în afara perimetrelui indigen, sporea în acest parametru pericolul de explozie necontrolată. La cîrmă să lăfăia un dictator cu acese paranoice, care ridicase bunul plac la normă curentă de conduită, rețezind neîndupăcat orice frondă internă. El apostrofa vehement pe fratele mai mare de la Moscova, exasperîndu-l prin sicane și blocări parcă anume născocite, apelînd în sprijin la o retorică ideologică de clasă, antiimperialistă, și la o demagogie sovină.

Stăruind asupra aspirației de globalizare din pactul russo-american, nu putem greși presupunînd că, pe aceleași coordonate, s-a pregătit și pentru România o modalitate de neutralizare a lui Ceaușescu și a cliciilor sale. E un secret bine păzit care deocamdată nu

poate fi demontat decât pe cale speculativă. Fără a se împărtăși supozitia că a parvenit și o infiltratie din exterior, unele componente ale revoluției nu mai au fundamentare. Oricât funcționează o interdicție de a nu se divulga dedesubturile, o serie de fenomene n-au mai putut fi estompate. Astfel, dacă reconstituim mersul evenimentelor, ne amintim că de la un moment dat s-au răspândit în chip insistenți la televiziunea iugoslavă și maghiară știri alarmante despre asasinate și profanări de cadavre la Timișoara și în alte localități din România. O răzmerită locală (cea declanșată în jurul pastorului Tokes) a fost amplificată și i s-a atribuit funcția de motor al unei răsturnări de proporții. S-au auzit și alte zgomote pe traficul aerian, o uruială abia întreruptă, a cărei proveniență nu putea fi demarată. Peste tot în orașele asediate domnea o încordare la care contribuau incertitudinea și necunoscutul.

A ajuns azi un numitor comun în cronică scrisă asupra evenimentelor teza că la complotul împotriva lui Ceaușescu au luat parte o serie de generali de armată și securitate care nu mai voiau să asiste la abuzurile despota, convinși că țara trebuie mîntuită de marasm. Nici în prezent numele lor nu sînt făcute publice, ca și cum gestul comis ar fi fost degradant, sinonim cu dezertarea. Concomitent cu puciul misterios a avut loc și o veritabilă revoltă de masă, cetățenii deznădăduiți, la capătul suportabilului, au părasit casele, tînjind să spele dintr-o dată rușinea unei lașități prelungite. În această învălmășeală, cu accente eroice și sublime, care solicită reculegerea, intimidarea pe care miza Ceaușescu și-a pierdut efectul paralizant. Profînd de elanul vulcanic și orb al mulțimii, sub paravanul agitației dezordonate, fără țintă, conjurații au uzurpat puterea. În acele clipe de răscruce, s-au succedat episoade care păreau o repercusiune a anarhiei și haosului, în realitate era transpus în practică, pe multiple laturi, un proiect confectionatmeticulos. La sfîrșitul unei goane halucinante în văzduh și pe pămînt, doar la cîteva ore de București, Nicolae și Elena Ceaușescu au fost azvîrliți într-o temniță, adaptată ad-hoc, tînuți ascunși, apoi aduși în fața unui tribunal extraordinar, siliți să se supună unui simulacru de dezbatere juridică, încheiată la iuțelă, condamnați la moarte și execuții în chip sălbatic. Cu un asemenea act arbitrar și feroce se preconiza inaugurarea statului de drept și instaurarea democrației. Justificarea oferită populației, răvășită de acumularea de neobișnuit și de sinistru, a fost că în țară s-a înjghebat o rezistență a trupelor devotate lui Ceaușescu și înclinația furibundă nu avea sorți să înceteze dacă nu era smulsă din rădăcini baza de sprijin, persoana despota. În

discursurile lui Ion Iliescu, instalat modest la finele listei Consilului Revoluționar, se vorbea despre bătălia crîncene de tanuri, despre o implantare în București a unor cete de țintăși experimentați, instruiți în subteranele Dîmboviței, mobilizați pentru ora x, cînd vor fi lansați să-l elibereze pe baza codului de mult difuzat pe șeful lor ierarhic.

Destul de repede a reieșit însă că legenda organizării unei redute militare, înzestrare cu un arsenal de decimare, n-a fost decît o farsă macabru. Regimul, celebrat în atîtea omagii și imnuri, s-a dereglat dintr-o smucitură, dîndu-și duhul. Vestitul signal destinat pentru împrejurarea decisivă n-a fost pus de nimeni în aplicare. Cine voia să culeagă un folos din încîlcirea lucrurilor, din măsluirea istoriei? Echipa urcată la cîrma revoluției n-a dorit în ruptul capului să recunoască un termen al ecuației din decembrie 1989: complotul de palat. Si după acacea, Iliescu a negat cu înverșunare că biruia sa a fost și fructul unor abile aranjamente de culise, totul s-ar fi rezumat pentru el la izbucnirea spontană colectivă. Ca să legitimeze noua conducere consideră că trebuie să steargă fiecare urmă a penetrației oculte. Prezențindu-se ca o emanație a voinței poporului, nu agreea bănuiala că a intervenit și o intriga din spatele cabinetelor de partid sau de stat, susținută de o forță din afară. Președintele se ferea de ideea amestecului străin, ceea ce ar echivala cu o maculare a simbolurilor pe care le mînua cu patos și dexteritate.

Prin această dereticare, operată cu zel, s-a așezat la temelia înnoirilor o minciună. De ce s-a disimulat adevărul? Cine e stînenit de cursul real al evenimentelor? Odată dezlegată originea machiavelsismului investit în trăirea și în scrierea întîmplărilor, istoria va cîștiga în claritate. Din recitirea cu un ochi treaz a peripetiilor tragice rezultă că a fost inventat un adversar, care, de fapt, se predase, nici nu se gîndise să riposteze. Ara a fost expusă unei apăsări teribile, cetățenii însăși îngheșuit în adăposturi, fugind de gloanțe, obuze sau schiye.

Exploatînd confuzia noii conducători aveau răgazul să-și finalizeze planul. Dincolo de mascadară, s-au săvîrșit fapte de o supremă gravitate. Nu se mai pretau doar la un joc de-a războiul civil, ci au creat artificial un climat de coliziune, ajungîndu-se la masacrarea unor nevinovați. S-au umplut spitale cu răniți și cimitirele cu morți. S-au descărcat puștile de-a valma, în neșire, executîndu-se porunci aberante, distribuite pe rînd securității sau armatei numai pentru a se mîna o dezlănțuire morbidă. Dacă replica întîmpinată ar fi fost cît de cît veritabilă, la terminarea ostilităților ar fi fost reținut măcar un "terorist" din tranșeele inamice. E curios însă că

instigatorii au dispărut în neant, fără să spună cine sunt și ce scopuri urmăresc.

Recapitulînd, subliniez că excepția de la regulă, și anume abaterea de la axioma nonviolentă s-a manifestat nu o dată, ci de două ori în România. Mai întîi, prin măsura adoptată de Nicolae și Elena Ceaușescu de a obliga regimenterile din Ministerul de Interni și din Armată să deschidă tirul asupra manifestanților, măsură ratificată de Comitetul Executiv al Partidului Comunist. Această directivă care s-a soldat cu o sumedenie de victime la Timișoara și în alte orașe, cu arestări, torturi, amenințări – cu atît mai rudimentare cu cît erau în contratimp – a fost în vigoare pînă în dimineața zilei de 22 decembrie. După sinuciderea (sau omorîrea) ministrului Apărării, detalii nelâmурite de nouă ani, cineva a abrogat-o și mulțimea din ce în ce mai numeroasă și a pătruns nestingherită în clădirea Comitetului Central. Aici se întrevede o ramificație a pertractărilor din culise, fiindcă persoane din preajma tiranului și-au asumat răspunderea de a contracara indicațiile sale, și aceștia nu puteau fi decît generali cu rang înalt ca Stănculescu, Gușe sau Vlad, aceiași care, în zilele anterioare, nu putuseră să se derobeze de la sarcina de a remite în diferite județe ale țării bestiala dispoziție de a ataca mulțimea de demonstranți inofensivi. Fără prestația eficace a figurilor din umbră, fantomatice (deoarece nu este declinată identitatea lor), nu s-ar fi putut escamota scîntea incendiului în ceasurile din dimineața zilei din 22 decembrie 1989. A doua oară decretul de a folosi armele a fost promulgat de Iliescu și de anturajul său (e singura versiune posibilă, căci alt comandament nu mai exista), deși nu mai aveau de învins nici un vrăjîmaș. Singura explicație care subzistă (după ce înlăturăm toate interpretările nefondate) este că voiau să scornească o încăierare brutală care să facă plauzibilă cucerirea unei victorii cu jertfe uriașe. Au fost oare și rușii părtași la erupția violenței, cea de după 22 decembrie 1989, care reprezenta o sfidare, pentru că se dezmințea pactul global invocat? Hotărîrea era prea importantă ca prietenii de peste hotare a noii puteri să nu fie întrebăți, totuși lipsesc mărturiile și dilema se menține neelucidată.

De la păcatul originar

Atât Ceaușescu, cât și Iliescu, care rîvnise să fie un contrast față de predecesor, prin reinstaurarea omeniei și a legalității, au fost ambii eretici printre

conducătorii din Est, singurii care n-au pregetat să recurgă la violență. În timp ce la primul era vizibilă tendința de a forța destinul, jucînd totul pe o carte, nerespectînd nici o instanță morală – în ce îl privește pe cel de-al doilea, ce motiv poate invoca? Probabil doar aceea care derivă din demagogia revoluției, că se călăuzește după decalogul leninist, după care moral e ce servește cauzei proletare (o ierahie deci, aparte în aprecierea binelui și al răului). Acest tip de supapă de absolvire e o cheie de înțelegere a celor șapte ani de persistență a tranzitiei fabricate de Iliescu. Dependența de canonul de gîndire totalitar decide particularitatea în mersul revoluției (dacă facem abstracție de vîțea tineretului revîrsat pe străzi ca să desființeze dictatura). Ce vreau să zic? Ion Iliescu a fost unicul dintre nostalgiici comunismului de tip reformist, propovăduit de Gorbaciov care n-a ratat în tentativa de confiscare a succesului. Imediat după conșințirea lui, s-a adresat încrezător auditoriului, destîințuindu-și predilecția pentru un socialism pur. Venit în balconul din piață, mulțimea a scandat: "Fără comuniști!", Iliescu a fost fluierat. Brusc și-a dat seama că populația, sătulă de experimentul catastrofal, nu mai aclama revenirea pe față la vechiul mod de trai, fie el dichisit și lepădat de teroare. Ea dădea semne că vrea să se bucure prompt, fără tărgănanări, de bunăstare și de libertate în opțiuni. Urmașul lui Ceaușescu ar fi putut să desprindă atunci concluzia că soarta României în noua conjunctură mondială, cu declinul de nestăvilit al unei supraputeri, Uniunea Sovietică, revendică un alt itinerar (apropierea de Vest, economia de piață, democrația parlamentară, transparența discursului și a actului politic).

Nu s-a întîmplat așa. Președintele a utilizat din plin creditul achiziționat pentru a conserva stîlpii defuncției ordini social-politice. Acaparat de o himeră, avea ambiția de a păstra în germene intact un bastion al utopiei proletare, chiar dacă împrejur totul se năruia, pînă și farul miraculos de la Moscova nu mai pîlpișa. Credea cu un fanatism de necorijat că, după reflux, apele vor crește iarăși și va asculta din nou goarna care anunță adunarea și el însuși va fi convocat la raport și va putea comunica mîndru că n-a rupt și aruncat standardul lui Lenin și Stalin, chiar dacă, pentru a supraviețui, a făcut compromisuri parțiale. De aceea a rectificat pe parcurs tactică de luptă. A învățat lecția, lumea nu mai îndura limbajul intransigenței, chiar lecuită de deformările lui Ceaușescu. În declarațiile oficiale lozincile lipsesc și sunt înlocuite, prudent, cu fraze neutre, ambiguë, așteptînd un suport, consolidarea regimului Gorbaciov. Va simula pe alocuri convertirea, va

pronunța cu jumătate de gură ceea ce prescria moda, împrumutând un jargon nenatural, pe care îl mesteca anapoda, neputind acoperi stereotipul exersat în școlile de partid. În acele luni ale dibuirilor s-au schițat jaloanele politicii duplicitare care a pecetluit stagnarea de peste șapte ani a României. Nici astăzi statul nu poate sparge, în chip radical, aceste tipare. Regizînd la suprafață comedia deschiderii și a asumării experienței occidentale, aparatul lui Iliescu a continuat să ducă la bun sfîrșit manopera de păstrare cu minime ajustări a scheletului administrației totalitare. Care erau obiectivele?

I – tratarea opoziției în maniera disprețuitoare promovată de dascălii proletariatu lui, ca o entitate dușmană, inutilă și dăunătoare, care se cuvine îngădăită și treptat stîrpiță. și chemarea minerilor ca mijloc de reprimare muncitorească, în afara cadrului legal, parlamentar, a celor neascultători, de altă părere – face parte din inspirația nefericită a lui Ion Iliescu, care disprețuia statul de drept. Escapada tristă s-a repetat ca o maladie a noii României și marchează și în zilele noastre bariera ce oprește intrarea ei în familia statelor civilizate;

II – transplantarea mecanismului de comandă, concentrat într-un centru monolit, de unde se dictează în taină, de sus în jos, și cele mai mărunte deplasări;

III – înăbușirea în fașă a tentativelor de privatizare, deci de inițiere în economia de piață, introducind obstacole insurmontabile pentru investițiile din exterior ("nu ne vindem țara!"), descurajînd orice veleitate de concurență;

IV – stimularea corupției și a îmbogățirii foștilor activiști și securiști, cei mai siguri candidați, îngăduiți în arenă, în stare să pună mâna pe bănci, firme, instituții;

V – preluarea aparatului rutinat verificat, fie în eșalonul doi sau trei, ce putea lucra pe făgașul știut și care pînă în prezent nu a fost eradicat. Sub presiunea Vestului, care condiționează creditele și ajutorul de progresele în cultivarea democrației și în extinderea privatizării, la care se adaugă un automatism firesc al traversării de la aparentă spre esență, în pofida mascaradei și a frînrilor neistovite – s-au ivit și în România treptat parcele ale economiei de piață, s-au profilat mai multe partide și s-a dezvoltat o activitate parlamentară. Are dreptate însă H.-R. Patapievici, într-un eseu recent din 22, cînd pune degetul pe rană, argumentînd că racila rezidă în aparatul rigid, nerenoventat decît superficial de la Ceaușescu la Iliescu și mai departe, aparat care generează ceea ce a fost dresat să facă, adică monștri, specimene de totalitarism în cugetare și în practică.

Ferm hotărît să nu dezvăluie mobilurile acțiunilor

(contextul internațional nefiind favorabil) și, firește, preocupat să învăluie culpa initială, să torpileze discuția despre cine a permis măcelul din decembrie 1989 – Ion Iliescu și-a dat silință să blocheze însîi de toate demersul justiției. Cu toate că despre el însuși nu se poate afirma că e corrupt și că jinduiește să strîngă avere – promiscuitatea generală nepedepsită era o ambianță care îl favoriza, căci sub aceste auspicioase păcatul de baștină de care se știa vinovat era îngropat sub o lespede.

O lespede bine însipită în cuiu ce nu poate fi clintită! Că malversaționile din "anul zero" nu sînt nici azi scoase la suprafață, deși regimul Iliescu a ieșit din scenă fără glorie de peste doi ani – iată cum enigma care așfătă imaginația observatorilor politici e continuu reeditată. Ca să se schimbe ceva trebuie anihilat probabil un blestem (*"ăSesam, deschide-te!"*), ceea ce se va întîmpla, sper, într-o zi nu prea îndepărtată.

SAMI DAMIAN - scriitor, critic literar, autor al mai multor cărți. În prezent, trăiește în Germania.

Ce ne spune marsul minerilor despre societatea română post-comunistă

RICHARD ANDREW HALL

Recenta criză a minerilor a dezvăluit multe despre caracterul societății române, la aproape un deceniu de la căderea regimului Ceaușescu. Confruntarea dintre mineri și guvern și reacția pe care a născut-o această confruntare în societatea românească au expus slăbiciunea și divizarea internă ale statului român, o fisură serioasă în societatea românească, și influența permanentă a moștenirilor personale și instituționale periculoase, intenții, atitudinea lăsată de regimul comunist și post-comunist.

Deși reporterii străini au prezentat, în general, criza minerilor ca pe un conflict datorat, în principal, nemulțumirilor economice ale minerilor privind planurile de reformă ale guvernului, evenimentele din România au fost relatate diferit ca semnificație și conținut: un amestec de grevă legală (ocasional făcîndu-se uz de tactici violente, ilegale), o "mișcare de revoltă" (ca să folosim descrierea politologului Ken Jowitt despre răbufnirile maselor într-o perioadă de criză ideologică), și un "putsch politic" pus la cale de susținători ai fostului regim Ceaușescu. Dezamorsarea conflictului prin acordul încheiat între primul ministru Radu Vasile și liderul minerilor Miron Cozma, pare să confirme interpretările străine potrivit căror acesta a fost, în principal, o dispută economică. Poate, de asemenea, sugera că celelalte elemente ale evenimentelor identificate de observatori români reflectă teamă pentru fragilitatea instituțiilor democratice ale țării – și ce s-ar fi putut întîmpla dacă minerii ar fi ajuns în capitală. Diferența dintre deznodămîntul acestor crize și a celorlalte în care au fost implicați minerii în 1990 și 1991 relevă faptul că eșecul regimului Iliescu de a-i opri pe mineri să ajungă la București (oprind transportul feroviar în regiune) a fost un factor important în ceea ce privește urmările.

Cîteva teme de bază și tendințe care reies din evenimentele recente:

1. Un stat slab, incapabil să-și impună decizii
Atitudinea de respingere a regimului Iliescu

(1990–1991) privind restrukturarea politicii economice a mascat slabă capacitatea statului român de a-și impune decizii nepopulare, dure. Pactul care a pus capăt grevei minerilor – ar putea părea o acceptare a celor mai arzătoare cerințe ale lor – a însemnat o lovitură păguboasă pentru eforturile guvernului de a face reformă în industria minieră, în particular și în toată industria, în general. Impresia că guvernul a cedat amenințările minerilor da a crea posibilități economice prin creșterea interesului în alte sectoare ale economiei. Lecția pe care muncitorii au înțeles-o din această criză e că violența și amenințările își ating scopul dorit. O asemenea lecție e periculoasă într-o democrație fragilă ca a României. Atitudinile morale împotriva violenței sunt repede trecute cu vederea într-o perioadă economică dificilă cînd amenințările cu violență par să-și atingă scopurile.

2. Un stat paralizat și dezbinat în interior

Încercările neinspirate și/sau incompetente ale Ministerului de Internă de a opri, cu forță, înaintarea minerilor din Valea Jiului spre București, a ridicat întrebări despre credibilitatea și responsabilitatea acestor instituții. Nu este clar dacă slaba folosire a forței reflectă un antrenament slab sau lipsa experienței în asemenea confruntări, neînțelegerea sau refuzul de a îndeplini misiunea pe care o aveau sau dacă au fost pur și simplu copleșiți de minerii motivați și mai numerosi. Observatori din România au notat că unii dintre acei ofițeri au șovăit să folosească forță în episoadele violente trecute, cu aceiași mineri, în 1990 și 1991, pentru a stopa acțiunile acestora. S-a spus despre alii ofițeri că au legături sau că și-au exprimat o anume simpatie pentru formațiunile politice extremiste care îi incita pe mineri. Din simpatie pentru mineri, pentru cei ce încercau să cîștige un avantaj politic din această confruntare sau doar din dorința de a nu servi drept țintă pentru o mulțime furioasă, acțiunile (sau lipsa acțiunilor) acestor ofițeri au ridicat, inevitabil, dubii asupra angajamentului de a apăra actualul guvern și chiar regimul democratic. Criticile privind pierderile

materiale (nu doar morale) asociate acestui eșec par să fie abundente în faza inițială a acestei crize.

3. O diviziune între rural și urban și un clivaj social

Informații anecdote sugerează că acțiunile violente ale minerilor în 1990 și 1991 au fost primite cu o surprinzătoare lipsă de protest din partea celor ce nu trăiesc în marile orașe ale țării. Chiar în București, un număr surprinzător de locuitori de vîrstă medie au aplaudat comportamentul brutal al minerilor. Faptul că rapoartele despre mineriada actuală sugerează că mulți localnici și-au exprimat solidaritatea pentru cauza minerilor, de-a lungul rutei lor prin țară, în timp ce în orașe ca București și Timișoara cîteva mii de intelectuali, studenți și politicieni au mărșăluit pentru a-și exprima sprijinul pentru guvern, arată că o ruptură între urban și rural, între intelectuali, pe de o parte, și țărani și clasa muncitoare, pe de altă parte, își face încă o dată simțită prezența.

4. Moștenirile permanente ale comunismului și politicile de dezvoltare economică

Sensul importanței pe care și-o dău minerii este, desigur, doar parțial o reflectare a importanței lor contemporane sau chiar istorice în economia României. Glorificarea acestei clase de către ideologia comunistă și recunoașterea minerilor, de către elita comunistă, drept un element important și natural al regimului, a încurajat elitele comuniste să-i favorizeze în raport cu alte categorii sociale în România comunistă. Greva minerilor din Valea Jiului, din 1977, a dus la o confruntare brutală împotriva liderilor sindicali și la o penetrare masivă și dirijată a agenților Securității în comunitatea minerilor, dar și la o încercare din partea regimului de a îmbunătăți condițiile minerilor (salariu, ajutoare în alimente) pentru a se asigura că revolta nu se va repeta. La începutul anilor '90, în parte datoră divizării interne și lipsei de încredere în forțele de ordine (Armata, Ministerul de Interne, SRI), regimul Iliescu a încurajat minerii să joace rolul "trupelor de soc ale revoluției" (sau cel puțin ale Frontului Salvării Naționale). Astfel, în ajunul marșului minerilor care a inclus cereri de creștere a salariilor, deși salariile minerilor erau de două sau de trei ori mai mari decât salariul mediu din România. Comportamentul minerilor a reflectat influența lor tradițională asupra regimului și percepția că ei și-au îmbunătățit traiul, în trecut, trecind la acțiune.

5. Utopia reformei economice

Utopia reformei economice, o utopie născută din

disperare, dar totuși o utopie, îi afectează atât pe cei destinați să fie afectați, cât și pe cei care propun și sprijină reforma. În parte, din cauză că regimul Iliescu a desemantizat termenul de "reformă", folosindu-l pentru schimbări fără sens, muncitorii din unele ramuri ale industriei se așteptau ca reforma să nu fie prea dureroasă. În același timp folosirea în exces a termenului cît și nesfîrșita tranziție au făcut mulți români să fie cinici privind obiectivele și efectele pe termen lung ale reformei. Așteptările utopice care nu vor schimba substanțial nivelul de trai al minerilor au contribuit astfel la supărarea cu care minerii au răspuns la planul propus de guvern pentru închiderea minerilor. Ar trebui, de asemenea notat că miza minerilor era mare: în ciuda condițiilor mizerale în care lucrau, mineritul era singurul loc de muncă din zonă. Mai mult, reporterii au sugerat că cei care își primiseră salariile compensatorii anul trecut, își cheltuise deja banii, iar acum erau someri și fără bani.

Suporterii reformei economice nu au fost mai puțin utopici în așteptările lor decât muncitorii români. Există o tendință printre politicienii, jurnaliștii, intelectualii și studenții din România de a încerca să facă nelegitimă opunerea la reforma economică. Cei care încearcă să exploateze aceste plângeri pentru scopurile lor politice, deși admit costurile sociale enorme ale reformei economice și-si arată simpatia pentru cei afectați, susțin totuși că aceste plângeri nu pot fi scoase din contextul politic. Ei nu vor să accepte că nu modelele de succes pe care ei vor să le copieze dau substanță capitalismului, ci mai ales cum sunt implementate și cum funcționează aceste modele în România contemporană.

În ambele cazuri, e evident că, cel puțin în parte, utopia reformei economice în România post-comunistă are ceva în comun cu utopia specifică regimului communist.

6. O societate excesiv politizată, gîrbovită de lipsa de claritate care domină realitatea post-comunistă

Lipsa de claritate caracterizează atât conținutul evenimentelor din perioada post-comunistă, cât și percepția lor. În termenii conținutului, continuă să existe reminiscențe ale regimului trecut, cu toate că nu se încearcă să se restabilească vechiul regim, discreditează clar valorile și practicile democrației liberale. Grupurile caută să politizeze conflictele în alte domenii sociale și să exploateze crizele pentru a le servi propriilor ambiți și interese. În cazul marșului minerilor mulți jurnaliști, intelectuali și politicieni au căzut de acord în privința faptului că acțiunile minerilor au fost incitate și ghidate și/sau manipulate de "poetul de curte" al lui Ceaușescu, Corneliu Vadim Tudor și de fosta Securitate, de partid

(sau de a substitui ficțiunea faptului). Această moștenire de percepție a contribuit în mod inevitabil la aproape toate vizionile și prezicerile apocaliptice ale jurnaliștilor, intelectualilor și politicienilor români.

Aceste două tipuri de factori se pare că au contribuit la formarea unei retorici pompoase, care s-a proliferat între jurnaliști, intelectuali și politicieni în timpul crizei, ceea ce a făcut ca atât în interiorul, cât și în exteriorul țării să fie imposibil de înțeles ce se întâmplă exact, sau care era gravitatea pericolului care amenință conducerea democratică prin intermediul crizei minerilor. Expresia *lovitură de stat* a fost frecvent folosită pentru a descrie intențiile minerilor, sau planurile celor care se presupune că îi manipulau din spatele scenei. Problema constă în faptul că asemenea termeni bombastic au devenit foarte uzuali în vocabularul politic românesc în epoca post-comunistă (iar istoricii pot argumenta că existau cu mult timp înainte) astfel încât și-au pierdut înțelesul și nu pot fi folosiți ca un ghid corect cu privire la ce se întâmplă cu adevărat, sau să stea mărturie pentru seriozitatea unei situații. Este clar că există un Corolar la Legea lui Gresham cu privire la Schimbul Monetar care se aplică arenei politice românești: limbajul scandalos și exagerat (chiar isticic) face neclar înțelesul, și deci realitatea, și elimină sau împiedică comentarii sau analize sobre. Isteria devine astfel mai puternică și auto-suficientă, iar datorită faptului că modelează percepția, ajunge să modeleze și comportamentul.

Toate acestea sugerează existența unei societăți care este continuu pe punctul de a deveni periculos de politizată. Sugerează potențialul unui aparent insignifiant foc de paie, de a irupe brusc într-o criză mult mai mare, ceva care pare similar cu potențialul pus în mișcare de "mișcările de ură" descrise de Ken Jowitt. Societatea românească post-comunistă este pur și simplu prea strîns "monitorizată".

RICHARD ANDREW HALL - Ph.D., Profesor Asistent de Științe Politice la Colegiul Providence

Armata și conflictele interne

(cazul ultimei mineriade)

MARIUS TEJA

Precedente

Între provocările lansate armatei române de transformările din societatea românească postdecembristă s-a numărat și modul în care forțele armate se raportează la conflictele interne. Cea de a cincea mineriadă din ianuarie 1999 a repus pe tapet o problemă generată chiar de evenimentele din decembrie 1989, care au amorsat pe de altă parte și procesul de transformare a statului român într-un stat de drept. Participarea armatei la singeroasa represiune ordonată de dictatorul comunist Nicolae Ceaușescu a determinat declanșarea unor dezbatări în opinia publică privind responsabilitățile militarilor în perioada 16-22 decembrie 1989. Modul în care armata română s-a implicat în gestionarea acelei situații de criză internă a rămas însă nesanționat în plan politic, legislativ și juridic în anii '90, fapt care a influențat și contextul intervenției armatei în penultima mineriadă.

Dar folosirea armatei în crizele interne din 1989 și 1999 nu constituie niște premiere. Există precedente istorice în acest sens în țara noastră: reprimarea răscoalei din 1907, a grevei tipografilor din 1918 și a grevei petroliștilor din 1921, înăbușirea revoltei bolșevice de la Tatar Bunar, (Basarabia), din 1924 și a celei legionare din 1941. Primele trei au avut un caracter social-economic, fiind asemănătoare ca substrat situației din ianuarie 1999, comparativ cu ultimele două, care au avut un pronunțat caracter politico-ideologic, fiind apropiate situației din 1989. Trebuie remarcat că momentul decembrie 1989 este singurul în care scopul inițial pentru care a fost folosită armata nu a fost atins, mai ales că a avut nu numai o schimbare de putere, ci și una de sistem. În consecință în cadrul forțelor armate a persistat o incertitudine privind rolul și efectele acțiunii lor în astfel de situații.

Contextul pentru MApN

Această intervenție s-a derulat pe fundalul

gravelor dificultăți ale economiei românești, care se află într-o tranzitie prelungită și care influențează inclusiv situația forțelor armate. Astfel, mineriada din ianuarie 1999 a fost declanșată pe fondul unui conflict de muncă al sindicatelor miniere din Valea Jiului cu Ministerul Industriilor, legat în mare măsură de revendicările de ordin finanțiar ale salariaților în contextul măsurilor de restrucțurare preconizate de guvern.

Pe de altă parte, astfel de nemulțumiri fuseseră exprimate în mod repetat și de conducerea Ministerului Apărării Naționale, fiind vizat procentul de 1,98 din PIB prevăzut în proiectul de buget guvernamental pentru 1999. Aceasta este cel mai mic procent din ultimii patru ani, în posida cererilor MApN în favoarea creșterii sale, din rațiuni considerate vitale de minister pentru forțele armate și interesele de securitate națională. În consecință, eforturile militarilor în această direcție au continuat chiar și în zilele plecării minerilor spre București, șeful Statului Major General, general de corp de armată Constantin Degeratu, încercând să obțină de la comisiile parlamentare de specialitate o sporire a fondurilor alocate apărării în proiectul guvernamental. În această situație presantă pentru ea, coaliția de guvernămînt nu a rămas insensibilă la doleanțele armatei, președintele comisiei senatoriale pentru apărare, democratul Nicolae Alexandru, afirmîndu-și susținerea și el cererile colegului său de partid, Victor Babiu, sprijinit și de președintele Senatului și al PD, Petre Roman. Aceste eforturi s-au concretizat în amendamente ale Comisiei la proiectul de buget care cereau suplimentarea fondurilor pentru MApN cu 3.600 de miliarde lei. Totuși, aceste premise financiare negative nu au constituit elemente care să influențeze în mod public comportamentul armatei în cursul acestui conflict generat de probleme sociale, parțial și datorită exercitării controlului civil asupra armatei ca element al edificării statului de drept. De fapt, în acest context, adeverătele puncte slabe ale Puterii în relația cu militarii erau reprezentate de

situația ofițerilor armatei implicați în represiunea din decembrie 1989 și nevoia acestora de a fi acoperiți pe deplin din punct de vedere politico-juridic în eventuala lor intervenție.

Intervenția armatei din perspectiva politicianilor

Această chestiune a divizat încă o dată, așa cum era de așteptat, eșchierul politic, avînd în vedere cel puțin abordările total diferite ale Puterii și Opoziției ale problemelor Văii Jiului, ca background al mineriadelor. Pe de altă parte, într-un sistem democratic, folosirea forței în condițiile legii este un atribut al oricărei Puteri, rolul Opoziției fiind acela de a cenzura modul în care guvernul încadrează juridic și politic respectiva situație.

Puterea avertizase încă de la declanșarea grevei, la 5 ianuarie, prin președintele Camerei Deputaților, Ion Diaconescu, că în cazul degenerării acțiunii sindicale, urma să facă apel și la armată pentru menținerea ordinii. Această abordare anticipativă avea în vedere, evident, modul în care evoluase mineriada din septembrie 1991, care dusese la căderea guvernului Roman. Poate că nu întîmplător, unul din cei mai fervenți și constanți susținători din zona guvernamentală ai posibilității și legalității intervenției forțelor armate pentru restabilirea ordinii în acele zile a fost actualul ministru democrat al Apărării, care a fost ministru al Justiției în guvernul Roman. În dubla sa calitate de membru al guvernului și reprezentant civil al armatei în societatea românească, Victor Babiu a avut un rol esențial în asigurarea unei reacții corespunzătoare a armatei la așteptările coaliției guvernamentale.

Pe de altă parte, opozitia s-a manifestat categoric împotriva utilizării forțelor armate în acest scop. Ion Iliescu, președintele PDSR, a comparat reacția actualei puteri cu cea a președintelui comunist Nicolae Ceaușescu și a amintit că "generalii care au executat ordinele primite sănătățile astăzi pentru aceste fapte", referindu-se la procesele în curs de desfășurare intentate unor generali și ofițeri implicați în represiunea din decembrie 1989 de la Cluj și Timișoara. Liderul principalului partid de opozitie lansa practic un avertisment conducețorilor militari, care în viitor puteau răspunde pentru executarea deciziilor politice ale actualei guvernări, în exercițiul căreia aveau loc procese în cazuri pe care Iliescu le considera similare. De fapt, liderul PDSR, punea în evidență implicit incertitudinea politică, legislativă și juridică care domnea de 10 ani în ceea ce privește

fundamentele noii societăți românești. La rîndul său, partidul România Mare a mers mai departe decât PDSR cerînd militarilor "să intre în cazări și să nu repete greșelile fatale din decembrie '89. Regulamentele militare prevăd clar că un aberant sau anti-constituzional poate fi refuzat". Această adevărată instigare la neexecuțarea ordinelor de către instituțiile statului a radicalizat divergențele politice în criza care evoluă, momente ce solicită totuși o anume coeziune a eșchierului politic pentru asigurarea încrederii executanților deciziilor politice.

Problema intervenției pentru MApN

Contextul imediat al chestiunii intervenției militare era dat de gravul eșec al MI de a opri marșul minerilor și caracterul de urgență al situației. Acest fapt a fost marcat la nivel înalt nu numai de demisia ministrului de Interne, Gavril Dejeu, după Costești, ci mai ales de transferul generalului MApN Mircea Mureșan ca secretar de stat la MI în scopul consolidării acestui minister. Eșecul a fost explicat, printre altele, printr-un motiv similar celui ce punea probleme în atmosfera lumii militare: care puteau fi consecințele juridice ulterioare în cazul unei acțiuni în forță a unităților de poliție și jandarmerie? Incertitudinea răspunsului la această întrebare a constituit o cauză a lipsei de determinare a forțelor MI la Bumbești și Costești și nu putea fi ignorat nici în cazul MApN.

De aceea abordările publice ale MApN referitoare la o implicare militară în oprirea marșului minerilor au fost nuanțate, în funcție de calitatea oficialului respectiv și de escaladarea situației. Luările de poziție ale oficialilor MApN au relevat o exprimare mai netă a ministrului civil, ca om politic al coaliției guvernamentale, în favoarea unei acțiuni a militarilor și una rezervată a poliției. Astfel, declarații făcute sub acoperirea anonimatului agenției MEDIAFAX la 19 ianuarie evocau posibilitatea intrării în acțiune a militarilor numai "în ultimă instanță" și cu aprobarea CSAT.

Ministrul Apărării a afirmat în mod clar legitimitatea unei intervenții a forțelor armate pentru restabilirea ordinii, considerînd armata ca "un garant al ordinii de stat" și că Constituția, Legea MApN și Legea CSAT oferă suficiente temeuri juridice în acest sens. Mai mult, Executivul putînd decide aceasta fără o hotărîre a Parlamentului și chiar a CSAT, a cărei sursă de legitimare o evocase chiar el. Ministrul a precizat că "armata va interveni cu tot

ceea ce îi stă la îndemînă, în raport cu datele concrete ale situației", reliefind totuși și el în mod nuanțat posibilitatea unei intervenții la capacitate maximă la momentul de escaladare maximă a crizei. Punctul său de vedere a devenit mult mai marcant cu cît a fost exprimat în contextul importanței vizitei oficiale în Israel, programată în acea perioadă, și care a fost chiar scurtată în condițiile în care situația internă se agrava.

Reținerea militarii era legată de legislația din domeniu, considerată depășită de șeful Direcției Publice a Armatei, locotenent-colonel Alexandru Stoeneșcu. De asemenea, el a explicat, după declarația lui Diaconescu, că o eventuală acțiune a forțelor armate pentru restabilirea ordinii publice trebuie să se bazeze pe o decizie politică însoțită de indicații precise privind modalitățile de intervenție. Încercând să determine factorul politic, să-și asume responsabilitatea pentru o intervenție militară în integralitatea ei, militarii doreau bineînțeles să evite implicarea în situații comparabile cu cea din decembrie 1989.

După participarea la ședința Consiliului Suprem de Apărare a Țării din 19.01, consecutivă dezastrului Ministerului de Interne de la Bumbești, chiar și șeful SMG a considerat că evoluția situației generate de marșul minerilor spre capitală tinde "să afecteze principiile de funcționare a statului de drept și să creeze pericole la adresa securității naționale". Mai mult, el a invocat atribuțiile legale ale MApN pentru luarea unor "măsuri corespunzătoare, în conformitate cu dispozițiile autorităților politice", fără a face însă vreo precizare asupra sintagmei "măsuri corespunzătoare". Pe de altă parte, șeful Biroului de presă al MApN, aprecia că "protestul minerilor este unul de natură sindicală", astfel încât "armata va sta deoparte" și numai "amenințarea securității țării" putea determina intervenția armatei. Toate aceste declarații veneau pe fondul continuării existenței semnelor de întrebare din opinia publică privind legalitatea oricarei acțiuni militare în domeniul ordinii interne, precum și a înfirzirii adoptării de către Parlament a Strategiei privind securitatea națională, un document important pentru definirea unor astfel de situații.

Ceea ce inițial fusese formulat ca un avertisment a devenit o realitate în urma apocalipsei forțelor MI de la Costești, ce a determinat adoptarea unei Ordonanțe de urgență, în baza căreia președintele a decretat starea de urgență. Deși a fost o stare de urgență condiționată, măsurile speciale luate de MApN au fost totuși implementate înaintea expirării

termenului acordat de președinte minerilor, referitor la intrarea în vigoare a stării de urgență. Aceste măsuri au fost prezentate personal Parlamentului de către ministrul Apărării, care, în lipsa premierului aflat la negocieri la Cozia, apărea ca omul-cheie din "umbără" care asigura baza succesului premierului. Scopurile acțiunilor militare au fost detaliate, dar după încheierea mineriadei, de șeful Direcției Relații Publice a Armatei, locotenent-colonel Alexandru Stoeneșcu, care a explicat că unitățile combatante dotate cu armament și muniție au vizat doar izolarea zonei de conflict, descurajarea violenței și întărirea poziției premierului Radu Vasile în negocierile de la Cozia cu delegația minerilor aflați în zonă. Pe de altă parte, el a recunoscut că "trupele MApN și MI puteau executa foc de armă în condițiile prevăzute de legile și regulamentele militare" în cazul în care ar fi fost atacate de minerii semnalati și dotați cu diverse tipuri de arme. "Nu a existat militar care să șovăie sau să pună întrebări despre legalitatea ordinului președintelui", a asigurat șeful DRPA, care a precizat că militarii au fost asistați juridici în acțiunea lor.

În concluzie, asigurarea unui cadru legal pentru misiunea încredințată militarii a constituit baza unei stări psihologice pozitive a acestora. Intervenția lor a fost de scurtă durată și a tins să păstreze un caracter disuasiv, în condițiile în care factorul direct abilitat pentru ordinea internă nu era capabil să își îndeplinească misiunea în mod independent. În altă ordine de idei, rezolvarea în ultimă instanță pe cale politică a crizei a permis practic armatei să mențină implicarea sa la minimum și să evite responsabilitatea deschiderii focului, așa cum s-a întâmplat în timpul regimului Ceaușescu.

Consecințe ale mineriadei a V-a

În plan politic, acțiunea de descurajare a minerilor a adus avantaje armatei. Meritele forțelor armate în dezamorsarea crizei au fost recunoscute la 25 ianuarie de către secretarul general al Partidului Alternativă României, senatorul Paul Ghițu. Responsabilul acestui partid de opoziție a cerut în consecință o majorare a bugetului armatei, condiționând votarea Legii bugetului statului pe 1999 de către PAR de acceptarea acestei majorări.

Mineriada a V-a a avut consecințe și în domeniul securității naționale. Astfel, CSAT a decis în ședința sa din 26 ianuarie începerea reevaluării Strategiei de securitate națională. În aceeași ședință directorul SRI, Costin Georgescu, încadrase acțiunile minerilor în

articoul 3 al Legii siguranței naționale, ca amenințări la adresa siguranței naționale, confirmind astfel punctul de vedere exprimat de Babiuc în declarația sa din timpul vizitei în Israel.

Dincolo de momentele și efectele ei negative, această mineriadă a "impulsionat" în al doisprezecelea ceas Parlamentul să înceapă discutarea în sesiune extraordinară a legislației privind situațiile interne speciale, deși un proiect de lege era depus în Camera Deputaților de mult timp chiar de Victor Babiuc. Astfel, Legislativul a luat în discuție Ordonanța de urgență 1/1999 referitoare la starea de urgență și starea de asediu, care a intrat în vigoare la 22 ianuarie și în baza căreia președintele Constantinescu decretase deja starea de urgență condiționată pentru a permite desfășurarea militarii în zona Vilcea. Textul ordonanței prevede la articolul 31 răspunderea comandanțului suprem al forțelor armate și a CSAT pentru efectele executării ordinelor și precizează că "pe timpul stării de urgență și de asediu, folosirea armamentului din dotare și a muniției aferente se va face prin derogare de la legislația în materie în vigoare pe timp de normalitate". Aceste prevederi care oferă largi posibilități de folosire a armamentului nu se regăseau în textul mai moderat al lui Babiuc și au făcut obiectul criticilor președintelui Comisiei, deputatul PDSR Ioan Mircea Pașcu. La această ședință, jinută în prezența șefului Direcției Juridice a MApN, colonelul Rusu, s-a cerut SMG prezentarea unor texte asemănătoare din legislația unor țări europene. Acest fapt reflectă, ca în multe alte domenii în epoca postdecembristă, lipsa unor surse juridice interne de legitimare și fundamentare a noii societăți democratice, situație acoperită prin raportarea inevitabilă la surse occidentale, în virtutea priorității experienței lor în acest sens. În cele din urmă puternicele divergențe parlamentare și-au spus cuvîntul, ordonanța fiind returnată comisiilor, problema cea mai sensibilă rămînînd contextul folosirii armelor de foc și responsabilitatea deciziei respective într-un cadru democratic.

Dacă parlamentarii nu au reușit să ducă la capăt acțiunea lor legislativă, reprezentanții ai eșchierului militar au făcut public unele învățăminte ale mineriadei a V-a în ceea ce privește forțele armate. Astfel, se consideră că intrarea în acțiune a armatei se face în momentul în care pragul de rezistență al forțelor de ordine a fost depășit și există în mod clar pericolul unui război civil. Totodată, apărarea ordinii constituționale ar trebui excludată în baza unor legi și

regulamente foarte clare în care să se regăsească fără echivoc situațiile și condițiile în care trupele pot executa - pe bază de ordine scrise și a Legii 60 im bunătățită - acțiuni militare nonviolente sau violente ori combinate. Decizia politică de intervenție a armatei la rezolvarea unor asemenea conflicte trebuie să fie serios susținută de prevederile legale, aduse clar la cunoștința populației sau a liderilor sociali (președinți de partide politice, lideri de sindicat etc.), ca ultimă posibilitate de rezolvare a situației conflictuale. Ca atare, se poate deschide focul ca ultima și hotărîtoare măsură, iar riscurile urmează să revină, în mod legal, celor care au determinat aceste măsuri extreme (1).

NOTĂ

- 1) General de divizie (r) prof. dr. Valentin Arsenie, colonel dr. Vasile Voica, *Mineriada: opinii și învățăminte*, "Observatorul militar", numărul 5, 3-9 februarie 1999

MARIUS TEJA – Născut în 1969. Absolvent al Facultății de Istorie a Universității București în 1997. Actualmente lucrează ca redactor în cadrul Mediafax Database.

Intervenția NATO în Iugoslavia

MARIAN CHIRIAC

Marți 24 februarie 1999, ora locală 20.00, Alianța Nord - Atlantică (NATO) lansa primele atacuri aeriene asupra mai multor obiective militare din Republica Iugoslavia. Cu doar cîteva zile înainte de a sărbători 50 de ani de la înființare, NATO se implica într-o acțiune armată fără precedent, dusă împotriva unui stat suveran și avînd ca principală motivație intenția de a opri o catastrofă umanitară în provincia Kosovo. La ora redactării acestui text, bombardamentele NATO asupra Iugoslaviei au intrat în a patra săptămînă și este foarte greu de estimat cum se va soluționa criza din provincia iugoslavă. Scopul materialului de față este, în aceste condiții, doar acela de a pune în discuție cîteva dintre problemele privind legalitatea, impactul și implicațiile pe termen scurt ale intervenției NATO în Iugoslavia.

Intervenția Alianței - agresiune sau un act legitim?

Dezbaterea juridică asupra legitimității intervenției NATO în Iugoslavia este acum un subiect predilect pentru numeroși experti în drept internațional sau umanitar, politologi sau simpli reprezentanți ai opiniei publice. De parte de a fi unanim de acord asupra problemei în cauză, aceștia își argumentează punctul de vedere invocînd diferite aliniate din legislația internațională, dar mai ales în funcție de poziția politică pe care se situează. Foarte pe scurt, dezbaterea constă în opunerea a două principii: respectarea integrității teritoriale versus garantarea drepturilor omului și a drepturilor la auto-determinare. "NATO a intervenit ilegal într-o dispută internă a unui stat suveran, iar actul său este unul de agresiune", sună unul dintre argumente. Aceasta se bazează pe principalul act prin care se reglementează relațiile

internaționale, respectiv Charta Națiunilor Unite, în care, la articolul 2(4), se spune explicit că statele "trebuie să se abțină, în relațiile internaționale, de la amenințarea sau folosirea forței împotriva integrității teritoriale sau a independenței politice a oricărui stat". Excepții în acest caz se fac doar atunci cînd un stat este pus în situația de a se apăra împotriva unei agresiuni externe sau cînd Consiliul de Securitate al ONU identifică "o amenințare la adresa păcii, un act de violare a păcii sau unul de agresiune" și se autorizează folosirea forței. În cazul situației din provincia Kosovo, bunul simț spune că nu se poate invoca aplicarea nici uneia dintre excepții. Despre dreptul la auto-apărare nu se poate vorbi atât vreme cît Iugoslavia nu a atacat nici un stat - fie el membru sau nu al Alianței Nord - Atlantice - iar în plus, Belgradul nu a amenințat militar nici una dintre țările vecine, cu atît mai puțin Kosovo, o provincie din cadrul Serbiei. Pe de altă parte, Consiliul de Securitate nu a autorizat folosirea forței, iar țările membre NATO nici măcar nu au mai încercat să capete avizul acestui organism, deoarece era previzibilă opozitia Federației Ruse și a Chinei față de intervenția armată aliată.

Apărătorii acțiunii militare a Alianței Nord - Atlantice au speculat oarecum faptul că există doar cîteva sancțiuni care pot fi impuse avînd acoperirea legislației internaționale, dar și faptul că principiile legale sunt suficient de vagi pentru a permite justificarea bombardamentelor ca un act umanitar. Ei aduc în discuție în special argumentul că există trei rezoluții ale Consiliului de Securitate (emise de-a lungul anului 1998) în care este condamnat tratamentul aplicat minorității albaneze de către Belgrad și în care se solicită reducerea prezenței militare iugoslave în Kosovo. Cu toate acestea, nici una dintre rezoluții nu autorizează folosirea forței.

În plus, Charta interzice Națiunilor Unite și statelor, în mod individual, să intervină "în chestiuni care îñ de jurisdicția internă a unui stat". Numind intervenția "un imperativ moral", președintele american Bill Clinton - susținut și de unii experti - argumentează că în situații de urgență se poate interpreta și altfel Charta ONU. "Bombardamentele NATO decurg dintr-o interpretare mai largă a Chartei, compatibilă cu legile care stipulează că, în caz de catastrofă umanitară este recunoscut dreptul indivizilor de a fi protejați față de practicile care au atribuite unui genocid, față de tortură sau alte abuzuri sau violări ale drepturilor omului", consideră Allan Gerson, senior fellow la Consiliul pentru relații internaționale, organism apropiat administrației de la Washington (vezi New York Times din 27 martie a.c.).

Apărătorii intervenției NATO mai susțin că în epoca modernă a crescut importanța respectării drepturilor omului în dauna principiului sacrosant al suveranității statale, iar securitatea democratică trebuie să devină un mecanism politic. Pînă cînd însă toate aceste criterii și argumente vor fi prevăzute și explicitate în documente și convenții internaționale, devenind astfel principii de drept unanim acceptate, garante ale păcii și dreptății, există pericolul - iar după opinia mea ce se întimplă în Iugoslavia este un astfel de exemplu - ca doctrina intervenției umanitare să fie o justificare folosită îndeosebi de marile puteri pentru a-și impune propriile interese.

Și-a atins Alianța Nord - Atlantică scopul intervenției militare?

La 24 martie, prima zi a bombardamentelor NATO în Iugoslavia, președintele Bill Clinton declară că există trei motive principale care justifică această intervenție:

- "să se demonstreze seriozitatea opozitionei Alianței față de agresiune"
- să opreasă, în Kosovo, "continuarea și escaladarea" acțiunilor militare ale regimului condus de Slobodan Milosevici
- să afecteze capacitatea militară a Serbiei, astfel încît acest stat să nu mai poată duce războiul împotriva populației civile. La aproape o lună de la debutul bombardamentelor (care într timp au avut

"efekte colaterale" grave, ducînd la uciderea a sute de persoane nevinovate ca și la distrugerea unor obiective civile, cu implicații sociale și ecologice imposibil de estimat) rezultatul este exact contrariu. Pînă în acest moment, ofensiva aeriană a NATO a eşuat în tentativa de a duce la îndeplinire și alte obiective adiționale, aşa cum au fost ele prezentate de numeroși înalți reprezentanți politici și militari ai țărilor membre ale Alianței:

- "evitarea unei catastrofe umanitare" - despre un adevărat dezastru umanitar de abia acum se poate vorbi, atîta timp cît datele oficiale ale UNCHR arătau, spre exemplu, că la 17 aprilie existau peste 750 de mii de persoane care s-au refugiat din Kosovo, de peste cinci ori mai mult decît numărul celor care și părăsiseră căminele înainte de începerea bombardamentelor NATO. Datele furnizate de Alianță sunt chiar mai alarmante în acest sens, dar sunt oferite ca argument împotriva politicii dusă de Miloșevici, acuzat printre altele de genocid și crime împotriva umanitatii.

- "slăbirea poziției președintelui Miloșevici" - acest lucru nu s-a realizat, dimpotrivă președintele Federației iugoslave pare a fi susținut în politica sa de apărare "împotriva agresiunii NATO" de cvasi-totalitatea concetășenilor săi, inclusiv de foști opozanți democratici. Conform unor relatari credibile, cei mai mulți sârbi, deși continuă să critice politica autoritaristă a liderului lor, nu înțeleg rostul acțiunilor aliate. - "construirea unei Europe unite, stabile, în care să predomină pacea și stabilitatea" - în acest moment, pericolul extinderii conflictului și în alte țări balcanice a crescut considerabil, iar scenarii alarmante vorbesc chiar de posibila extindere a războiului iugoslav la nivelul întregii Europe. Cert este că pînă în acest moment incidentele armate la granița dintre Albania și Iugoslavia s-au înmulțit considerabil (între timp relațiile diplomatice dintre cele două țări au fost întrerupte), că au apărut probleme sociale în Fosta Republie Iugoslavă a Macedoniei (FYROM), unde numărul refugiaților de origine albaneză pune în pericol fragilul echilibru demografic din această țară, și nu în ultimul rînd, se poate aminti aici de pericolul destabilizării Republiei Muntenegru, care deși parte componentă a Federației Iugoslave, prin intermediul președintelui său, dar și a multor

reprezentanți ai societății civile, a avut în ultima vreme o atitudine critică la adresa politicii lui Miloșevici.

Pe lîngă toate aceste îndatoriri asumate conștient la începutul acțiunilor militare, Alianța Nord - Atlantică se vede mai nou confruntată și cu alte "obligații suplimentare, deloc ușoare" (vezi New York Times din 11 aprilie a.c.):

a) oprirea ofensivei armatei și a forțelor de poliție sîrbe împotriva rebelilor din Armata de Eliberare din Kosovo (UCK), direcționată indirect și împotriva unor civili;

b) administrarea problemei refugiaților și readucerea acestora înapoi la casele lor;

c) pregătirea unei posibile intervenții terestre pentru garantarea unui viitor acord de pace, vorbindu-se deja despre planuri privind trimiterea în zonă a circa 180-200 de mii de militari.

Despre acest din urmă punct, oficialii NATO au declarat în dese rînduri că nu intră în calculele lor, dar reprezintă singura variantă posibilă și realistă atât timp cât Alianța nu renunță la ideea garanțării unui acord de pace doar prin intermediul unei forțe militare sub egida sa. Această problemă este de fapt cea mai spinoasă și cu un coeficient de risc extrem de ridicat, pentru că foarte probabil forțele iugoslave se vor apăra cu orice preț. Iar în aceste condiții, repetarea unui nou Vietnam nu va mai părea ceva imposibil.

Alte efecte ale acțiunilor Alianței: Deși justificate ca acțiuni împotriva capacitatei militare a regimului Miloșevici, loviturile aeriene ale NATO au distrus, printre altele, și obiective civile (poduri, rafinării, fabrici etc), lucru care afectează iremediabil economia iugoslavă, slăbită și aşa de cei patru ani de embargo și de războiul din Bosnia. Blocarea traficului pe Dunăre produce pierderi însemnante și altor țări riverane, numai autoritățile române vorbind în această situație de circa 150 de milioane dolari trecuți săptămînal la pasiv. Acești bani nu vor fi plătiți de nimeni, după cum nu s-au recuperat în vreun fel nici cele 7 miliarde de dolari despre care Bucureștiul spunea că le-a pierdut în urma respectării embargoului impus Iugoslaviei.

Pe de altă parte, bombardamentele NATO au avut un puternic efect emoțional asupra majorității populațiilor din Balcani și din fostă Uniune Sovietică. În ciuda politicii pro-NATO dusă de

guvernele de la Atena, Roma, București, Sofia, Skopje etc, foarte mulți oameni condamnă sincer acțiunile Alianței, iar în aceste condiții sentimentele ultra-naționaliste și anti-occidentale au devenit foarte puternice, cu efecte care sănătate greu de prevăzut pe termen scurt. În Rusia, s-au oferit în acest fel argumente suplimentare la temerile deja existente privind intențiile NATO de a-și extinde influența tot mai mult către Est. Într-o atmosferă care amintește foarte mult de cea din vremea războiului rece, relațiile dintre Moscova și Bruxelles s-au înrăutățit considerabil, Rusia răspunzînd la atacurile aeriene NATO prin retragerea sa din Parteneriatul lărgit pentru pace, cu retragerea ambasadorului său de pe lîngă Alianță și cu votarea în camera inferioară, la 7 aprilie, a unei propuneri privind sprijinirea cu armament a Iugoslaviei. Acțiunile militare NATO, după cum am arătat, vin în contradicție cu legislația internațională, dar în plus contravin chiar propriei Charte în care, la articolul 5, se spune că Alianța este o organizație colectivă defensivă, cu atribuții limitate strict la apărare în cazul unei agresiuni. Summit-ul NATO de la Washington, ocazionat de sărbătorirea a 50 de ani de la înființarea Alianței, a luat în discuție și "noul concept strategic" menit să definească rolul organizației în secolul XXI. Dar intervenția din Kosovo, precedată de acțiuni similare în Bosnia (lovituri aeriene cu caracter punitiv și desfășurarea de forțe de menținere a păcii), pune în discuție chiar rațiunea de a fi a Alianței, care în mod evident și-a asumat o parte din prerogativele ONU. În aceste condiții, nu puțini observatori spun că inclusiv rolul Națiunilor Unite va trebui redefinit, îndeosebi în ceea ce privește atribuțiile pentru asigurarea păcii și a securității internaționale. Pe lîngă toate acestea, NATO, prin acțiunile întreprinse în ultima perioadă, și-a acordat atribuții și în ceea ce privește protejarea și îngrijirea refugiaților (vezi în acest sens acțiunea "Adăpost aliat", desfășurată pe teritoriul Albaniei). La criza umanitară de proporții, devenită reală doar după începerea bombardamentelor - acțiune începută în ciuda avertismentelor initiale ale CIA, ale Joint Chiefs of State și a numeroși analiști - NATO și-a asumat obligații de "parteneriat" cu Înaltul Comitet ONU pentru Refugiați (UNHCR) dar și cu alte agenții umanitare. Ca niciodată pînă acum (pentru

că în Bosnia, Somalia, Rwanda sau Iraq, Alianța doar a protejat munca voluntarilor, avînd în plus și mandat ONU), NATO s-a implicat direct și în administrarea problemei refugiaților, punînd sub semnul întrebării tocmai statutul acestor organizații nonguvernamentale, respectiv independența și lipsa oricărui partizanat politic. "UNHCR are experiență, credibilitatea și - dacă SUA și-ar plăti contribuția financiară, care e echivalentul a doar cîteva zile de bombardament - chiar resursele financiare pentru a rezolva problema refugiaților (din Albania și Macedonia - n.m.)", declară un oficial al unei organizații umanitare (New York Times, 10 aprilie 1999).

Concluzii:

Cel mai adesea, războiul din Iugoslavia este prezentat ca o confruntare între două sisteme de valori, reprezentate, pe de o parte de capitalism și democrație, respectiv de socialism și naționalism. În primul caz, ar fi vorba de tabăra "celor buni", mai exact a țărilor din Alianța Nord - Atlantică aflată în opozitie cu "cei răi", respectiv regimul Miloșevici. Tot din această perspectivă s-a construit și atitudinea autorităților române, care au optat deschis pentru valorile democratice, în opozitie cu "surprințătoarea reacție panslavistă a societății românești" (ministrul de Externe, Andrei Pleșu). Cred însă că o aproximare doar din acest punct de vedere a conflictului etnic, religios și politic din Kosovo (devenit acum un război pe teritoriul întregii Iugoslavii) nu face decît să ofere justificări și nu să lămurească concret cauzele acestuia.

După părerea mea, conflictul din Kosovo reprezintă extrapolarea politică a unei confruntări de interese multiple și cel mai adesea ireconciliabile, în care dreptatea nu poate să aparțină decât celui care este mai puternic. Din acest motiv cred că faptele trebuie să dezbrăcate de aura lor ideală și înțeles faptul că lumea este guvernată în primul rînd de interese. Intervenția comunității internaționale în acest conflict nu a ajutat la clarificarea lucrurilor. Din start, occidentalul a categorisit taberele și s-a alăturat față celor pe care îi consideră "celor buni", respectiv etnicii albanezi. Conștient sau nu, marile puteri au devenit partizane și au încercat să impună o soluție de pace

- inclusiv prin mijloace militare - care nu s-a dorit una de compromis și nici care să armonizeze divergențele dintre sîrbi și albanezi.

Conflictul din Kosovo este în acest moment departe de a se termina. Pînă la găsirea unei soluții de pace, în numele ideologiilor și al dreptății exclusive, sute de mii de oameni au avut și vor continua să aibă de suferit, alții vor mori, iar Kosovo va fi cert un alt teritoriu în care oamenii de etnii diferite își vor fi străini unii altora.

MARIAN CHIRIAC - jurnalist, MA în Științe ale comunicării în masă, Școala Națională de Studii Politice și Administrative (SNSPA). Între 1996-1998 a fost editor al revistei "Politica Externă", editată de către Societatea Academică din România. A publicat numeroase articole și comentarii despre situația din fostă Iugoslavie.

Impact Kosovo: tranziție internă - tranziție externă

ROMULUS BRÂNCOVEANU

Intervenția NATO în Iugoslavia a reașezat scena politică românească într-un soi de *situatie inițială* proprie perioadei de dinainte de 1996. Pe atunci, partidele își identificau partenerii și locul în spectrul politic pe baza interpretării unor concepe precum democrație și economia de piață. După acțiunile NATO din primăvara acestui an, situația partidelor în spectrul politic și identificarea partenerilor naturali par a fi legate de atitudinea față de acest eveniment, iar într-un sens mai general, de interpretările conceptului de suveranitate. Interesant este faptul că situațile inițiale care priveau proiectul politic intern corespund aproape milimetric cu situațile de acum referitoare la proiectul politic extern. Cei care se declară împotriva intervenției NATO o fac în numele unor principii de politică internațională a căror valabilitate este considerată mai presus de orice discuție, în timp ce partizanii ei profesează o critică explicită a acelorași principii. Dincolo de principii, în mod curios, ambele tabere își declară același obiectiv: integrarea României în NATO. Numai că partidele care se declară împotriva intervenției NATO în Iugoslavia consideră că integrarea nu trebuie să însemne și acceptarea oricărora condiții și cereri din partea Alianței Nord-Atlantice. Ele apreciază că n-ar trebui să trecem pentru interesul nostru național care, în condițiile date, ar cere o atitudine neutră, dacă nu chiar o condamnare a acțiunii NATO. Dimpotrivă, partidele care susțin intervenția NATO consideră că tocmai interesul național, mai ales în condițiile existente, este acela care implică susținerea neabătută a acțiunilor NATO în Iugoslavia. Când își susțin interpretarea, primii se tem de ceea ce ei numesc "precedent" (în opinia lor "precedentul" creează reguli în viața internațională), în timp ce ultimii se tem de rămînerea în afara NATO care ar crea posibilitatea unor desfășurări imprevizibile de felul celor sugerate de adversarii lor. Una peste alta, ținând cont de sensul argumentelor, s-ar putea spune că "realismul" este viziunea ce domină în disputa legată de intervenția NATO în Iugoslavia. Un "realism" al jumătăților de măsură în ceea ce-i privește pe oponenții ei și unul al implicării până la capăt în ceea

ce-i privește pe susținători. Acest gen de "realism" traduce în mare parte lipsa noastră de pregătire pentru evenimente cum sunt cele din Iugoslavia. Nu e vorba de a te asigura pentru ce poate fi mai rău, ci, iarăși, de o anumită înfiriere față de o dinamică politică ce se dovedește, iată, nu-i aşa, imprevizibilă. Până de curînd, destui comentatori și oameni politici (primii au devenit aproape mai importanții decât ultimii) nu mai vedea rostul NATO după încheierea războiului rece și deplîngău criza alianței și lipsa ei de orientare.

Există, aşadar, o anumită corespondență între interpretările date democrației și economiei de piață, pe de o parte, și suveranității, pe de altă parte. Mai mult, influența pe care au avut-o acțiunile NATO în vremea din urmă asupra scenei noastre politice scoate în evidență că trecere de la comunism la democrație nu presupune doar planul unei tranziții așa-zicind interne, ci și un plan extern. Planul extern al tranziției pare a fi exclusiv unul de natură politică și are în centrul său, după părerea mea, o nouă înțelegere a suveranității și a vieții internaționale compatibilă cu teoria democrației, din partea partidelor, a societății civile, a societății noastre în general. Într-un anume sens, putem spune că ne aflăm acum în cursul unei asemenea tranziții externe, în timp ce state precum Ungaria, Polonia și Cehia au reușit în această privință mai mult decât noi. Pentru a sublinia comparația între începuturile tranziției pe plan intern și ceea ce numesc tranziție pe plan extern (comparația trebuie înțeleasă mai degrabă ca o încercare de a-mi prezenta într-un mod sugestiv opinile și nu neapărat ca un argument), confruntarea de astăzi în jurul suveranității prezintă o serie de asemănări cu disputa mai veche dusă în jurul capitalismului (economiei de piață și democrației). Până nu de mult, capitalismul era respins și chiar condamnat de aceia care nu se puteau regăsi cu interesele și idealurile lor într-un asemenea societate și care primiseră numele de criptocomuniști. În locul asumării țelului unei societăți așezate pe fundamente liberale, aceștia propuneau modele de societate, cum ar fi cel suedez,

japonez etc., posibile și valabile în viziunea lor tocmai prin subțierea unor asemenea fundamente. În același timp, cei care credeau în valorile libertății și ale pieței se sfiau să vorbească de capitalism ca despre idealul la care, în fapt, aspirau. Astăzi, situația se repetă în privința suveranității. Adeptații celei de a treia căi de construcție internă a economiei și societății românești găsesc că și în politica externă e posibilă un fel de a treia cale, modelul reprezentându-l pasămîne Elveția și Austria, de vreme ce, în opinia lor, păstrarea unei suveranități neștirbite este compatibilă cu necesitatea și susținerea neabătută a integrării României în NATO.

Dacă observațiile mele sunt corecte și se poate vorbi într-adevăr de o tranziție externă, trebuie spus totuși că în cazul acesta idealul care ne-ar putea orienta nu are cel puțin deocamdată claritatea idealului societății ridicate pe fundamente liberale care a ghidat tranziția internă. Deși intervenția NATO în Iugoslavia mi se pare în orice caz cu mult mai suscipientă de a fi legitimată decât poziția Iugoslaviei și a prietenilor, oricără de banală ar părea observația ce urmează, această intervenție reprezintă numai un fapt, și nu văd cum ar putea fi considerată expresia vreunui gen de ideal după care ar trebui să ne orientăm. De asemenea, motivările și critica la adresa ei provenind din diferite surse nu se pot constitui într-o bază suficientă pentru discuția începută aici. Mai pe scurt spus: dacă pentru tranziția externă n-a existat, așa cum s-a tot afirmat, o teorie a trecerii de la comunism la capitalism, pentru tranziția externă nu există nici măcar o imagine clară a idealului care ne-ar putea orienta sau a experiențelor pe care le-am putea urma. Există însă o discuție mai largă cu privire la suveranitate și un obiectiv general pentru mai toate țările care s-au desprins de comunism, acela al integrării în NATO și în celelalte structuri occidentale. Deși cred că a reieșit suficient de lîmpede, subliniez că mă refer la suveranitatea externă și că discut numai dimensiunea politică a acesteia, fără a intra în chestiunile juridice.

Astfel, după părerea mea, pot fi identificate două mari grupe de probleme care fac ca în contextul raportării la suveranitatea orientarea tranziției externe să fie un lucru complicat. Prima grupă de probleme este de natură istorică. Aceste probleme apar atunci când considerăm caracterul revoluționar într-un sens liberal al idealului de suveranității naționale, al independenței, așa cum a fost el perceput el pînă de curînd. Adeziunea la acest ideal este cu atît mai puternică în societățile din Estul Europei, unde

obținerea suveranității externe a constituit parte a procesului de desprinderi de comunism. După cum bine se știe, în condițiile politicii de bloc specifică perioadei războiului rece, suveranitatea statelor s-a pliat pe anumite interdependențe politice. În ceea ce privește blocul estic, exemplul cel mai relevant este acela al conceptului "suveranității limitate" lansat și practicat de Uniunea Sovietică. Destrămarea lagărului comunist, a URSS, a Iugoslaviei și chiar a Cehoslovaciei au însemnat o lărgirea, ba chiar o cucerire a suveranității din partea statelor rezultate. Dobândirea suveranității externe a fost astfel o componentă esențială a procesului de prăbușire a comunismului și a celui de democratizare. Nu cred însă că un asemenea gen de probleme reprezintă un obstacol în privința clarificării țelurilor tranziției externe sau în ceea ce privește experiența însăși a orientării. În definitiv, nici România, nici Ungaria, nici Polonia și.a.m.d. nu-și fac prea multe probleme din acest punct de vedere atunci cînd vine vorba de intrarea în UE. Ele pot face însă tranziția externă extrem de dificilă pentru statele în care lărgirea sau dobândirea suveranității în procesul căderii comunismului se transformă în suport pentru politici naționaliste. Totodată, ele pot constitui argumente serioase pentru cei care invocă trecutul și experiența acestuia cu speranța că într-un fel sau altul îl vor putea reînvia.

Al doilea grup de probleme este de natură teoretică. Ele necesită un răspuns pentru că altfel ar trebui să acceptăm că raportul puterii de coerciție dintre state este cel care explică și justifică, în fond, ordinea politică internațională și, în consecință, orientarea tranziției externe nu privește vreun ideal și nici decizia independentă a societăților în cauză. Asemenea probleme sunt ridicate, în primul rînd, de contradicția dintre argumentele bazate pe pretenția de valabilitate universală a unor principii, cum ar fi drepturile omului, pe de o parte, și argumentele de natură relativistă, cum ar fi dreptul comunităților de a-și conserva valorile specifice, pe de altă parte, care sunt invocate deopotrivă în favoarea limitării suveranității. Ele se pot referi de asemenea la ceea ce Henry Sidgwick numește conflictul general dintre idealurile cosmopolitane și național ale organizației politice. Potrivit idealului național politica externă trebuie să exprime interesele unui grup determinat de ființe umane legate între ele prin naționalitatea comună, în timp ce idealul cosmopolitan presupune promovarea unei politici externe în acord cu interesele fiecărui individ. Conflictul dintre aceste două idealuri poate fi constat, de exemplu, în cazul

imigrației (toate statele limitează acest proces, într-o formă sau alta) sau în cazul unor acțiuni cum este aceea întreprinsă de NATO în Kosovo. Acestor întrebări li se pot alătura cele rezultate din diversificarea și chiar hibridizarea structurii instanțelor de autoritate existente momentul de față de pe scena mondială (numai în intervenția din Kosovo sunt implicate NATO, SUA, ca instanță independentă, NATO și UE).

Mă îndoiesc că asemenea probleme ar putea primi un răspuns plauzibil pe baza schemei *natiune - stat (suveranitate externă) - istorie*, de origine hegeliană, în care națiunile - stat sunt subiect al activității politice, iar istoria este tribunal al lumii. (Tocmai acesta este schema după care gîndesc adversarii intervenției NATO în Iugoslavia, interzicind albanezilor minoritari vocația emancipării, și pe care, în același timp, o propun drept model pentru proiectul politic extern românesc.) După părerea mea, un răspuns plauzibil ar trebui să nu răpească indivizilor rolul pe care îl pot juca pe scena comună a lumii. O asemenea soluție este schițată de Ralf Dahrendorf în contextul teoriei sale a conflictului social, care presupune posibilitatea creării unei societăți civile mondiale. Dahrendorf pornește de la ideea kantiană a administrației generale a dreptului într-o societate civilă mondială. Drumul către o asemenea societate civilă ar trece, potrivit lui Kant, prin confruntări în interiorul societăților și între state, la sfîrșit ajungîndu-se la o structură de autoritate, la o constituție de stat desăvîrșită, atât pe plan intern cât și pe plan intern, care să permită realizarea deplină a aptitudinilor naturale ale oamenilor. Ideea este aceea că o asemenea ordine ar permite manifestarea indivizilor într-un fel de societatea civilă globală fără nici un fel de posibilitate de acaparare a elementelor ei și către vrem centru de autoritate sau putere. În condițiile actuale, susține Dahrendorf, statul național eterogen este cadrul cel mai de încredere pentru dezvoltarea societății civile. Însă în acest cadră nu se poate realiza o libertate reală care este o libertate pentru toți oamenii (el se referă aici la marile diferențe care există între societățile occidentale în privința condițiilor politice, economice și sociale în care se mișcă individul, pe de o parte, și state din alte zone ale lumii în care toate aceste condiții sunt defavorabile, pe de altă parte). De aceea, cadrul statului trebuie depășit. Căile pe care se poate înainta sunt cel puțin trei: crearea unui drept internațional, care trebuie să fie un drept al indivizilor și nu al popoarelor, crearea de organizații internaționale și, în sfîrșit, crearea de organizații civile internaționale.

ROMULUS BRÂNCOVEANU - A absolvit Facultatea de Filosofie, Universitatea București. Este cercetător la Institutul de Științele Educației. A publicat articole și analize politice în *România liberă*, *Contra-punct*, 22, *Sfera Politicii*.

Summit-ul de la Washington

ELADI FLORENTINA PĂTRU

Răspunsul lui Dahrendorf pare, cumva, nerealist. El însuși se referă la posibilitatea societății civile mondiale, dacă nu neapărat cu reținere, atunci cel puțin cu sentimentul omului atașat de un ideal înalt și care exprimîndu-și convingerile o face cu precauție pentru a nu fi considerat un naiv. Corespunde această societate civilă mondială unui guvern mondial, așa cum sugerează Dahrendorf, sau sistemul de a administra general dreptul ar putea presupune și existența formațiunilor statale? Până unde se va întinde suveranitatea acestor formațiuni? Cred că asemenea întrebare rămîn deschise atâtă vreme cât idealul cosmopolitan al societății civile pare încă unul foarte îndepărtat. Dahrendorf observă că nici măcar în Uniunea Europeană nu se poate vorbi de existența unei societăți civile complementare. Cred însă că un asemenea ideal, pornind de la semnele sale de concretizare, după părerea mea deja evidente în dreptul internațional și cel puțin în organizațiile suprastatale occidentale, reprezintă un reper dezirabil pentru proiectul nostru politic extern. De bună seamă că politica externă trebuie să fie una realistă. Realism înseamnă însă și a lăsa seama la semnele timpului. Prin urmare n-ar trebui să rămînem prizonieri unor orientări care ne lasă în afara joc (la drept vorbind, într-o societate civilă mondială n-am putea rămîne în afara jocului), deși fiecare sătem atașă națiunii noastre și împărtășim valorile ei particulare comune.

Dacă admitem că acțiunea politică privește individul și că orientarea noastră în lumea socială nu poate fi redusă la *Blut und Boden*, atunci suspiciunea noastră față de cei care afirmă valori asemenea idealului societății civile mondiale ar trebui, cel puțin, să fie mai reținută. Aceste valori nu sunt doar complementare celor democratice pe care le urmăram în plan intern, ci se adaugă chiar condițiilor unei bune orientări în tranziția internă. Însușindu-ni-le ca repere pentru tranziția externă înseamnă că va depinde și de noi ca ele să nu însemne doar o transfigurare ideologică a raporturilor de forță de pe scena mondială.

În cadrul summit-ului de la Washington, membrii NATO vor dezbatre trei teme importante pentru configurația viitoare a Alianței Nord-Atlantice: revizuirea doctrinei nucleare și stabilirea zonei de intervenție a NATO, ca puncte importante pentru adoptarea unui nou Concept Strategic, precum și stabilirea unui calendar precis de aderare pentru statele candidate la un al "doilea val" de integrare în NATO.

Astfel, la începutul lunii februarie, ministrul francez al Apărării, Alain Richard, a declarat, în cadrul unui Forum organizat la München, pe probleme de apărare, că Franța nu dorește să fie "jandarmul lumii", solicitând ca zona de intervenție a NATO să fie limitată la regiunea euro-atlantică, sub autoritatea Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite. "În 1994, am trasat precis limitele juridice și geografice ale potențialelor intervenții ale NATO, acestea fiind reduse la zona euro-atlantică și înscrise, asemenea Tratatului de la Washington, în cadrul ONU", a declarat Alain Richard. "Trebuie să menținem această bază solidă și să abordăm cu prudență orice formulă nouă care ar putea indica faptul că sarcina principală a Alianței este de a fi jandarmul lumii, avînd misiunea de a trata crizele oriunde în lume. (...) Rămînem atașă ferm legitimității conferite oricărei operațiuni de articolul 5 (care utilizează apărarea colectivă a aliaților), implicînd recurgerea la forță sub autoritatea Consiliului de Securitate al ONU", a adăugat ministrul francez al Apărării.

După destrămarea Pactului de la Varșovia și a Uniunii Sovietice, membrii NATO s-au declarat de acord în privința suprimării ultimei misiuni, despre care au afirmat că nu mai are nici un sens. Dezbaterile actuale vizează înlocuirea acestei ultime misiuni cu una sau două misiuni de gestionare a unor "situații de criză" și de "cooperare" cu Europa de Est și statele neutre.

Pe masa tratativelor se află în prezent trei propuner. Prima dintre ele, inițiată de Franța și Germania, și susținută de Luxemburg și Belgia, are în vedere crearea unei a patra "misiuni esențiale" care se referă, în termeni generali, la probleme de "securitate și stabilitate". Cea de-a doua propunere a venit din partea Norvegiei. Beneficiind de sprijinul Islandei, Danemarcei și Greciei, această inițiativă vizează crearea a două noi misiuni ale Alianței – de gestionare a crizelor și de cooperare cu statele

europene de Est. Cea de-a treia propunere, britanică, este sprijinită de Statele Unite ale Americii, Canada, Olanda și Turcia, și prevede același lucru ca și propunerea Norvegiei, dar în termeni ușor diferiți.

Unele state ale Alianței Nord-Atlantice, ca Spania, și-au exprimat dorința ca o "misiune esențială a NATO" să constituie operațiunile de menținere a păcii. În același timp, dorinc să mențină influența Organizației Națiunilor Unite asupra unor eventuale acțiuni ale NATO în afara teritoriului statelor membre și temîndu-se, potrivit unor surse diplomatice, de "globalizarea Alianței", Germania și Franța pledează pentru o definire mai clară a unei a patra misiuni și solicită o referire detaliată privind legalitatea internațională a acțiunilor "din afara" teritoriului NATO.

Astfel, la începutul lunii februarie, ministrul francez al Apărării, Alain Richard, a declarat, în cadrul unui Forum organizat la München, pe probleme de apărare, că Franța nu dorește să fie "jandarmul lumii", solicitând ca zona de intervenție a NATO să fie limitată la regiunea euro-atlantică, sub autoritatea Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite. "În 1994, am trasat precis limitele juridice și geografice ale potențialelor intervenții ale NATO, acestea fiind reduse la zona euro-atlantică și înscrise, asemenea Tratatului de la Washington, în cadrul ONU", a declarat Alain Richard. "Trebuie să menținem această bază solidă și să abordăm cu prudență orice formulă nouă care ar putea indica faptul că sarcina principală a Alianței este de a fi jandarmul lumii, avînd misiunea de a trata crizele oriunde în lume. (...) Rămînem atașă ferm legitimității conferite oricărei operațiuni de articolul 5 (care utilizează apărarea colectivă a aliaților), implicînd recurgerea la forță sub autoritatea Consiliului de Securitate al ONU", a adăugat ministrul francez al Apărării.

În cadrul summit-ului de la Washington, discuțiile între membrii Alianței Nord-Atlantice vor fi purtate în jurul unui alt subiect esențial pentru adoptarea noului Concept Strategic, și anume revizuirea doctrinei nucleare a NATO. În perspectiva viitoarei reuniuni din aprilie 1999, Germania și Canada intenționează să solicite lansarea unui studiu privind

dezarmarea nucleară și convențională în Europa.

Primele încercări de revizuire a doctrinei nucleare a NATO au apărut la sfîrșitul anului 1998, inițiativa aparținând ministrului german de Externe, Joschka Fischer. Germania, beneficiind și de susținerea puternică a Canadei, și-a exprimat dorința ca, în cadrul reunii de la Washington, membrii NATO să inițieze dezbatările asupra doctrinei nucleare a NATO, dezbatere care ar constitui decizia NATO de a renunța la a recurge prima la utilizarea armei nucleare în eventualitatea unui conflict.

Cancellorul german, Gerhard Schroeder, a apreciat necesitatea unei "dezbateri strategice", exprimându-și însă regretul că subiectul este "tabu" și afirmando totodată că, indiferent de rezultatul dezbatelor, NATO va putea conta oricând pe "loialitatea" Germaniei.

La rîndul său, primul-ministru al Canadei, Jean Chrétien, a reluat ideea cancelarului german Gerhard Schroeder: "Noi suntem de părere că trebuie să existe o dezbatere pe această temă" a afirmat premierul canadian.

Aceste propunerii au generat proteste din partea Statelor Unite ale Americii, Franței și Marii Britanii, care au declarat că se opun unei astfel de inițiative care ar schimba fundamental doctrina nucleară a Alianței. Această doctrină și-a demonstrat fiabilitatea. Ea trebuie să fie menținută. Dacă vom exclude utilizarea armelor nucleare ca primă măsură de ripostă, vom slăbi măsurile de descurajare nucleară", a ținut să sublinieze William Cohen, secretarul american al Apărării. "Ar fi o eroare de a abandona această doctrină", a adăugat Cohen, exprimându-și "pesimismul" în privința continuării proliferării nucleare, chimice și balistice.

O altă problemă majoră ce urmează să fie discutată la viitorul summit al NATO de la Washington este cea a extinderii posibile a Alianței Nord-Atlantice. Părările sunt, și de această dată, împărțite, membrii NATO oscilând între opțiunea pentru consolidarea internă a Alianței și, implicit, neinvitarea la aderare a altor state est-europene, sau acceptarea, în rîndurile Organizației, de noi membri.

Se pare însă că opinia majoritară, aceea a neformularii unor invitații clare de aderare la NATO, pentru statele candidate din Europa de Est, are în cele din urmă cîstig de cauză.

Ideea este susținută de solicitarea venită din partea cancelarului german, Gerhard Schroeder, la începutul lunii februarie a acestui an, ca NATO să nu lanseze, la summit-ul său de la Washington, noi invitații de aderare către țările Europei de Est, considerind că

"ceea ce este necesar pentru summit-ul Alianței Atlantice de la Washington este ca el să se concentreze asupra consolidării NATO. Toamă de aceea, nu vor fi luate decizii concrete în ceea ce privește începerea de negocieri de aderare cu noi candidați", a mai afirmat cancelarul german.

Această declarație a constituit prima poziție explicită venită din partea șefului unui stat membru NATO împotriva lansării de noi invitații de aderare. În decembrie 1998, miniștrii de Externe ai țărilor NATO evocaseră doar o asemenea ipoteză, mărginindu-se să ceară "un ansamblu complet de măsuri pentru continuarea procesului de largire".

La ultimul summit al NATO din iulie 1997, de la Madrid, liderii Alianței Atlantice conveniseră că problema extinderii Alianței să fie reexaminată la summit-ul de la Washington, și evocaseră numele a cinci potențiali candidați: Slovenia, România și cele trei țări baltice. Acum, se conturează din ce în ce mai clar ipoteza că în declarația finală a summit-ului de la Washington, vor fi numai amintite numele tuturor potențialilor candidați, cu mențiunea că se va continua un dialog politic și militar cu statele respective, în paralel cu o "monitorizare permanentă a performanțelor lor politice, economice și militare".

În prezent, membrii Alianței poartă discuții privind introducerea unui calendar de aderare la NATO a statelor est-europene, care să implice examinarea regulată a candidaturilor. Potrivit unor surse NATO, stabilirea unui asemenea calendar nu va implica și varianta unei aderări automate la Alianța Nord-Atlantică.

Indecizia membrilor NATO de a formula invitații clare de aderare pentru statele Europei de Est a determinat reacții ale reprezentanților țărilor vizate, printre care și România.

Astfel, prezent în cadrul Forumului organizat la München, pe probleme de apărare, în februarie 1999, ministrul român al Apărării, Victor Babiuc, a afirmat că "politica ușilor deschise", promovată de NATO, riscă să-și piardă orice credibilitate dacă Alianța, la viitorul său summit, nu va desemna noi membri. Ministrul Victor Babiuc a solicitat membrilor NATO adoptarea unui calendar în vederea aderării noilor membri, precum și clarificarea condițiilor impuse pentru o nouă aderare rapidă a României la Alianța Nord-Atlantică.

Intervenția militară a NATO în Kosovo în perspectiva adaptării Alianței Nord-Atlantice la noul context de securitate europeană

Dezbaterile asupra zonei de intervenție a NATO aduc în discuție recentele evenimente din Kosovo și implicarea Alianței Nord-Atlantice în rezolvarea

crizei din provincia sîrbă.

Problema legalității intervenției militare a NATO s-a impus cu necesitate în momentul în care membrii Alianței au dispus bombardarea Iugoslaviei, fără a avea o autorizație explicită din partea Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite.

Intervenția NATO reprezintă prima acțiune de acest gen din istoria organizației, avînd în vedere că teatrul operațiunilor militare se află în afara teritoriului statelor sale membre.

Evenimentele din Kosovo impun o dezbatere serioasă asupra statutului și rolului viitor al NATO în cadrul sistemului european de securitate, Alianța Nord-Atlantică fiind o organizație auto-declarată strict defensivă. În virtutea Tratatului fondator din 4 aprilie 1949, zona de intervenție tradițională a Alianței o constituia teritoriul membrilor săi, acestea angajîndu-se să apere orice stat membru al NATO, în caz de amenințare sau agresiune. Mai mult, acest lucru era valabil în condițiile existenței "dușmanului de la Est" – Uniunea Sovietică – percepătă ca o reală amenințare la adresa securității statelor occidentale.

Prin intervenția sa în criza din Kosovo, NATO a demonstrat tendința să din ultimii ani, de a se erija din ce în ce mai mult în garanț al securității și apărător al ordinii pe continentul european. Dacă la 10 aprilie 1994, în Bosnia-Herțegovina, NATO a lansat, sub autorizația Consiliului de Securitate al ONU, primele atacuri împotriva unor obiective sîrbe, iar în perioada următoare a lansat "operațiunile de pace" din Bosnia, prin desfășurarea Forței de Implementare (IFOR) și apoi a Forței de Stabilizare (SFOR), în martie 1999 NATO a dispus primele atacuri aeriene împotriva Iugoslaviei, de data aceasta fără o aprobare din partea Consiliului de Securitate.

Declarația președintelui Comitetului militar al NATO, din martie 1999, este relevantă în acest sens. Aflat într-o vizită la Madrid, Klaus Naumann a avertizat autoritățile de la Belgrad asupra faptului că "NATO nu este dispusă să permită să se producă un alt război în Europa".

Afirmăția generalului german este cu atât mai importantă cu cît Germania și Franța au fost cele două state care s-au pronunțat deschis pentru menținerea zonei de intervenție a NATO în limitele stabilite prin Tratatul de la Washington, din 4 aprilie 1949 și sub aprobarea Organizației Națiunilor Unite.

La rîndul său, Franța a părut că revine asupra poziției sale, înregistrîndu-se o ușoară schimbare în atitudinea reprezentanților săi, față de problema intervenției Alianței în Kosovo. Astfel, în ajunul negocierilor de la Rambouillet, ministrul francez al Apărării, Alain Richard, a afirmat că declanșarea unor acțiuni violente ale forțelor sîrbe împotriva

etnicilor albanezi din Kosovo, în afara legitimei lor apărări, "ar putea" justifica lansarea de atacuri ale NATO: "Dacă forțele sîrbe vor lansa o acțiune violentă împotriva etnicilor albanezi din Kosovo, în afara legitimei lor apărări, aceasta ar fi o bază pentru declanșarea de către NATO a unor atacuri aeriene".

Se pare că europenii au acceptat în cele din urmă, cel puțin în cazul provinciei sîrbe Kosovo, ideea unei intervenții a NATO fără o rezoluție explicită din partea Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, mai ales că Rusia și China aveau posibilitatea – prin veto – de a împiedica adoptarea unei astfel de rezoluții.

Trebue să se țină seama și de rolul pe care Statele Unite îl joacă în cadrul Alianței Nord-Atlantice, cu atât mai mult cu cît politica externă americană pare să susțină în ultimul timp logica "mondializării". "Statele Unite au avut întotdeauna responsabilitatea de a modela o lume mai pașnică, mai prosperă și democratică pentru secolul XXI. Putem afirma astăzi, că numai mondializarea va putea combate forțele distructive. Trebuie să vedem atât oportunitățile, cît și pericolele unei lumi interdependente, în care va trebui să trăim", a afirmat Bill Clinton, în cursul unui discurs în care a încercat să prezinte principiile diplomaticale ale administrației sale în cei doi ani care au mai rămas pînă la sfîrșitul mandatului acestuia.

Indiferent de deciziile ce vor fi adoptate în aprilie 1999, summit-ul NATO de la Washington va reprezenta un moment istoric pentru membrii NATO. Preocupată, timp de patruzeci de ani, de apărarea colectivă împotriva unei sfidări unitare – Uniunea Sovietică – Alianța Nord-Atlantică a fost supusă, în ultimii zece ani, unui proces de adaptare continuă la noul context de securitate europeană. Care vor fi rolul și configurația viitoare a acestei organizații, sănătățile întrebări care își vor găsi poate răspunsul în cadrul reunii de la Washington, o dată cu elaborarea noului "Concept Strategic" al Alianței și stabilirea unor criterii clare de aderare pentru statele candidate ale Europei de Est.

ELADI FLORENTINA PĂTRU - Studentă în ultimul an la Facultatea de Științe Politice și Administrative – Universitatea București – secția Științe Politice. Redactor în cadrul MEDIAFAX DATABASE – departamentul Documentare

Document

Răfuieli la vîrf (II)

Arhivele Naționale - Fond CC al PCR

(urmare din numărul trecut)

Tov. Alexandru Moghioros:

Trebuie să spun aici că noi am greșit și cu Liuba Chișinevschi. Ea a avut în problema ajutoarelor de boala o poziție contrar liniei partidului și a folosit metode caracteristice fraționistilor, mobilizând o parte dintre membrii prezidiului în sprijinul poziției sale. Noi am greșit prin faptul că nu am făcut cunoscută public măsura de scoatere a ei din secretariatul Consiliului Central al Sindicatelor și nu am demascat public.

Tov. Vintă Ion:

În oraș circulă fel e fel de zvonuri că s-au luat măsuri împotriva lui Liuba pentru că a apărat interesele muncitorilor.

Tov. Gheorghe Apostol:

Sunt de acord cu propunerile care se fac.

Cred că trebuie să luăm și alte măsuri cu frații Genad. Trebuie să fie cercetați și de organele de securitate.

Tov. Alexandru Moghioros:

Caracterizarea făcută acestui grup este foarte justă. Cred că este necesară anchetarea foarte serioasă a acestor tovarăși.

Istoria mișcării confirmă că cei care au participat odată la mișcarea fraționistă, mai devreme sau mai târziu, decad împotriva și se opun partidului. Acest fenomen se întâmplă de obicei în timpul unor evenimente deosebite.

Ei îmi aduc aminte despre unele manifestări din Timișoara și Arad. Ei au folosit anumite slăbiciuni ale noastre. Noi, fiind ocupati cu probleme economice, cu luarea a o serie de măsuri pentru îmbunătățirea nivelului de trai, ne-au scăpat din vedere preocuparea în aceeași măsură și de problemele politice și ideologice. Ei au încercat să răspândească diferite teorii cuprinse în platforma lor și există posibilitatea să influențeze și să găsească aderenți mai ales în sănul micii burghezii.

Se știe că dușmanului nu-i place când partidul se întârșește și face tot posibilul pentru a-l ataca. Noi n-am fost atenți în această privință pentru a contracara eventuala acțiune. Noi am slăbit puțin vigilența contra acestor elemente.

Majoritatea acestora sunt roși de ambiiții personale și nu este aici vorba de pur și simplu nemulțumiri, dar ei s-au îndreptat împotriva partidului, împotriva unității acestuia.

Și în trecut, Răceanu consideră că este cel mai capabil și că locul lui este în conducere.

Când a fost trimis la Ministerul Agriculturii să lucreze, eu am stat de vorbă cu el și i-am spus că acolo sunt multe elemente legionare și el ca muncitor trebuie să aibă grijă să ne ajute în muncă. Se vedea și atunci pe el că este pornit politicește contra conducerii de partid. El a răspândit acolo ideea că el ar trebui să fie ministrul agriculturii.

În ce il privește pe Doncea, acesta nu poate să spună că nu ne-am luptat cu el.

În ultimul timp a fost chemat la tov. Chiru. Eram și eu de față. L-am întrebat de ce a dat afară membri de partid din instituție. El a răspuns că sunt incapabili și că dacă i se cere să îndeplinească planul să fie lăsat în pace. Noi l-am determinat atunci să primească înapoi o parte din membrii de partid.

El l-a scos și pe Tapoș de acolo și apoi a pornit împotriva lui Trestian. A scos pe secretarul organizației de partid, pe președintele sindicatului și a pus oamenii lui în aceste funcții.

În ceea ce il privește pe Sandu, acesta lucrează din spate. Îl împinge pe alții la acțiune și el stă în umbra. Este un intrigant și este nemulțumit de postul lui.

Noi am avut de luptat mult cu aceștia și ne-am ocupat de ei să-i ajutăm, dar se vede că ei au considerat această preocupare a noastră drept o slăbiciune a partidului.

Doncea face fel de fel de porcării la ministerul unde lucrează. Îl urăște în mod sălbatic pe tov. Gheorghiu-Dej încă din 1931. După ce a fost criticat de noi, a schimbat metodele.

Trebuie să spun că el are acolo în jurul lui pe toți deblocații, de la sergent și până la general și legionari de toate nuantele.

Tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej:

Nu pot să înțeleg ce se petrece cu acest Doncea. Eu îl cunosc de la Grivița. Noi îl cunoaștem bine, dar am vrut să-l ajutăm să-și lichideze lipsurile. L-am apărat și în timpul ilegalității, am crezut că o să-i vină mintea la cap, dar se vede că unde este balta mai mare acolo se duce.

Tov. Alexandru Moghioros:

Toți aceștia sunt certați cu partidul și cred că trebuie neapărat să vedem și ce este cu Asociația aceasta AFDA. Cred că va trebui să desființăm această organizație. Noi trebuie să-i demascăm politicește și să-i izolăm de mase.

Împotriva celor care se dovedesc că duc activitate dușmanoasă, trebuie să luăm măsuri și pe linie de stat. Aceștia sunt în rândurile partidului și ca atare sunt mai periculoși decât dușmanii din afară. Nu trebuie să cădem acum în panică, dar nici nu trebuie să-i sprijinim pe aceștia.

Trebuie să atragem atenția organizațiilor de partid asupra unor lipsuri care există.

Pe linie de stat, noi trebuie să ne ocupăm și de poziția politică a oamenilor. Trebuie să ne ocupăm mai mult de oameni. Noi am și putut să ajutăm mai mult în problemele politicii de cadre din unele ministere.

Neaplicarea în unele instituții a unor hotărâri ale partidului și guvernului este legată direct de activitatea dușmanului de clasă.

Trebuie să atragem atenția asupra tociorii vigilenței politice, asupra influenței birocratice, a funcționarismului.

Ei sunt de acord că trebuie combatută atitudinea de împăciuitorism care s-a cuibărit în rândurile activului.

Tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej:

Pericolul principal este împăciuitorismul față de elementele dușmanoase. Când am fost la putere, s-au creat condiții pentru adormirea simțului de clasă.

Tov. Alexandru Moghioros:

Nu există suficientă exigență față de îndeplinirea sarcinilor. Este slabă disciplina și cred că trebuie să înarmăm partidul. Există un spirit împăciuitorist în rândul unor activiști. Vreau să atrag atenția asupra pericolului că acest grup a activat în jurul comitetului Central, a patruncis în aparatul Comitetului Central.

În ceea ce privește textul, propun ca după o scurtă introducere, să facem caracterizarea faptelor fiecărui.

Cred că ar fi bine să începem cu Răceanu, Ovidiu și apoi Doncea. Este adevărat că Doncea poate fi folosit de dușman, dar politicește, Răceanu este mai pregătit. Doncea nu are priză la mase.

Ei susțin ca materialul să fie structurat în această ordine: Răceanu, Ovidiu și apoi Doncea. Ei trebuie caracterizați mai bine. Trebuie caracterizate trăsăturile lor comune și pe urmă caracterizată activitatea lor ca atare.

Tov. Ceaușescu Nicolae:

Sunt de acord cu ce s-a spus aici.

Cred că este bine să se spună de la început că avem de-a face cu oameni care întotdeauna au fost certați cu mișcarea, cu oportuniști care au adus daune partidului.

Nu s-a luat până acum poziție hotărâtă contra lor nici în partid, nici în public.

După 23 August, ei au intrat în partid pe ușa din dos. Trebuiau puși să se reabilitizeze, organizația de partid să cunoască poziția lor din trecut pentru că ei apar astăzi ca oameni care și atunci au avut dreptate. Deci cred că această problemă trebuie pusă clar de la început.

Ei personal am fost surprins când Sandru a fost

reprimit în partid.

Să privim felul cum au fost publicate măsurile cu Miron Constantinescu și Chișinevschi. Ei amândoi pozează în oameni nevinovați. Eu cred că am procedat greșit când l-am trimis pe Miron Constantinescu la Ministerul Învățământului. Noi nu mergeam până la capăt cu măsurile.

Cred că este bine să nu enumerez problemele în material, ci să le tratăm și să le caracterizăm, să lămurim bine ce înseamnă tezele acestui grup.

Trebuie calificate politicește lucrurile pentru că sunt o serie de probleme în care aceștia se ridică împotriva rolului conducător al partidului, dar noi nu caracterizăm lucrurile.

Acolo unde se vorbește despre faptul că au vrut să convoace ilegalității, cred că nu este bine să spunem așa, pentru că ei au vrut să convoace tot felul de elemente nemulțumite, oportuniști, fraționisti. Reiese clar că au vrut să convoace în fond elemente dușmanoase din partid. Acest lucru trebuie să-l spunem clar de la început.

Tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej:

Este vorba de o reactivare a o serie de elemente vechi, dușmane partidului.

Tov. Ceaușescu Nicolae:

Noi în material nu argumentăm, nu demascăm suficient. Se trece ușor pe lângă unele lucruri. Ei vor să înarmeze forțele dușmane, nu clasa muncitoare așa cum afirmă.

În cazul lui Chișinevschi și Miron Constantinescu să se pună în material caracterizarea dată de documentele plenarei.

Unii dintre aceștia au afirmat că ar fi bine dacă am avea oameni ca la Comisia Controlului de Partid. Desigur se referează la Molific. Si la Secția Organizatorică spiritual de combativitate este slab.

Ei sunt de acord cu excluderea din partid a lui Doncea. Trebuie arătată poziția lui politică, trebuie dezumflat.

Sandru se aștepta că el să fie conducătorul partidului după ieșirea din ilegalitate. El este în general un om intrigant. Răceanu și Sandru sunt oameni care știu să polarizeze în jurul lor oameni.

Cu restul propunerilor sunt de acord.

Tov. Leontin Sălăjan:

Sunt de acord cu cele spuse pînă acum.

În prima parte a materialului trebuie mai tare pusă problema.

Este nevoie să luăm măsuri serioase contra acestor elemente. Ar trebui arătat că acești oameni au avut munci de răspundere și că au muncit prost în funcțiile pe care le-au avut. Apare evident că nu au putut face față sarcinilor.

Bîgu umblă cu fel de fel de intervenții.

Sînt de acord că este slabă exigența noastră față de anumite probleme.

Eu cred că trebuie avut grijă față de asemenea manifestări care sînt și în provincie.

Sînt de acord cu propunerile făcute în acest material.

Tov. Leonte Răutu:

Materialul dă o serie de elemente interesante, dar el trebuie mult întărit. Să fie clar prezentată figura fiecărui și apoi de pus concluzia. Este vorba aici de elemente degenerate și contrarevolutionare.

Ei au considerat că momentul potrivit pentru a aciona era acele din timpul evenimentelor din Ungaria.

Aici se vede clar să sînt și influențe iugolave, sau este influența postului "România Viitoare", sau influența unor elemente dușmanoase cu care aceștia au legături. Ei au vrut să reediteze ce s-a petrecut în Ungheria.

Trebuie lămurită mai detaliat sursa de unde provin aceste probleme: au visat funcții mai mari decît cele pe care le-au avut, etc.

Cred că partidul a avut prea multă răbdare față de ei, deși unii nici nu meritau acest lucru.

Bîgu este un demagog. Nu are nici o capacitate de gîndire. Aceștia s-au transformat în centrul de atracție al elementelor dușmanoase.

În ce privește gîndirea lor trebuie să studiem toate aceste materiale și să ne pregătim pentru combaterea lor.

Ar trebui să vedem ce legături au avut aceștia cu grupurile anterioare demascate de partid.

Tovarășul Gheorghiu-Dej are dreptate că pericolul principal este împăciuitorismul.

Acstea elemente au făcut mari presiuni pentru a pătrunde în aparatul Comitetului Central.

A.F.D.A este un focar de transmitere a tuturor mahalagismelor. AFDA a vrut să organizeze adunări cu ilegalității în regiuni, fără a avea aprobarea conducerii de partid.

În ce privește organizația de partid a aparatului Comitetului Central, am pus în fruntea ei un om lipsit de combativitate, fără simț de răspundere, un om slab.

Cred că și cazul lui Ciocârcă trebuie astfel pus în material.

Sînt de părere ca Ciocârcă să fie imediat schimbat din muncă.

Ar trebui văzut dacă acest grup nu a avut cumva legături cu Jar în timpul evenimentelor din Ungaria.

Sînt de acord cu propunerile care se fac, le consider juste.

Tov. Emil Bodnăras:

Materialul în forma în care este nu poate fi prezentat la plenară.

Concluziile, vorbele puse de tovarășii care au lucrat la material sănătări. Trebuie arătat că aceștia nu sunt simpli nemulțumiți, dacă luăm numai felul cum pun ei problema cu rebeliunea armată pentru răsturnarea conducerii.

În cazul în care plenara o vom avea mai tîrziu, sănătări să hotărîm acum scoaterea lor din funcții și punerea lor la dispoziția Comisiei Controlului de partid, iar pînă la plenară să se pregătească materialul.

Sînt de acord cu propunerile făcute în material.

Tov. Chivu Stoica:

Sînt de acord cu propunerile. Vreau să subliniez că trebuie dată o altă caracterizare acestui grup.

La Institutul de Istorie lucrează acum o serie de oameni care sunt roși de nemulțumiri personale. Trebuie să avem acolo oameni care au participat la anumite evenimente, oameni cinstiți care să scrie istoria partidului.

Este o mîndrie pentru partidul nostru că avem asemenea oameni care au stat fermi pe pozițiile partidului de la început.

Eu am citit materialul pregătit de Institutul de Istorie privind istoria partidului privind istoria partidului nostru, dar sunt în acesta multe interpretări greșite, multe lucruri false. Nu este nevoie să spun aici, pentru că se știe cine a fost Gheorghiu-Dej în închisoare și după ieșirea din închisoare.

Și cum a luptat el tot timpul pentru unitatea partidului.

Este o lipsă a noastră că nu am încunoștințat membrii de partid despre faptele acestor oportuniști și fraționiști. Cînd scriem istoria partidului nostru nu trebuie să ne fie frică că vom fi acuzați de cultul personalității dacă recunoaștem faptele și unor tovarăși așa cum ea s-a desfășurat în practică.

Eu sunt de acord cu propunerile făcute în material.

Este o lipsă a noastră că nu am încunoștințat membrii de partid despre faptele acestor oportuniști și fraționiști. Cînd scriem istoria partidului nostru nu trebuie să ne fie frică că vom fi acuzați de cultul personalității dacă recunoaștem faptele și activitatea unor tovarăși așa cum ea s-a desfășurat în practică.

Eu sunt de acord cu propunerile făcute în material.

Tov. Gheorghe Gheorghiu Dej:

Nu vreau să mă opresc asupra materialului pentru că îl cunosc. Eu am fost informat și pe parcurs în timpul cercetărilor și sunt de acord cu propunerile făcute în această ședință și cu propunerile făcute în material.

În ce privește prezentarea acestor oameni, să se arate la fiecare caracterul lui.

Sînt de acord cu cei ce au funcționat pe linie de stat să fie suspendați imediat din muncă și puși la dispoziția Comisiei Controlului de partid.

Plenara să o facem după 25 mai.

Să ajute și direcția de propagandă la întocmirea materialului.

Mitul Nae Ionescu (V)

GEORGE VOICU

O critică cu defect

Mitul Nae Ionescu a început să se manifeste încă din prima parte a anilor '30, cînd "titularul" său se afla la vîrstă deplinei maturități. Chiar dacă desăvîrșirea sa are loc îndată după moartea neașteptată a lui Nae Ionescu, sub imperiul emoției, piatra sa de temelie fusese pusă mult înainte. Deși inițiatorii și susținătorii legendei în cauză aveau un credit considerabil în epocă, ei fiind designerii modei intelectuale românești sau – mai precis spus – ai ideologiei intelectualității române de atunci, nu puțini au fost totuși cei care nu și-au pierdut spiritul critic și care au perceput ca atare ceea ce se întîmpla în fapt: o mistificare de proporții. Raportul straniu (inversat) de valoare dintre mentor și discipoli făcea ca această mistificare să pară în ochii unui observator imparțial cumva absurdă sau stridentă, neseroasă. Într-un fel, nici nu era prea greu, condiția de imparțialitate nefiind una absolută; ea cerea doar ca observatorul să se poată sustrage hipnozei colective. "Personajul" era îndeajuns de vizibil pentru ca bizarerile lui să se vadă și să stîrnească cel puțin nedumerirea, dacă nu consternarea. Inconsistențele, inconvenientele, contradicțiile, trucurile celui proclamat "îndrumător al neamului" erau adesea prin ele însele uimitoare, mai ales la un profesor de logică, așa că nu e de mirare că idolatria în cauză li s-a părut multora delirantă. Dar cei ce-l acompaniau cultic la Universitate sau la *Cuvântul* rămîneau total autonomi în fața acestor observații și judecăți critice, de cele mai multe ori de bun simț. Important este însă că mitul Nae Ionescu n-a scăpat de sanctiune. Numai că judecata critică a mitului s-a dovedit a fi, de cele mai multe ori, una de gust. Judecata estetică însemna, indiscutabil, mult în acea epocă, dar relevanța ei era limitată. Pentru a înțelege de ce, deconstrucția acelor judecăți critice ar putea fi de mare ajutor.

În acest sens, mai întîi e de observat că uneori sanctiunea critică a venit chiar de la maestri. Unora din aceștia Nae Ionescu le era dator, altora le arătase public respect și chiar admirăție, angajîndu-se să-i urmeze. E cazul, de pildă, al lui Nicolae Iorga, care fusese într-o anumită perioadă pentru Nae Ionescu un fel de stea polară (alături de Eminescu). Mai tîrziu, Iorga îi va observa spiritul distructiv și îl va clasa cu exactitate în perimetru care i se cuvenea, numindu-l "revoluționar mistic"¹. Dar și alți apropiați ai săi, unii maestri venerați

prezentă și un soi de comedie dîmbovițeană, menită să facă hazul galeriei.

Un chip buf asemănător îi pictează și C. Beldie, secretar de redacție la Noua revistă română și la Ideea europeană, publicații la care Nae Ionescu colaborase încă de la începuturile sale publicistice. Acestui ziarist, Nae Ionescu îi apărea ca un "artist și cabotin al piruetelor și al «poantei» filosofice, naționaliste, tradiționaliste, mistice și ortodoxe"⁵. De aceeași părere era și George Călinescu, care, în binecunoscuta sa istorie a literaturii române, a formulat un diagnostic destul de exact și memorabil: Nae Ionescu i se înfățișa ca fiind un "cabotin superior". Imediat apoi, temutul critic își motivează judecata cu un exemplu: "Pus în fața unei probleme, el [Nae Ionescu – n.m.] se întristează teatral și declară cu malignă inocență studentilor că «încă nu înțelege»."⁶

Se poate observa că mai toți acești critici aveau în vedere mai degrabă "personajul" Nae Ionescu. Trucurile scenice, efectele teatrale, cabotinismele și.a.m.d. sănătatea de mulți din cei care l-au cunoscut *sur le vis* și apreciate ca atare, adică mai mult din perspectivă estetică. Judecata lor etică era de regulă una deontologică, evaluând negativ felul actoricesc în care universitarul își ținea cursurile sau modul nu tocmai innocent în care gazetarul îmbrățișa o cauză sau alta. Cind, mai rar, scrutarea "rolului" jucat de Nae Ionescu căpăta și o dimensiune etică propriu-zisă, "personajul" devinea deodată unul cel puțin problematic, cind nu era de-a dreptul imoral. Chiar dacă P. Pandrea îl prezenta, din acest punct de vedere, ca nefiind lipsit de un anumit simț al onoarei, judecata morală adiacentă nu era totuși prea flatantă cu cel care-i fusese profesor atât la liceu cât și la facultate, dar nici sistematic critică; în treacăt fie spus, ar fi fost și destul de greu, căci criminologul care vedea în criminal – pe urmele lui Nietzsche – o ființă umană mai degrabă plină de calitate, chiar superioară (potențial) celor mulți și normali (l-am numit pe P. Pandrea, autorul *Criminologiei dialectice* din 1945) n-avea cum să facă un examen etic consecvent, cu atât mai mult cu cît unele din apucăturile celui ce-i fusese dascăl nu-i erau tocmai străine, aşa că finalmente judecata sa morală se convertește într-o de gust. Astfel evaluat, lui Nae Ionescu i se oferă o sansă...

Se întîlnesc însă în epocă și martori care-l judecă pe "specialist" în "logica colectivelor" mult mai sever. Amintitorul C. Beldie, bunăoară, i se impunea, analizîndu-l pe Nae Ionescu, "acea umbră schimonosită a unei conștiințe absente și în locul căreia descompunerei turpitidinea, cinismul, amoralitatea"⁷. Însuși Regele Carol al II-lea a fost de părere în cele din urmă, după un sir de experiențe dintre cele mai contradictorii, că Nae Ionescu "avea în toată firea lui ceva machiavelic"⁸, după cum și-a notat în jurnalul său chiar în ziua în care acesta dispărea dintre cei vii, neuitând totodată să consemneze

și bilanțul serviciilor politice pe care directorul *Cuvântului* îi le aduse cîndva. În urma acestor examene, caracterul personajului este de fiecare dată opusul modelului demn de urmat, este uneori chiar contra-modelul personificat. Cu toate acestea, contra-modelul era atunci model, după cum am putut vedea. Eliade, Cioran, Noica, Vulcănescu "sînt victimele odiosului defunct Nae Ionescu"⁹, era de părere Eugen Ionescu, un martor îngrozit al rinocerizării suferite de "tinăra generație". Reacția moralistă a celui ce va deveni marele dramaturg al absurdului se dovedea atunci, la sfîrșitul războiului, irezistibilă: "Dacă nu era Nae Ionescu [...] am fi avut, astăzi, o generație de conducători valoroasă, între 35 și 40 de ani. Din cauza lui toți au devenit reacționari. Al doilea vinovat a fost Eliade [...]."¹⁰ "Vina" lor ar fi fost aceea că ar fi întrebuiat greșit harul pe care îl aveau: "Nae Ionescu, Mircea Eliade au fost îngrozitori de ascultați. Ce era dacă ăștia erau maeștri buni."¹¹ Într-adevăr, ce era dacă cei doi ar fi fost maeștri buni? Dar, vorba uneia dintre "victime", n-a fost să fie. Așa că Nae Ionescu rămîne ceea ce a fost: marele vinovat. El e cel ce a distrus – credea în 1945 Eugen Ionescu – poate cea mai strălucită generație de intelectuali români de pînă atunci: "Din cauza lui Nae Ionescu, Haig Acterian și Polihroniade au murit. Iar [...] Costin Deleanu și poetul Horia Stămanu sănătatea prin Europa [...], ca și Eliade, ca și Cioran, ca și Amzări. Iar ceilalți imbeciliizați sănătatea sunt inutilizabili [...]."¹² Lucrurile n-au evoluat chiar așa de tragic precum își imagina atunci Eugen Ionescu, dar așa este o altă poveste.

Cu toate aceste aspre sentințe, este de remarcat că în arsenalul judecătorilor critice utilizate de contemporanii lui Nae Ionescu rareori se găsește judecata filosofico-politică. Nae Ionescu nu plăcea contemporanilor estetici, nu plăcea moral. Nu plăcea multor congeneri nici stilistica lui universitară, aşa cum alții nu apreciau pozitiv gazetăria sa. Unii, puțini, nu agreau nici angajamentele lui politice punctuale (carlismul într-o vreme, tărâismul altă dată, legionarismul în cele din urmă), judecata aceasta fiind, pesemne, de cele mai multe ori tot una estetică. Pandrea sau Beldie pot fi citați (și) în acest sens.

Așadar, critica lui Nae Ionescu înceamă mai mereu critica "personajului" Nae Ionescu. E de observat că aceleași criteriu era utilizat și de mulți din emulii săi, pentru care esențială era "figura" Nae Ionescu.

Dar conștientizarea deplină a ceea ce înceamă ideologia politică naționalistică extremă de rară printre cei care i-au fost contemporani. Și, chiar și atunci cind se manifestă, ea nu are necesarul suflu critic care să o impună social. Atacurile furibunde ale directorului de la *Cuvântul* – sau ale profesorului universitar de logica colectivelor – la adresa democrației liberale, deopotrivă ca principiu politic și ca practică politică, n-au primit o

replică pe măsură, semn că în cultura română a timpului prea puțini erau cei care credeau cu adevărat în valorile democrației și ale liberalismului. Altfel spus, erau prea puțini aceia care să nu conceadă că, în cele din urmă, Nae Ionescu ar avea totuși dreptate. E o constatare – orice s-ar spune – simptomatică, în măsură să pună un diagnostic sever culturii române dintre cele două mari războaie. Cei puțini ce-au presimțit cu adevărat – unii din capul locului, ca Șerban Cioculescu sau Mihail Ralea sau Eugen Ionescu, alții abia într-un tîrziu, adică în faza ultimă, a "convertirii gardiste" a lui Nae Ionescu și a elevilor săi – primejdia politică grozavă care se ascundea îndărătul retoricii antideocratice a lui Nae Ionescu și a întregii sale școli politice au fost și prea puțin ascultați, dacă nu chiar ignoranți complet. Vocile lor nu se puteau auzi în istoria antideocratică și vacarmul antiliberal ce cuprinsează România intelectuală în perioada de dinaintea și din timpul celui de-al doilea război mondial. Și, aşa cum am mai arătat de atâtea ori, corul care cîntă – asemenea sirenelor – prohodul democrației era format în principal de "noua generație", cor dirijat cu neînțrecut aplomb de Nae Ionescu.

Critica politică post-comunistă

În cazul lui Nae Ionescu, teoria "congelatorului" – potrivit căreia regimul comunist a "înghețat" problemele pe toată durata sa, conservîndu-le astfel, post-comunismul însenmînd "dezghețarea" lor, adică relarea lor exact de acolo de unde au fost lăsate și întocmai cum au fost "conservate" – pare să se aplice destul de bine. În 1990, cind intelectualii români îl redescoperă pe Nae Ionescu, cind opera sa scrișă și vorbită a început să fie publicată, după cîteva decenii de interdicție, poziționarea lor – cvasi-instantane parță – reia în linii mari forma duală – pro și contra – din anii '30 și '40. Terțiul, în cazul lui Nae Ionescu, este, se pare, exclus.

Susținătorii de azi ai mitului naționalistic acuză regimul comunist că ar fi fost demolator cu Nae Ionescu, una din figurile – afirmă ei – strălucite ale spiritualității române, dacă nu cu cea mai strălucită. Ei n-au dreptate decât parțial. În realitate, cum cu acuitate remarcă Marta Petreu, perioada comunista – cu tot tabuul instituit, sau, mai bine zis, tocmai din pricina asta – l-a avantajat pe Nae Ionescu, căci dacă evoluția României ar fi fost una normală, cazul său ar fi fost – e de presupus – dezbatut la timp și demult rezolvat: "În mod paradoxal, epoca comunista l-a favorizat pe Nae Ionescu: căci instituind în jurul lui o interdicție completă, l-a conservat ca într-un sarcină, păstrîndu-i misterul și mitul intacte. În 1990, intelectualitatea română l-a preluat nu numai cu misterul și mitul intacte, dar și cu aura de autoritate pe care i-a conferit-o o persecuție de 50 de ani. L-a preluat, așadar, mecanic, neprecaut, în necunoștință de cauză. De

aici «rana narcisică», de aici incapacitatea de a accepta evidentă."¹³ Se găsește în aceste cuvinte mult adevară, căci resuscitarea post-comunistă a cultului lui Nae Ionescu nu este, desigur, fără legătură cu tratamentul ce i s-a aplicat imediat înainte.

O deosebire e totuși sesizabilă, și ea ține exact de linia de fractură a societății noastre intelectuale: miza politică a naționalismului este în vremea noastră mult mai limpă, cel puțin pentru una din părți. După ce visul politic al lui Nae Ionescu s-a întrupat în istorie într-o formă sau alta, e cît se poate de evident azi că un asemenea vis nu poate fi decît un coșmar pentru cei care îtrăiesc aievea consecințele. Iată de ce mai toate vocile critice care s-au auzit după 1990 la adresa lui Nae Ionescu vizează moștenirea de idei politice pe care ne-a lăsat-o, cu atât mai mult cu cît e singura certă și consistentă. Că moștenirea aceasta este una extrem de primejdioasă, după 1989, un fapt recunoscut chiar și de unii din cei care încă înainte puseseră umărul la cultul lui Nae Ionescu. De pildă, Nicolae Tatu, fost student și admirator al lui Nae Ionescu, s-a dovedit mai realist în aprecieri decât Mihai Șora, decât Virgil Ciomoș și chiar decât Sorin Alexandrescu; pentru acest fost discipol năist, sofismul și caracterul mefistofelic al lui Nae Ionescu erau – la mijlocul anilor '90 – o evidență, aşa cum tot o evidență era și faptul că în concepția politică a fostului mentor există "temelia unui soi de fundamentalism ortodox"¹⁴. La aceeași concluzie ajunse și Cioran, care, văzînd cultul resuscitat în România în jurul lui Nae Ionescu, i-a spus unui interlocutor de-al său: "ce se întimplă acum cu generația noastră, toată chestia asta cu Nae Ionescu, sănătatea delicate și, ce mai, periculoase"¹⁵ (s.m.).

Pentru unii¹⁶ însă ideile lui Nae Ionescu au o valoare arheologică, care ca atare, preținându-le explicit, fără echivoc, exact pentru conținutul lor politic (re)utilizabil¹⁷. Iar alții¹⁸ se raportează la Nae Ionescu ca la un sfint, pentru considerente în principal teologic-ortodoxe¹⁹, dar fără să excludeă utilizarea sa politică.

Un Nae Ionescu devenit icoană, căci atâtia se raportează la el – după cum am văzut mai înainte – într-o manieră liturgică, e o anamorfозă inacceptabilă dacă luăm cît de cît în calcul ce anume a susținut și ce anume a întreprins realul Nae Ionescu. Chiar martori de a căror bună credință nimenei nu se poate îndoia, căci amintirilor lor nu le lipsește o anume pioșenie atunci cind au căzut pe Nae Ionescu, se arată șocăți cind iau cunoștință de imaginea sa totemică pe care i-au confectionat-o și î-o confectionează noi adulatori. Mariana Șora, care i-a fost studentă și căreia nu i-a fost străin sentimentul de admirare pentru profesorul ei de logică, are în acest sens o părere care poate fi creditată pentru că ea ținse dintr-o observație lucidă: "Nae Ionescu ieșe în ochii unora drept un mare credincios, un evlavios, aproape un mistic. Este o imagine pe care eu n-am de ce sau nu

vreau neapărat să-o combat, dar, pentru mine, pentru simțul meu psihologic, și pentru toată sensibilitatea mea, ea este o contradicție în termeni. În ce mă privește, Nae Ionescu este încorporarea unui cinic, deși l-am admirat său la sută pînă la un moment dat.²⁰ Altundeva, Mariana Șora îi face un portret moral încă și mai dur, scoșind în evidență "versatilitatea" politică a mentorului, "latura sa de sofist și de mistagog"²¹, "lipsa sa de scrupule în utilizarea unor surse trecute sub tacere".²²

În ultimii zece ani, mai mulți intelectuali au relevat imoralitatea crasă a personajului, abjecția sa măruntă sau programată, ajunsă adesea – cum confuz întrevăzuseră chiar și unii discipoli de-a lui Nae Ionescu – demonie. Iordan Chimet, de pildă, îl supune unui asemenea examen etic, concluzile fiind dintre cele mai triste: "Nae Ionescu, personajul tulbure al epocii interbelice, personajul-cheie, responsabil de tragedia elevilor săi, care nu și-au mai putut reveni niciodată după contactul cu mentorul lor, va rămîne ascuns și mai departe în umbra propice în care s-a complacut toată viața. Nu l-am fi propus drept temă a reflecțiilor de astăzi dacă nu am asista la fenomenul de restaurare grăbită a mitului său îndoelnic. Cum ar putea fi acceptat drept model cultural personalitatea periculoasă, gînditorul care a aservit demersul filozofic unei ideologii primitive? Nae Ionescu a fost anti-modelul prin excelență."²³ Iordan Chimet nu e singurul care-l percep astfel pe Nae Ionescu. Pentru Z. Ornea, mentorul "tinerei generației" este "o personalitate funestă"²⁴, amintind astfel de sentințele lui Eugen Ionescu. Alexandru George îl zugrăvește de asemenea ca pe un caracter deloc atrăgător: "Om de culise, de veșnică opozitie, intrigant care specula orice moment de criză, Nae Ionescu a făcut o falsă analiză a situației politice și a oferit niște soluții inadecvate, de fapt s-a refugiat în atitudinea cea mai profitabilă: în negativism."²⁵; Nae Ionescu – arată Alexandru George mai departe – "a preferat întotdeauna să se «streoare», fiind "un intrigant de Curte"²⁶, al cărui resort principal pare să fi fost, având în vedere îmbogățirea sa peste noapte, "venalitatea".²⁷ Dar "personajul" în cauză nu este, pentru Alexandru George, reductibil la aceste trăsături. Acesta li se adaugă o auto-distructivă iștețime, o inteligență sinucigașă: "Nae Ionescu – susține conchuziv Alexandru George – reprezentă în cultura românească prima și cea mai violentă expresie a revoltei inteligenței împotriva ei înseși, o expresie a tendinței acesteia de aservire în jos."²⁸

Dincolo de examenul etic de acest gen, lămuritor – fără îndoială – pentru calitatea "modelului" Nae Ionescu, examenul ideilor politice pe care le-a susținut este încă și mai edificator. După 1990, acest examen a fost deseori făcut, și încă în termeni apăsați. Cei cități în paragraful anterior n-au ratat nici o ocazie de arăta ce înseamnă, din perspectivă politică, naeionescianismul. Refacerea legendei lui Nae Ionescu este apreciată, din

acest motiv, ca fiind plină de capcane. Iordan Chimet vorbește de "programul fundamentalist"²⁹ al lui Nae Ionescu, punând în evidență că el țintează la discreditarea și demolarea Europei moderne, la instaurarea dictaturii totalitare. Iordan Chimet constată că nu există nici un motiv de a acorda vreun credit emulilor de astăzi, adică acelor "angajați într-un vast proiect de restaurare a legendei"³⁰ lui Nae Ionescu. Z. Ornea deploră de asemenea cultul instalat după '90 în jurul același figurii: "Și e efectivă nenorocire că astăzi, cînd aspirația noastră spre democrație și europeanism este vitală, personalitatea lui Nae Ionescu, cu antieuropenismul său fundamentalist și negarea ostilă a democrației pluripartidiste notorii, e prezentată noilor generații ca un simbol demn de urmat."³¹ Iar Alexandru George demonstrează convingător că "«tinăra generație», deși orientată formal spre «dreapta», n-a avut ca adversar principal extrema stângă, aşa cum cred naivii, ci liberalismul". În ce-l privește pe Nae Ionescu, arată Al. George mai departe, acesta a fost "unul din mentorii acestei generații și un spirit care avea o asemenea oroaare de liberalism și democrație încît adulmeca de departe orice adversari ai acestora, este, probabil, unul dintre primii publiciști români care, dacă n-au adus elogii directe lui Stalin (Hitler nu apăruse încă), l-au prezentat cu simpatie, încercind să ni-l facă acceptat măcar pentru calitatea sa de ... teolog".³² Criticul literar și prozatorul a formulat apoi un percutant diagnostic politic, văzînd în Nae Ionescu reprezentantul "bolșevicilor noștri albi":³³ "Nae Ionescu – subliniază răspicat Al. George în altă parte – a fost permanent și fără Clintire un antidemocrat și un dușman al societății liberale edificate în ultimul secol în care el făcuse o strălucită carieră, un partizan al conducerii autoritare (fasciste, comuniste, regaliste, apoi legionare), un antiparlamentarist categoric, un adversar al libertății prezsei."³⁴

Nae Ionescu a fost și un intolerant notoriu, care a furnizat huliganilor politici – cum bine a formulat unul din elevii săi – argumente spirituale.³⁵ Leon Volovici a demonstrat cum el a încercat să dea antisemitismului un fundament creștin: "Nae Ionescu se particularizează cu deosebire prin aşezarea antagonismului față de evrei pe plan teologic. El introduce astfel vechile prejudecăți creștine și anti-iudaice ca o temă legitimă a filozofiei și metafizicii în România."³⁶ Mariana Șora, care a văzut cu ochii ei – ca studentă plină de admirație pentru profesorul de logică – efectul acestei "demonstrații teologice", face o mărturisire bulversantă în acest sens, arătînd ce narcotic politic stătea ascuns în spatele "invățăturii" naeionesciene: "Nu-mi explic de pildă complet (dar înțeleg, simt cum a fost) cum de nu ne-a îndepărtat de Nae Ionescu faimoasa lui prefătu la romanul lui Sebastian, text șocant pe plan teoretic prin falsă înfățișare creștină prin care caută, în mod abuziv și

sofistic, să dea antisemitismului o justificare teologică pe vecie, iar pe plan uman prin batjocorirea fidelului său admirator și colaborator de la *Cuvîntul*, care i se adresase cu atită încredere, cerînd cîteva pagini introductive."³⁷

E motivul pentru care Vladimir Tismăneanu vede în Nae Ionescu "un guru intelectual cu pretenții creștine și influență mefistofelică"³⁸. Cuvintele politologului american de origine română nu lasă nici un dubiu asupra acestui subiect: "Nae Ionescu a contribuit decisiv la «convertirea gardistă» a generației. În contextul revoluției rasiale naziste și al acțiunilor criminale ale Gărzii de Fier, ideologia lui Nae Ionescu a contribuit la falsa justificare teologică a genocidului. A-l disculpa și a-i prezenta opțiunile sale drept doar o legitimă atitudine dogmatică, aşa cum au făcut unii intelectuali români mai tîrziu, este aberant din punct de vedere moral și dezonorant din punct de vedere intelectual."³⁹

Nae Ionescu a fost – o recunoște atită – un pedagog funest. "Discipolii săi din «noua generație» – scrie, de pildă, Irina Livezeanu – l-au ascultat și l-au urmat. Cîțiva dintre cei mai mari și mai strălucitori dintre ei s-au urcat pe creasta valului antideocratic (mulțumindu-se de atunci începînd cu trecerea sub tacere a naționalismului lor radical de atunci)."⁴⁰ Irina Livezeanu se referă la Cioran și Eliade, ambii beneficiind de avantaje din partea regimului Antonescu. Apărătorii lui Nae Ionescu și ai școlii sale, care văd în el un luptător anticomunist, nu au nici un argument cu ajutorul căruia să poată tăgădui exactitatea unei constatări ca aceasta: "În anii '30, lui Nae Ionescu și discipolilor săi nu le repugna atât comunismul cât democrația și pluralismul de tip occidental. Soluția politică preferată a lui Ionescu se baza pe idealul unui stat pur românesc în acord cu etnia majoritară."⁴¹

Un examen lucid al "invățăturii" predicate de mentorul "tinerei generației" îi aparține lui Adrian Marino; dacă generația lui Eliade și Noica a avut puternice înclinații "naționaliste, etniciste, izolaționiste, ortodoxiste, antieuropene etc."⁴², faptul să-a datorat în considerabilă măsură lui Nae Ionescu, considerat "cel mai virulent ideolog antieuropen român"⁴³. Acesta – subliniază Adrian Marino – a fost "patronul spiritual al acestei orientări în care extrema dreaptă și stîngă se întîlnesc"⁴⁴. Definitorul pentru ideologia politică a lui Nae Ionescu este că el "n-a crezut niciodată în democrația de tip occidental, bazată pe pluralism și drepturile omului"⁴⁵. Adrian Marino îi sesizează naeionescianismului nu numai utopia, ci și contradicțiile: "cum se poate imagina o Românie integral și ermetic sustrasă «corelației» cu realitățile europene inevitabile? Cum poate fi țara noastră complet izolată de «corelațiile și structurile» lumii contemporane? Peste tot se face la Nae Ionescu elogiu proceselor organice. Și totuși, o gîndire ce se vrea

consecvent și ostentativ «organică» și «realistă» se dovedește, dimpotrivă, profund irealistă."⁴⁶ Or, în aceste condiții, revendicarea ideologică de la Nae Ionescu și de la școala sa (Eliade, Vulcănescu, Noica, Tuțea) practicată de unele medii intelectuale și politice din România de azi, cum ar fi publicația neo-legionară *Gazeta de Vest* sau partidul *Mișcarea pentru România*, este un act pe care Adrian Marino nu-l poate lăsa nesancționat.⁴⁷

* * *

Abordările critice de genul celor de mai sus nu reușesc să clătine cultul instalat în jurul lui Nae Ionescu. Discursul mitizant privitor la Nae Ionescu are, s-ar părea, o autonomie considerabilă, capacitatea sa de autoreproducere fiind ieșită din comun. Persistența lui în condiții adesea ostile e o probă în acest sens. Dacă așa se întîmplă, atunci mitul Nae Ionescu, de ieri și de azi deopotrivă, e simptomatic pentru cultura română. El scoate în evidență o carentă de fond a culturii noastre, care trece în general neobservată: un fel de imaturitate perpetuă (pentru că e cultivată cu obstinație), constînd în aceea că nu poate opune decît o vagă rezistență figurii spectaculare. Într-o exprimare mai abruptă, se poate spune că *estetica spectacularului* pare să definească în linii mari valorile în cultura română.

Mitul Nae Ionescu pare să confirme că avem de-a face cu o deficiență axiologică. Este ceea ce sustîne și Alexandru George într-un pasaj exemplar formulat: "În fapt, acest caz [Nae Ionescu – n.m.] ilustrează slăbiciunea lăuntrică a culturii românești, care nu oferea decît excepțional celor formați între limitele ei justă orientare în față calamității totalitare."⁴⁸ E o slăbiciune cu tradiție și cu aură. Dar, deși legată de nume prestigioase ale culturii române, tradiția în cauză nu e însă deloc prestigioasă.

NOTE

1 V. *Nae Ionescu în conștiința contemporanilor*, crestomatie de Gabriel Stănescu, (București, Criterion Publishing Co., Inc., 1998), p. 180.

2 Henri H. Stahl, *Amintiri și gînduri...* (București, Editura Minerva, 1981), p. 214.

3 Ibid., p. 216.

4 Ibid.

5 C. Beldie, "Rhetorul", în *Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi*, crestomatie de Gabriel Stănescu, p. 59.

6 George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent* (București, Editura Minerva, 1982), p. 954.

7 C. Beldie, *op. cit.*, p. 57.

8 Regele Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, vol. II, (București, Casa de Editură și Presă "Şansa" SRL, 1996), însemnarea din 15 martie 1940.

9 Scrisoare a lui Eugen Ionescu către Tudor Vianu din 19

- septembrie 1945, *Scrisori către Tudor Vianu* (București, Editura Minerva, 1994), p. 274.
- 10 Ibid.
- 11 Ibid.
- 12 Ibid.
- 13 Marta Petreu, "Modelul și oglinda: Evelyn Underhill – Nae Ionescu", în Iordan Chimet (coord.), *Momentul adevărului* (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996), p. 358.
- 14 V. Bogdan Ghiu, "Amintirile unui student. O con vorbire cu domnul Nicolae Tatu", *Dilema*, nr. 129, 30 iunie – 6 iulie 1995.
- 15 Dan C. Mihăilescu, "La Paris cu silogismele amăraciunii", *România literară*, 6 decembrie 1990.
- 16 A se vedea în acest sens poziția criticului literar Gheorghe Grigurcu.
- 17 A se vedea, bunăoară, aprecierile lui Dan Zamfirescu, ale lui Adrian Iorgulescu, vicepreședintele Uniunii Forțelor de Dreaptă, ale lui Marian Munteanu, liderul Mișcării pentru România etc.
- 18 Dan Ciachir, Gheorghe Calciu, Sorin Dumitrescu, Paul Barbăncagru etc.
- 19 Marta Petreu arată cu probe irefutabile că tipologia "pelerin-mire-sfînt", de care Nae Ionescu a uzat în cursul său de metafizică din anul universitar 1928/1929 ca și cum ar fi fost a sa, era de fapt însușită de la Evelyn Underhill. "Dacă i-ar apartine lui Nae Ionescu, am avea în ea una din cele mai importante tipologii din cultura română", apreciază Marta Petreu (p. 338). Or, nu numai că sursa nu e citată, dar, arată Marta Petreu, tipologia aceasta "este structurată astfel de personal, încât încețează să aparțină cunoștințelor; acest gen de construcție ideatică [...] intră în categoria creației. De aceea, o astfel de tipologie nu poate fi împrumutată fără citarea sursei." (p. 354-355) [V. Marta Petreu, "Modelul și oglinda: Evelyn Underhill – Nae Ionescu", în Iordan Chimet (coord.), *Momentul adevărului*]
- În chestiunea această, Marta Petreu mai face o remarcă esențială: "Majoritatea apărătorilor «originalității» lui Nae Ionescu provin, se pare, din mediul ortodox; îmi permit să mi exprim următoarea nedumerire: de ce se simte ortodoxia română obligată să se împăneze cu o construcție teoretică creată de o englezărică anglicană? Pentru admiratorii de azi ai lui Nae Ionescu, care, pe urmele lui Grigore Popa, jură că pelerinul, mirele și sfîntul sunt «sublime întruchipări ale duhului ortodox», astfel încât e o «datorie civică» să le cunoaștem, răspunsul cel mai bun e al lui Zevedei Barbu: «pe lîngă cerescul har [...] se mai cere [...] și o lumească informație.» (p. 300) Este pusă astfel sub un serios semn de întrebare "originalitatea" metafizicii a lui Nae Ionescu. [Marta Petreu, "Postfață la Evelyn Underhill, *Mistică* (Biblioteca Apostrof, Cluj, 1995)]
- 20 V. "Portretul profesorului în creion. Dialog cu doamna Mariana Șora", *Dilema*, nr. 129, 30 iunie – 6 iulie 1995.
- 21 Mariana Șora, "Intelectualul și agora", în Iordan Chimet (coord.), *Momentul adevărului*, p. 293.
- 22 Ibid., p. 294.
- 23 Iordan Chimet, "False modele, modele autentice", în Iordan Chimet (coord.), *Momentul adevărului*, p. 69.
- 24 Z. Ornea, "Un simbol negativ", *Dilema*, nr. 129.
- 25 Alexandru George, "Revenind la Nae Ionescu", în Iordan Chimet (coord.), *Momentul adevărului*, p. 305.

Sociologie și politică

Petre Andrei (1891-1940), reputat sociolog, filozof, om politic și profesor universitar, autor al mai multor volume de sociologie, a dat istoriei ideilor un sistem sociologic unitar, fundamentat pe o bază integralist-deterministă. Printre preocupările constante ale profesorului Petre Andrei se numără și domeniile axiologiei etice și sociologiei cunoașterii, preocupări concretizate în studii ca *Filosofia valorii* sau *Problema fericirii*.

În volumul *Sociologia revoluției. Studii de sociologie politică*, apărut recent la editura ieșeană Polirom, se găsesc reunite două teme predilecție de meditație ale autorului: sociologia culturii și sociologia revoluției.

Volumul este structurat în două mari secțiuni, *Sociologia revoluției* și *Sociologia culturii*, înegal tratate, atât ca întindere cât și ca substanță, urmate de *Addenda*. *Sociologia revoluției* are o primă parte ce se constituie în fundamente teoretice al studiului, expus aproape schematic, dar bine argumentat, urmată de șase studii posterioare textului de bază și care îndeplinește rolul de aplicație a teoriei, de verificare a concluziilor părții teoretice pe cazuri reale (cum ar fi *Mișcările naționale din Asia și Mahatma Ghandi, Fascismul, Mișcările sociale și politice ale tinerimii*).

Același demers de la teorie la

Petre Andrei, *Sociologia revoluției. Studii de sociologie politică*, Iași, Polirom 1998, colecția Collegium, sociologie, științe politice, 240 p.

mondial.

Petre Andrei dezaproba teoria lui Spengler, optând pentru varianta crizei culturii, idee susținută de cauze remarcate de autor în perioada interbelică, cum ar fi inversiunea raporturilor dintre mijloacele și scopurile vieții, dintre cultura obiectivă și cea subiectivă. Un alt semn de îngrijorare pentru autor este faptul că "procesul de perfecționare al omului a rămas în urma perfecționării tehnicii", avansul tehnicii nefiind însoțit de o dezvoltare intelectuală pe măsură, se ajunge la o înclinație a omului spre partea practic-analitică a spiritului și nu spre cea științific-sintetică pe care Petre Andrei o recunoaște ca fiind cea bună.

Așa cum însuși autorul mărturisește în prefață, studiul său "diseacă" ideea de revoluție și aspectele ei cele mai importante.

Elaborat clasic, schematic, textul prezintă pe rând multiple fațete ale revoluției, cum ar fi cea etică, economică, socială, sau, mai actuală, cea politică. Mai actuală, căci, la simpla lectură, întrebarea ce revine obsesiv este dacă teoria elaborată de Petre Andrei poate fi aplicată și verificată prin revoluția din 1989.

Se impune remarcată dimensiunea istorică a lucrării, în sensul în care expune, pe alocuri, istoria politică a Rusiei, cu accent pe momentul bolșevic în evoluția socială și politică a țării.

Cea de a doua parte, *Sociologia culturii*, pornește de la teoria lui Spengler, care, definind cultura actuală ca "ideea existenței și valorilor realizabile", concluzionează că sfârșitul culturii apusene a început, cauza cea mai importantă a declinului fiind confrontarea societății cu "tendența către o viață extensivă, către superficialitate și variație".

urmare a primului război

Evident, se pune întrebarea firească: avem de-a face cu o criză a culturii în momentul acesta sau am depășit momentul? Sau, dacă ar fi să-i dăm dreptate lui Spengler, ne confruntăm cu sfârșitul culturii apusene?

Petre Andrei, cunoscut membru al PNȚ și reprezentant al acestuia în câteva guverne, găsește rezolvarea crizei culturii în pură tradiție tărănistă: promovarea "naționalismului militant", mișcare a intelectualilor capabilă să educe masele.

Studiul *Etica națională sau etica universală* opune naționalismului, ca etică "pur conservatoare și exclusivistă", creștinismul, privit în esență să ca fiind universalist și nepolitic, democratic și umanitar, reușind să atingă multe puncte importante ale acestui subiect controversat. În final, Petre Andrei optează pentru etica universalistă ce înglobează pe cea națională, fără a-i elimina elementele originale.

Generația nouă și politică (publicat în 1930 în *Adevărul*) și *Obiceiul ca sursă de drept*

(publicat în 1927 în volumul *Probleme de sociologie*), sunt două articole-studiu cuprinse în *Addenda* a căror temă de cercetare este dezvoltarea în totalitate de titlu. Primul articol conducează destul de rapid că cea mai bună formă politică și morală de urmat de către generația nouă este democratismul deoarece permite "adaptarea societății românești la cerințele sociale ale vremii, către respectul ființei omenesti și a drepturilor sale".

În ciuda argumentării susținute și a expunerii clare a punctelor de vedere ale autorului asupra unor diverse probleme, trebuie totuși să recunoaștem că perioada de simplă recunoaștere a fenomenelor sociale a trecut. Am depășit perioada clivajului alb/negru, bine/rău; nuanțele sunt mai importante azi decât simpla clasificare și încadrare a fenomenelor într-o categorie sau alta. Astăzi se pune accent pe personalizarea analizei și adaptarea diverselor teorii la cazuri particulare, ținând cont de specificul fiecărei situații în parte. Evident, și operația de recunoaștere este importantă în analizarea fenomenelor sociale și politice, dar avem nevoie de teorii capabile să explică fenomene sociale și politice complexe, care pot îngloba două sau mai multe din cazarile analizate de Petre Andrei. Complexitatea este definitorie pentru timpurile noastre și de aceea lucrarea lui Petre Andrei nu poate fi privită decât ca un demers teoretic de început al sociologiei și științelor politice actuale, evident valoros atât în sine cât și pentru rolul său în evoluția istoriei ideilor.

Ana Valeria Ilie

Totalitarismul comunist: elite și societate

Bibliografia consacrată regimului comunist din România, care începe să se constituie grație lucrărilor tot mai numeroase, apărute în ultimii ani în țara noastră, este pîndată de două neajunsuri: fie lucrările privilegiază narăția evenimentelor, făcînd apel la documentele de arhivă, descoperite sau publicate, fie apelează la bogata literatură occidentală consacrată regimurilor comuniste, încercînd aplicarea la realitățile românești a unor idei, scheme sau paradigmă împrumutate de al Hannah Arendt, Hugh Senton-Watson, Kenneth Yowitz etc. Într-un anumit fel, o astfel de situație este explicabilă. Accesul extrem de anevoios la arhive îi face pe istorici să simtă nevoiea prezentării surselor documentare descoperite și – ținînd seama de succesul la marele public – să povestească episoade petrecute în culisele regimului comunist. Pe de altă parte, grație strînselor contacte stabilite cu instituțiile de profil din Occident, cercetătorii (istorici, politologi, sociologi, etc.), rupti an de-a rîndul de curente de gîndire apusene, ca urmare a izolării impuse de regimul comunist, doresc să-și valorifice lecturile făcute în bibliotecile occidentale sau cunoștințele căpătate în universitățile, de regulă, americane.

Elite și societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej, 1948-1965, București, Ed. Humanitas, 1998, 231p.

Recenta lucrare a lui Stelian Tănase, consacrată guvernului lui Gheorghiu-Dej (1948-1965) – reprezintă o fericită îmbinare între exploatarea arhivelor Comitetului Central al PCR (între 1948-1965, PMR) și rezultatele cercetării desfășurate în Occident pe plan istoric, politic și sociologic privind totalitarismul comunist. Din abordarea armonioasă a perioadei "dejiste", în planurile teoretic și practic, a rezultat o contribuție temeinică - prima de acest fel în literatura românească și, evident, în cea străină -, avînd ca obiect primul panou al dipticului reprezentat de regimul comunist din România: Dej și Ceaușescu.

Stelian Tănase și-a condus investigația pe două planuri: elita politică și societatea, punînd în lumină fenomenele de confruntare, acceptare și colaborare care s-au succedat în anii 1948-1965.

Drumul parcurs de elita guvernamentală comună în România a cunoscut un itinerar sinuos și complex. Partid minuscul în România dintre cele două războaie mondiale, comuniștii nu ar fi avut niciodată șansa de a ajunge la putere prin mijloace proprii. Invazia Armatei Roșii și ocupația sovietică s-au aflat la originea instaurării regimului comunist în România, astfel că, formula lui Belu Zillber "comunismul prin descalecat", rezumă perfect situația din România.

Autorul a urmărit constituirea elitei comuniste în țara noastră,

faza ei de obediță față de "marele frate" de la Moscova, rivalitățile din interiorul ei și eforturile de emancipare de sub controlul elitei suzerane (sovietice). Ceea ce s-a petrecut la palierul conducerii de partid s-a recuperat, evident, la cel al societății românești. Implementarea modelului sovietic în România, a însemnat lichidarea vechilor structuri economice, sociale și politice ale societății "burgheze" și introducerea mecanică a structurilor de tip sovietic prin industrializare și colectivizare – ambele într-un ritm forțat – și prin mari mutații intervenite în sfera politică, urmare a constituirii unor elite profesionale.

Întemeiat pe un bogat material faptic și pe o solidă armătură teoretică, Stelian Tănase a izbutit să ofere o imagine corectă a evoluției societății românești într-o dintre cele mai dramatice perioade ale istoriei ei. Pornind de la tipologia stabilită de H. Gordon Skilling, referitoare la raporturile dintre elită și societate în regimurile comuniste, autorul consideră că în perioada studiată de el a avut loc trecerea de la "cvasitotalitarism" la "autoritarism consultativ", trecere determinată de apariția elitelor profesionale și de distanțarea elitei guvernante din România de cea suzerană de la Moscova, distanțare care și-a găsit expresia în cunoscuta Declarație din aprilie 1964.

Oricare ar fi obiecțiile ce pot fi formulate față de unele din segmentele interpretării lui Stelian Tănase, ansamblul ei este – după opinia noastră – corect și fecund: corect întrucît pune în adevărată lor lumină esența

procesului de sovietizare a României și explică adevarat raporturile dintre elita comună locală și suzerană; fecundă pentru a deschide calea unei aprofundări a problemelor abordate pe temeiul cunoașterii unor noi documente și a teoretizării proceselor desfășurate în Europa de est în anii comunismului.

Cercetarea lui Stelian Tănase nu a beneficiat de aportul informativ al surselor sovietice. Aceasta este de interes capital pentru cunoașterea împrejurărilor în care Moscova a impus, prin forță, regimul comunist în România pentru urmărirea concurenței dintre diverse grupuri din elita comună locală pentru a cîștiaga bunăvoița elitei suzerane și pentru înțelegerea disensiunilor dintre comuniștii de la București și cei de la Moscova.

Astăzi știm că Gheorghiu-Dej se bucurase de atenția Moscovei încă înainte ca Stalin să-l fi desemnat drept secretar general al partidului comunist în România, în ianuarie 1945. La 28 februarie 1941, A.I. Lavrentiev, ministru URSS la București, i-a cerut generalului Antonescu ca în carul schimbului de deținuti politici dintre România și URSS să-i elibereze pe Gheorghiu-Dej și Ana Pauker.¹ Nu cunoaștem, deocamdată, în ce împrejurări Ana Pauker a luat drumul Moscovei, dar demersul diplomaticului sovietic aruncă o lumină nouă asupra biografiei politice a lui Gheorghiu-Dej.

Documentele sovietice dezmentesc imaginea de solidaritate a așa-numitului "grup de închisori". La 10 iunie 1947, generalul I.Z. Susaikov transmitea lui M.A. Suslov un lung și aspru denunț al lui Emil Bodnăraș împotriva lui

Gheorghiu-Dej, acuzat de atitudini ostile față de URSS și binevoitoare față de anglo-americani. Față de gravitatea atacurilor îndreptate de Bodnăraș împotriva lui Gheorghiu-Dej, generalul Susaikov a încercat să atenuze imputările aduse secretarului general al partidului comunist, arătînd că unele din culpele atribuite lui Dej aparțineau lui Ion Gheorghe Maurer.²

Tot în vara anului 1947, Ana Pauker, într-o discuție cu un activist al Secției de Politică externă al CC al PC al URSS, V.I. Lesakov, folosea prima dată – în sursele cunoscute pînă acum – termenii de "comuniști naționali" pentru a desemna pe cei din jurul lui Gheorghiu-Dej, și "gruparea moscovită" cu care ea se identifica. Termenii utilizati de Ana Pauker trebuie raportați la contextul luptei pentru putere între cele două factiuni: termenul de "comunism național" avea un sens peiorativ-ironic, desemnîndu-i pe cei care susțineau, potrivit Anei Pauker, că sunt preocupati, în primul rînd, de situația economică a României, în timp ce "gruparea moscovită" era eticheta folosită de Gheorghiu-Dej și adeptii săi pentru a desemna tandemul Ana Pauker-Vasile Luca, despre care cea dintâi spunea că, în viziunea "comuniștilor naționali", "gîndește mai mult la Uniunea Sovietică".

Astăzi știm că discuțiile lui Gheorghiu-Dej cu Stalin, în 2 februarie și 10 februarie 1947 (evocate de Gheorghiu-Dej în ședința Biroului Politic, care a precedat Plenara din noiembrie-decembrie 1961), au fost precedate de o conversație îndelungată, la 23 ianuarie 1947, între secretarul general al partidului

comunist din România și A.I. Văsinski, în cursul căreia Gheorghiu-Dej s-a plâns de faptul că Ana Pauker și Vasile Luca ignorau, adesea, funcția lui de secretar general și că situația lor de minoritari etnici aflați în conducerea de partid, provoca nemulțumiri și submina autoritatea Comitetului Central⁴.

Poate că tot arhivele rusești (foste sovietice) vor lămuri dacă încercarea lui Miron Constantinescu și Iosif Chișinevski de a-l înlătura pe Gheorghiu-Dej în 1956, a fost impulsionată de Hrușciov. În stadiul actual al documentației, nu credem că înlăturarea celor doi din

conducerea de partid, la Plenara CC al PMR, din 28 iunie-3 iulie 1957, ar fi fost înlesnită de "bunele raporturi cu Hrușciov" ale lui Gheorghiu-Dej (p.127). Este mult mai probabil că Gheorghiu-Dej s-ar fi aflat în legătură cu "grupul antipartinic" Malencov-Molotov-Kaganovici. În aşteptarea lărgirii bazei de informație, prin cercetarea și publicarea de documente din arhivele române, ruse și din alte țări foste comuniste, izvoare care să aducă elemente noi în interpretarea fenomenului totalitar comunist în Europa de Est, cartea lui Stelian Tănase constituie o valoroasă contribuție indispensabilă oricui dorește să cunoască adevărată istorie contemporană a României.

Note

1. *Dokumenty vmešnosti politiki, 1940-22 iunia 1941, tom XXIII, partea a II-a, vol. 1, p. 428*
2. *Vostocinaja Evropa v dokumentah rossijskikh arhivov, 1944-1953, Tom 1, 1944-1948, Moscova-Novosibirsk, 1997, p. 636-641.*
3. *Ibidem, p. 700.*
4. *Ibidem, p. 599-560.*

**Laurențiu
Constantiniu**

TALON DE ABONAMENT LA REVISTA "SFERA POLITICII"

(vă rugăm completați cu majuscule)

- DA, doresc un abonament la revista "SFERA POLITICII", începînd cu numărul , pe o perioadă de:
 3 luni (50.000 lei)
 6 luni (100.000 lei)
 Am achitat contravaloarea abonamentului, în suma de lei, cu mandat poștal nr. sau ordin de plată nr., în contul Fundația Societatea Civilă, nr. 25110246602642003 deschis la Bankcoop Rosetti, București,
 DA, doresc factură fiscală pentru abonamentul achitat.

Nume prenume Vîrstă
 Compania Cod fiscal
 Profesia Funcția
 Adresa la care dorîți să primiți abonamentul:
 Strada nr. bl. sc. et.
 Ap. Localitatea Cod poștal jud/sect.

Telefon Fax e-mail

Vă rugăm completați în întregime acest talon și, împreună cu copia chitanței, sau a ordinului de plată a abonamentului, expediți-l în același plic, pe adresa: Fundația Societatea Civilă – Sfera Politicii, Piața Amzei, nr. 13, et. 1, sector 1, București, cu mențiunea "talon abonament", sau prin fax la + 40-1-312.84.96. Abonamentele se pot contracta și la sediul fundației, la adresa mai sus menționată. Relații suplimentare la tel. 659.57.90 sau 312.84.96. Creșterile ulterioare ale prețului de vînzare al revistei nu vor afecta valoarea abonamentului contractat.

Summary

2. Editorial	Stelian Tănase	Kosovo, the Last Nightmare
6. The Church	Dragoș Petrescu	"The Democratic Calling of the Orthodox Countries"
11.	Gabriela Gheorghe	Pope's Visit in Romania
25. Home Policy	Laurențiu Stefan Scalat	New Politic Alternatives
29. 1989	Sami Damian	Year Zero
35. "Mineriade"	Richard Andrew Hall	What the Miners' March Tells Us about the State of the Post-Communist Romanian Society
38.	Marius Teja	The Army and the Internal Conflicts (the Third Minerada)
42. International Politics	Marian Chiriac	NATO's Intervention in Yugoslavia
46.	Romulus Brâncoveanu	Kosovo Impact: Internal and External Transition
49.	Eladi Florentina Pătru	The Washington Summit
52. Sfera Politicii Archives Document		High Level Fights (II)
55. IdeoSphere	George Voicu	Nae Ionescu Mith (V)
61. Books and Authors	Ana Valeria Ilie	Sociology and Politics
	Laurențiu Constantiniu	The Communist Totalitarism: Elites and Society